

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

І. О. Теслюк

**ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ПРОГНОЗУВАННЯ У ДОСУДОВОМУ
РОЗСЛІДУВАННІ**

(на прикладі органів Національної поліції України)

Монографія

**ОДЕСА
2017**

Т 363

УДК 343.985 : 343.98.06 : 343.102(477)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 27.12.2017 р.)

Рецензенти:

Доктор юридичних наук, професор Цільмак О.М.
(Одеський державний університет внутрішніх справ)
Доктор юридичних наук, професор Аркуша Л.І.
(Національний університет «Одеська юридична академія»)

Теслюк І. О.

Тактичні засади застосування криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні (на прикладі органів Національної поліції України) : монографія / І. О. Теслюк. – Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2017. – 217 с.

У монографії розглядається широке коло питань, пов'язаних із застосуванням методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні (на прикладі органів Національної поліції України). Розглянуто загальнотеоретичні засади методу криміналістичного прогнозування та визначено напрями удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час окремих гласних слідчих (розшукових) дій.

Монографію адресовано викладачам, ад'юнктам, магістрам, курсантам, співробітникам практичних органів, а також науковцям, які досліджують подібні проблеми.

УДК 343.985 : 343.98.06 : 343.102(477)

©І. Теслюк
©Одеський державний
університет внутрішніх справ, 2017

ЗМІСТ:

Перелік умовних скорочень.....	4
Передмова.....	5
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ.....	7
1.1 Етапи становлення методу криміналістичного прогнозування.....	8
1.2 Основні теоретичні положення методу криміналістичного прогнозування.....	17
1.3 Класифікація криміналістичного прогнозування.....	36
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	50
2.1 Проблемні питання застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового розслідування.....	51
2.2 Визначення рівня професійно важливих якостей та професійно важливих умінь, що детермінують криміналістичне прогнозування.....	69
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПІД ЧАС ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	114
3.1 Рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту.....	115
3.2 Тактичні особливості застосування методу криміналістичного прогнозування під час огляду.....	132
3.3 Науково-практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час окремих гласних слідчих (розшукових) дій.....	153
Післямова.....	168
Список використаних джерел.....	169
Додатки.....	184

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО	Заклади вищої освіти
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ГУНП	Головне управління Національної поліції
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КК України	Кримінальний кодекс України
МВС	Міністерство внутрішніх справ
СОГ	слідчо-оперативна група
ОДУВС	Одеський державний університет внутрішніх справ

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку правової демократичної держави, попри прийняття низки нормативно-правових актів, спостерігається тенденція погіршення якості досудового розслідування кримінальних проваджень. Так, за статистичними даними Генеральної прокуратури України, у 2013 році обліковано 563 560 кримінальних правопорушень, з них тільки 35 % – з обвинувальним актом, тоді як по 59 % – рішення так і не прийнято; відповідно у 2014 році обліковано 529 139 кримінальних правопорушень, з них 32 % – з обвинувальним актом, по 64 % – рішення не прийнято; у 2015 році – 565 182, з них 29 % – з обвинувальним актом, по 68 % – рішення не прийнято; у 2016 році (станом на листопад) обліковано 584 849 кримінальних правопорушень, з них 21 % – з обвинувальним актом, по 76 % – рішення не прийнято. Отже, кількість кримінальних правопорушень збільшується, а якість досудового розслідування погіршується.

Якісний аналіз кримінальних правопорушень свідчить про те, що злочини вчиняються новими креативними способами, раніше не відомими. У той же час, аналіз діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України вказує на суттєве омолодження кадрового потенціалу; нестачу кваліфікованих кадрів; відсутність інституту наставництва; збільшення кількості кримінальних проваджень на одного слідчого (приблизно від 200 до 600); недостатнє методичне забезпечення досудового розслідування; факт некомпетентного застосування інноваційних криміналістичних методів, у тому числі й методу криміналістичного прогнозування. Зазначене твердження знаходить своє підтвердження в отриманих нами результатах анонімного анкетування слідчих органів досудового розслідування Національної поліції щодо застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні. Отже, тільки 10 % слідчих використовують криміналістичне прогнозування у досудовому розслідуванні, 39 % – іноді використовують, 33 % – використовують рідко та 18 % – не використовують зовсім. Це вказує на те, що існують проблеми як практичного, так і загальнотеоретичного характеру.

Вивчення наукових надбань щодо методу криміналістичного прогнозування (Р. М. Абизова, О. Ю. Булукова, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, І. В. Бестужева-Лади, Л. Г. Горшеніна, А. Ю. Дементьєва, В. А. Журавля, А. П. Закалюка, Г. О. Зоріна, О. М. Литвинова,

В. Є. Новічкова, О. С. Подшибякіна, О. М. Цільмак та ін.) вказало на проблему відсутності загальнологічної структуризації загальнотеоретичних положень методу криміналістичного прогнозування (дефініції, мети, завдань, об'єктів, суб'єктів, принципів, функцій, етапів) та науково-обґрунтованих рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Метою монографії є обґрунтування тактичних засад криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні задля розроблення пропозицій і рекомендацій щодо тактики його застосування під час окремих гласних слідчих (розшукових) дій.

Науково-теоретичним підґрунтям монографії є наукові праці вчених у галузі криміналістики, кримінального права та процесу, юридичної психології, оперативно-розшукової діяльності.

Нормативно-правову основу становлять норми Законів України, нормативно-правових актів МВС України, аналітичні матеріали органів Національної поліції, статистична звітність Генеральної прокуратури України.

Обґрунтованість і достовірність сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій визначається і забезпечується емпіричною базою дослідження, яку становлять результати опитування 297 респондентів (127 слідчих і 170 курсантів) та анкетування 415 респондентів (147 слідчих і 268 курсантів) – усього 712 осіб.

Робота є першим в Україні, після вступу в дію КПК України (2012 р.) комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних засад тактики застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні. Сформульовано низку обґрунтованих науково-практичних положень та висновків, нових у концептуальному плані та важливих для науки та практики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні загальнотеоретичних положень методу криміналістичного прогнозування та тактики застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

На сучасному етапі розбудови демократичної правової держави, у зв'язку з переходом до ринкової економіки та з прискоренням соціально-економічних процесів, зростає кількість прийняття поспішних рішень, що в свою чергу призводить до негативних наслідків. Для запобігання та уникнення небажаних наслідків необхідно передбачати віддалені перспективи розвитку наукових, соціально-економічних, правотворчих та правозастосовних процесів. Тобто, прогноз стає необхідною умовою ефективного розвитку всіх форм суспільної діяльності, інструментом управління та планування. Відсутність кваліфікованого прогнозування призводить до того, що все частіше звучить вислів «непередбачені наслідки».

Теоретично можливість передбачення закладена в здатності людини до адекватного відображення, що відбувається в дійсності. На цій основі відбувається формування перспективних моделей майбутнього. Практично, ця можливість знаходить своє відображення у складанні прогнозів, які в свою чергу, виступають засобом управління соціальними процесами загалом і основою прийняття тактичних рішень у сфері розслідування та розкриття кримінальних правопорушень.

Мета даного розділу – розкрити теоретико-методологічні засади методу криміналістичного прогнозування, науково обґрунтувати основні теоретичні положення (дефініцію, мету, завдання, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, етапи), класифікацію методу криміналістичного прогнозування та обґрунтувати проблемні питання застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового розслідування.

1.1 Етапи становлення методу криміналістичного прогнозування

Прогнозування є одним із вирішальних наукових інструментів формування стратегії та тактики суспільного розвитку, який вимагає розширення сфери його дослідження та удосконалення методики прогнозування. Чим вищий рівень якості прогнозування процесів суспільного розвитку, тим ефективнішим є планування і керування цими процесами в суспільстві.

Термін «прогноз» походить від давньогрецького слова «prognosis», яке означає «передбачення», «припущення». Прогнозування є необхідним складовим елементом наукового дослідження, яке за найбільш загальними теоретичними положеннями можна визначити як процес наукового передбачення майбутнього стану прогнозованого об'єкта на основі аналізу його минулого і сьогодення положень [134].

Прогноз – це передбачення на основі наявних даних напрямку, характеру й особливостей розвитку та закінчення явищ та процесів у природі й суспільстві [121]. Передбачити означає бачити, припускати що-небудь заздалегідь; робити правильний висновок про напрямок розвитку чого-небудь, про можливість якоїсь події тощо на основі вивчення фактів і даних. Передбачення іноді зводять до планування, проектування чого-небудь [121].

В процесі реформування правоохоронної системи важливе значення має рівень безпеки та захищеності громадян. Одним із шляхів попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень є застосування криміналістичного прогнозування. Для того, аби на практиці можна було б використовувати цей метод за цільовим призначенням, необхідно вивчити його теоретичну основу.

Термін «криміналістичне прогнозування» можна зустріти в навчальних посібниках, методичних рекомендаціях та інших наукових працях таких вчених як: В. М. Абрамової [8], М. І. Авдєєва [11], В. В. Агафонова [81], І. С. Андрєєва [13], Ю. М. Антоняна [14], В. М. Бараняка [94], О. І. Бастрикїна [16; 85], А. І. Баянова [92], О. Ю. Булулукова [27], В. Є. Богинського [26], Т. В. Авер'янової та В. І. Василичука [28], Р. С. Белкіна [89], І. В. Бестужева-Лади [23], В. Д. Берназа [20; 21; 98], П. Д. Біленчука [105], В. В. Бірюкова [25], Р. І. Благути [95], О. А. Борідька [97], Т. В. Варфоломесвої [103], О. Ф. Волинського [84], В. К. Весельського [30], В. І. Галагана [32; 33; 34; 35; 127], А. П. Геля [105], І. Ф. Герасімова [36], О. С. Геращенко

[37], О. Ю. Головіна [38], І. В. Гора [39], Л. Г. Горшеніна [42; 43], Д. В. Деревняка [48], Ю. Є. Дьячкова [50], А. С. Железняк [52], В. А. Журавля [53; 54], А. П. Закалюка [60; 61], Г. О. Зоріна [67], Г. Г. Зуйкова [68], К. І. Ігошева [118], Є. П. Іщенко [69], Н. І. Клименка [71], І. І. Когутича [72; 73; 74], П. В. Коляди [62], В. О. Коновалова [78], С. М. Корецького [79], А. В. Кофанова [80], В. С. Кузьмічова [109], О. М. Литвинова [111], Л. М. Лобойка [113], С. В. Малікова [115], В. В. Матвієнка [116], М. Є. Мерецького [117], Г. М. Мухіна [119], О. М. Пасько [123], М. А. Погорєцького [124], А. І. Рощина [129], М. Б. Саакяна [130; 131], М. В. Салтєвського [134], А. П. Сапуна [135], Р. А. Сафарова [136], Т. А. Седової [86], М. І. Скригонюка [137], А. М. Старушевича [139], В. Є. Тарасенка [40; 141], В. В. Тіщенко [93], О. Г. Філіпова [87; 99; 145], А. В. Холостенка [146; 147], Д. М. Цехана [148; 149; 150], О. М. Цільмак [151; 152; 153], В. Ю. Шепітька [102; 158], А. П. Шеремета [47; 96], М. П. Яблокова [38], І. М. Якімова [165], та ін. [90; 166; 167; 168; 169; 170].

Але, попри таку зацікавленість науковців, недослідженими залишаються чимало питань методу криміналістичного прогнозування. Наразі важливо проаналізувати процес становлення методу криміналістичного прогнозування та виділити основні його етапи. Це дасть можливість зрозуміти яким чином відбувався розвиток та визначити проблемні питання цього методу. Фактично, прогнозування має тривалу історію з економічним та соціальним корінням, яку можна умовно поділити на етапи.

Так, *перший етап* (перше тис. до н.е. – поч. XIX ст.). Ще за часів первісної общини почали виникати теоретичні передумови прогнозування, коли суспільство стало більше цікавитись не минулим, а тим, що буде в майбутньому. Через панування релігійних, утопічних та ідеалістичних філософсько-історичних підходів до пізнання майбутнього, впродовж століть прогнозування як метод в соціальній сфері не застосовувався. Але досить довгий час його розуміли як імовірність виникнення того чи іншого явища. Такий підхід і до сьогодні є загальнонауковим і вважається поверхневим та абстрактним. Крім того, він є віддаленим від уявлення про природу прогнозування, його становлення в історичному плані, місце та роль в сучасній життєдіяльності суспільства.

Перші згадки прогнозування зустрічаються ще в Древній Греції та Китаї, за часів Гомера (др.-грець. Ὅμηρος), Конфуція (Кун Цю), Пла-

тона (Аристокла), коли людство почало уявляти краще майбутнє на Землі, а не в іншому світі. Результати прогнозування ґрунтувались на філософії та релігії і мали утопічний характер. Історія дослідження прогнозування показує, що воно є не тільки абстрактною проблемою, а й прикладним системним завданням. У науковому розумінні це поняття вперше почало вживатись у медицині видатним давньогрецьким лікарем Гіппократом (грець. - Ἱπποκράτης). Вплив на розвиток прогнозування пов'язаний з епохою Просвітництва (XVI – поч. XVIII ст.), в період буржуазії. Прогностичного характеру набувають праці Вольтера (Франсуа – Марі-Аруэ) «Утопія» та Т. Мора «Філософські листи». З розвитком науки, у XV-XVII ст.ст., прогностичні знання частіше за все поєднувались з інтуїтивним передбаченням, набувши активного поширення у соціальній сфері.

Другий етап розвитку прогнозування охоплює XIX-XX ст.ст. Під впливом соціальних вчень та марксизму набули поширення праці прогностичного характеру, які торкаються проблем майбутнього. В 30-ті роки прогностика набула прикладного характеру. Цей період характеризується становленням радянської криміналістичної науки. Зокрема, особливу увагу заслуговують криміналістичні прогностичні ідеї теоретика і практика, одного із основоположників криміналістики Г. Гросса [44] та фахівця у сфері планування М. Д. Кондратьєва [75].

Накопичення та класифікація емпіричного матеріалу стали основою формування сучасної криміналістики. Використання методів прогнозування, як приватної теорії, в криміналістиці вперше згадувалось у працях Б. М. Шавера, який помітив, що на практиці вони дозволяють «визначити ще не розкриті, але можливі способи і прийоми вчинення злочинів» [156].

Наприкінці 70-х років відбулося вдосконалення методу прогнозування, зокрема, взаємозв'язок з іншими галузями наук. Вченими намітились завдання, логічні та ґносеологічні основи, напрямки і структура майбутньої теорії.

Вперше, про необхідність розробки криміналістичної прогностики заявив Р. С. Белкін у 1969 році [18; 19]. Він вважається одним із основоположників ідеї криміналістичного прогнозування, так як у своїх працях розкриває зміст та структуру теорії криміналістичної прогностики. В його підтримку, теорію криміналістичного прогнозування розвивали безліч вчених, зокрема: Г. О. Зорін [64; 65], який присвятив свої праці питанню розслідування злочинів, В. А. Журавель

[53; 100], який розробив теорію та методологію криміналістичного прогнозування, обґрунтував доцільність класифікації криміналістичних прогнозів, М. П. Яблоков [82; 83], який розробив методику розслідування злочинів та ін.

Так, науковцями створено значну теоретичну та практичну базу для криміналістичних прогнозів. Прогностика, як наука про закони та способи розробки прогнозів, охопила теорію та практику прогнозування (спочатку природничих, технічних, а потім й суспільних, економічних та правових наук). Тому можна впевнено сказати, що немає жодної сфери людської діяльності, в якій тією чи іншою мірою не використовувалась би прогнозна інформація.

Прогнозування стає водночас складовою всіх галузей науки та самостійним явищем, що носить комплексний характер. Воно застосовувалось практично під час усіх наукових досліджень, які ґрунтувались на певних знаннях законів розвитку природи, суспільства та мислення. Опис інформаційних моделей емпірично неспостережених явищ та подій мали імовірнісний характер. Тому виникнення неточностей та відхилень у процесі прогнозування породжувало нові запитання та завдання перед дослідниками.

Проголошення незалежності України можна вважати початком *третього етапу* (з 1991 р. по теперішній час), коли спостерігається застосування методу прогнозування в правових науках, зокрема, й в криміналістиці. Теоретичні розробки в даній галузі знань дозволяють визначити те, що прогноз є одним із видів галузевого прогнозування, який дозволяє передбачити можливі шляхи вдосконалення засобів та методів, способів і форм боротьби зі злочинністю, а також причинами їх виникнення.

Оскільки передбачення виступає невід'ємним елементом будь-якої науки, в тому числі і криміналістики, воно представляє собою ту частину, сторону, етап пізнавальної діяльності суб'єкта, результатом якого виступає отримання знань про явище чи подію. Це здатність розвитку матерії в процесі еволюції. Тому, використовуючи передбачувальну функцію науки, учені успішно спрогнозували ті чи інші явища в криміналістиці.

З філософських позицій прогнозування являє собою специфічний вид пізнання, адже на перший план висувається дослідження не того, що є, а того, що буде. Такий спосіб відображення явищ є випереджувальним. Тобто, свідомість випереджає дійсність, що розвивається чи буде розвиватися [161].

В основі цього лежить об'єктивна закономірність навколишнього світу – повторюваність одних і тих же зв'язків та відносин, причинно-наслідкових зв'язків між минулим і майбутнім. Тому прогнозування можливо лише в тій мірі, в якій поведінка прогнозованого об'єкта підлягає певним законам. Як наслідок, прогнозування можна здійснити лише у тому разі, якщо пізнані закони розвитку даного об'єкта (явища чи процесу).

З точки зору соціології, на думку Ж. Т. Тощенка [144], прогнозування – це визначення варіантів розвитку і вибір найбільш прийнятного, оптимального, виходячи із ресурсів, часу та соціальних сил, що дадуть змогу забезпечити їх реалізацію. Це робота з альтернативами, глибоким аналізом ступеня вірогідності й багатоваріантністю можливих рішень.

Економічне прогнозування – це формування ймовірних суджень про стан економічних процесів та явищ у певний момент в майбутньому і про альтернативні шляхи їх досягнення [23].

Юридичне прогнозування – це систематичне дослідження перспектив розвитку державно-правових процесів, їх темпів та особливостей. Наукове передбачення тенденцій розвитку економічних, соціальних та політичних процесів – один з істотно важливих елементів проектування, підготовки і прийняття нормативно-правових актів [23].

Криміналістична прогностика - це самостійне вчення, яке являє собою систему наукових положень про загальні закономірності побудови і перевірки прогнозів, які відображають перспективи і напрями розвитку криміналістики та об'єктів її пізнання в майбутньому [102].

Отже, багатогранність цього поняття є безмежною, що загострює потребу подальшого вивчення його поняття у різних аспектах.

Так, Р. С. Белкін [18] розробив поняття криміналістичного прогнозування, що дало змогу визначити загальне поняття теорії криміналістичного прогнозування. Ф. Є. Афанасович вважає за необхідне використання цього методу при розслідуванні злочину, наголошуючи, що: «в условиях неполноты исходных данных роль прогноза как источника получения дополнительной, хотя и вероятностной информации, чрезвычайно велика... При этом, для восстановления общей картины преступления (события и способа его совершения) следователь прибегает к моделированию, а для выявления мотива, цели, других отдельных обстоятельств – к прогнозированию» [15].

Проаналізувавши вищезазначене, можна вказати на деяку суперечність: очевидно, чим менше використовується інформація для про-

гнозування, тим нижчий рівень імовірності настання очікуваних наслідків.

Г. О. Зорін [66], досліджуючи криміналістичне прогнозування, дає більш чітке визначення криміналістичному прогнозуванню. Він зазначає, що криміналістична прогностика – це частина науки про закономірності розробки прогнозів, пов'язаних з розслідуванням злочинів.

Слід зазначити, що науковцями досить гостро відстоюється думка щодо тотожності або відмінності понять «прогнозування», «передбачення» та «пророкування». Ряд дослідників наполягають на розмежуванні цих понять, інші вважають їх однорідними.

Так, Р. А. Сафаров [136] до числа відмінностей між прогнозуванням і передбаченням зараховує такі: 1) якщо при передбаченні та пророкуванні оперують переважно методи аналогії й екстраполяції, то при прогнозуванні застосовується широкий діапазон логічних, соціологічних, статистичних і математичних методів; 2) передбачення та пророкування, як правило, здійснюються на якісному рівні, а прогнозування ґрунтується на урахуванні квантових параметрів і дає змогу кількісно охарактеризувати майбутній стан об'єкта.

Варто погодитись з вищевказаним, адже при застосуванні логічного, статистичного та інших методів, прогнозування буде мати більш очікуваний результат, ніж при використанні аналогії. Адже кожне явище чи подія є суто індивідуальним.

Вважаємо слушною думку і В. А. Журавля [56] щодо розмежування «прогнозування», «передбачення» та «пророкування», а саме потреби розширення сфери криміналістичної прогностики й зняття категоричності при визначенні зазначених понять. Оскільки в кримінальному розслідуванні різнобічне дослідження явищ та подій є основоположними факторами формування доказової бази, про те, що події відбувалися саме таким чином, саме в певний проміжок часу та саме в певному місці.

При розслідуванні окремого злочину, на основі активної розумової діяльності та прийнятті своєчасних тактичних рішень, вирішуються завдання криміналістики. Так, при здійсненні прогнозування, формування наукового криміналістичного прогнозу, що вимагає певного часу для його розроблення, є неефективним, оскільки кожен об'єкт дослідження має індивідуальний характер. Тут є доречним застосування індивідуального передбачення, до змісту якого входять можливі зміни об'єкта впливу.

О. Ю. Булулуков [27] розмежовує наукове криміналістичне прогнозування та індивідуальне передбачення в залежності від наявності вихідної інформації, яка необхідна для їх реалізації. Так, для наукового криміналістичного прогнозування характерна наявність даних про особу злочинця та про особу потерпілого; статистичних даних про вчинені злочини певного виду в певному регіоні та інше.

Наукове криміналістичне прогнозування припускає більш фундаментальні дослідження, а тому, при вирішенні поточних завдань розслідування, прийнятті тактичних рішень, має місце індивідуальне передбачення. Виходить, що індивідуальне передбачення здійснюється на основі наукового криміналістичного прогнозування, оскільки воно без особливих деталей прогнозує результати слідчих дій і хід розслідування в цілому та використовується при поточному плануванні, висуванні слідчих версій, розшукуванні злочинця та інше.

Прогнозування носить спонтанний, неупереджений, імовірнісний характер. Це пояснюється тим, що досить часто не вірно визначається об'єкт дослідження, досить слабо поставлена ціль, або, навіть, присутня підміна прогнозування емпіричним передбаченням. Дана "проблема невизначеності" дозволяє прогнозу бути тільки приблизним, а не абсолютно точним. В самому слові "прогноз" уже закладена неможливість точного настання тих чи інших подій.

Криміналістичне прогнозування тісно пов'язане з такими вагами організаційними діями як планування розслідування, програмування його методики. Побудова ефективної структури розслідування злочину є завданням і результатом організації розслідування злочинів. Тому, очевидно, що без передбачення важко досягти ефективності організації.

Прогнозування, з одного боку, передує плануванню, а з іншого - є його складовою частиною, оскільки використовується на різних стадіях досудового розслідування. Наприклад, під час огляду, побудови криміналістичних версій, допиту підозрюваного, обшуку, арешту та ін., зокрема, на стадії аналізу та визначення передумов для формування стратегій, а також для визначення подальших дій, на стадії реалізації планів. Прогнозування за своїм складом ширше від планування, оскільки крім показників явищ та процесів включає і дані про їх обставини.

В свою чергу, М. В. Савельєва та А. Б. Смушкін виділяють такі визначальні риси криміналістичного прогнозування [133]:

1) Криміналістичне прогнозування – це діяльність, що носить науковий характер, тобто має наукову основу, що складають положення теорії прогностики, яка не є наукою про майбутнє взагалі.

2) Інформаційний аспект прогностичної діяльності, що реалізується в процесі передбачення. Саме в інформаційному аспекті прогнозування визначається як пізнання майбутнього стану системи на основі аналізу, тобто, прогнозування відбувається шляхом зняття невизначеності, за допомогою логічної обробки наявної інформації, в плані виявлення даних про тенденції, перспективи, можливі варіанти руху системи.

3) Обмеженість криміналістичного прогнозу рамками предмету криміналістики. Зміст прогнозу складає прогностична інформація про майбутній стан об'єкту, який входить у коло питань, що досліджуються криміналістикою.

4) Визначений круг об'єктів криміналістичного прогнозування. Об'єктами криміналістичного прогнозу можуть бути: рекомендації щодо вдосконалення існуючих техніко-криміналістичних засобів та прийомів; способи вчинення злочину; рекомендації щодо вдосконалення тактичних прийомів; вдосконалення існуючих слідчих дій та поява нових їх видів; виникнення нових видів експертиз; розвиток та деталізація предмету криміналістики та ін.

Зазначимо, що повного та вичерпного переліку об'єктів криміналістичного прогнозування немає, хоча цілий ряд цих об'єктів визначений у спеціальних джерелах. Це пояснюється тим, що перелік об'єктів криміналістичного прогнозування внаслідок великої різноманітності навколишніх явищ та процесів неможливо класифікувати вичерпно.

Сучасне суспільство у боротьбі зі злочинністю широко застосовує кримінологічне прогнозування [107], що відображає найбільш імовірні тенденції розвитку злочинності в цілому. Однак, важливе значення має і криміналістичне прогнозування, що дозволяє конкретизувати можливу трансформацію застосовуваних способів вчинення кримінально- караних діянь, предметів посягання, поведінки суб'єкта в кримінальній та слідчій ситуації. Криміналістичне прогнозування необхідне й для своєчасної розробки практичних рекомендацій щодо попередження можливих, розкриття та розслідування вже здійснених злочинів.

Останнім часом активне дослідження вченими криміналістичного прогнозування явищ та перспектив розвитку процесів, кількісних та

якісних характеристик зумовлена тим, що у зв'язку з підвищенням рівня злочинності, активної криміналізації соціально-економічних сфер та появою невідомих до цього часу нових видів злочинів і механізмів їх здійснення, виникла потреба у розширенні меж соціального передбачення, важливою складовою якої є правова прогностика.

Саме збільшення числа відомих і поява нових видів та методів скоєння злочинів призвела до того, що правоохоронні органи для попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, повинні вдаватись до прогнозування.

На жаль, такий метод як криміналістичне прогнозування не знайшов свого відображення в законодавстві, оскільки носить інтуїтивний, особистісний характер. Як наслідок, правоохоронні органи не завжди ідуть правильним шляхом в процесі досудового розслідування, припускаючись помилок та хибних результатів. Тому роль прогнозування при прийнятті тактичних рішень у процесі розслідування злочинів є дуже важливою.

Також, слід зазначити, що криміналістичне прогнозування пов'язане з випередженням явищ, з урахуванням особливостей криміналістичної діяльності щодо розслідування та попередження злочину.

Прогнозування злочинної поведінки має важливе значення для організації і здійснення індивідуального попередження злочинності. Передбачення можливої поведінки особистості служить передумовою для прийняття багатьох організаційних і правових рішень [9].

Необхідність криміналістичного прогнозування в діяльності слідчого органів досудового слідства визначається цілим рядом таких факторів як [84]: необхідністю передбачення розвитку процесу розслідування, на основі зібраної інформації, яка виникла на даний момент слідчої ситуації; дефіцитом вихідної інформації про обставини злочину; протидією розслідування зі сторони осіб, які зацікавлені в результаті справи; складністю злочину та наявністю великої кількості елементів, які необхідно пізнати; тривалістю процесу розслідування; динамічністю слідчих ситуацій; наявністю значної кількості невизначеностей, які вимагають передбачення; необхідністю коректування слідчих версій; недопустимістю помилок при розслідуванні злочину.

Таким чином, розслідування – це процес безперервного прогнозування обставин злочину, що розслідується, самого його механізму [66]. При сучасних умовах вчинення злочинів неможливе успішне кримінальне провадження без ефективного прогнозування. Для за-

безпечення прогресу по боротьбі зі злочинністю, криміналістика, як наукова теорія, повинна випереджати практику рекомендаціями, інструкціями та ефективними технологіями. Слід погодитись, що так є не завжди: часто практика випереджає теорію, а криміналістика йде вслід за емпірикою, навздогін практиці. Для того, щоб цього уникнути, неможливо обійтись без передбачення майбутнього, без пізнання закономірностей розвитку способів здійснення майбутніх злочинів. А криміналістика, як наука, потребує вивчення прогнозування як методу, покликаного попередити та запобігти скоєнню кримінального правопорушення.

Аналіз прогностичних досліджень дає можливість виділити два рівня прогнозування: теоретичний та прикладний [114]. Теоретичний рівень являє собою систему основних ідей, узагальнених практикою та досвідом прогнозування, що відображають об'єктивні закономірності цього процесу. Прикладне прогнозування включає в себе використання методів прогнозування в повсякденній діяльності для боротьби зі злочинністю. Діалектична єдність теорії та практики криміналістичного прогнозування дає можливість встановити достовірність знань, виявити закономірності процесу, розкрити взаємозв'язок досліджуваного об'єкту. Відомо, що критерієм істинності теорії є практика, яка підтверджує або заперечує істинність теоретичних узагальнень, ефективність рекомендацій та доцільність закономірностей.

Отже, криміналістичне прогнозування, маючи тривалу історію, сьогодні є об'єктом дослідження різних наукових дисциплін: економіки, фізики, філософії, математики, соціології, історії, юриспруденції та ін. Все це дає підстави стверджувати про виникнення на стику цих наук нової наукової дисципліни – прогностики.

1.2 Основні теоретичні положення методу криміналістичного прогнозування

Одним із елементів структури правової теорії є її понятійний апарат. У змісті дефініції фіксуються найбільш загальні, суттєві властивості предмета теорії, основні наукові дані, які є складовими її змісту. Через визначення поняття розкривається зміст та сутність наукових даних. Аналізуючи криміналістичну літературу, ми бачимо, що

дефініція «криміналістичне прогнозування» має різне змістовне значення. Так, на думку науковців, криміналістичне прогнозування це:

- вид спеціального дослідження, яке за своєю організацією та науковим апаратом стоїть на більш високому рівні ніж передбачення (Г. О. Зорін) [64];

- процес наукового пізнання майбутнього стану злочинності, факторів, що впливають на її зміни і розробки криміналістичного прогнозу (М. П. Яблоков) [162];

- науково обґрунтоване судження про можливий стан криміналістично пов'язаних об'єктів (М. В. Зінченко, І. А. Філіппович) [63];

- один із видів галузевого прогнозування, що розвивається на основі загальної прогностики. Це процес, результатом якого є складання прогнозу як форми наукового передбачення, як системи аргументованих уявлень про майбутнє, як характеристики імовірних напрямків розвитку (Р. С. Белкін) [89];

- засновані на фактах і знаннях закономірності, виявлені криміналістичною наукою; наукове передбачення криміналістичних аспектів розвитку злочинності, способів вчинення злочинів, засобів та методів боротьби з нею, поведінки злочинця, результати розслідування злочинів та перспективи розвитку криміналістичної науки (А. Ю. Дементьєв) [46];

- діяльність, заснована на положеннях загальної теорії прогностики, що являє собою науково обґрунтоване передбачення тих чи інших явищ, розвитку та зміни конкретних властивостей і ознак об'єктів, закономірностей, наукових концепцій, які входять у предмет науки криміналістики (М. В. Савельєва, А. Б. Смушкін) [133];

- стратегічний метод, в основі якого лежить передбачення (проорокування) закономірностей, механізмів та наслідків статичної або динамічної імовірної майбутньої об'єктів прогнозування для планування основних тактичних заходів правозастосовної діяльності (О. М. Цільмак) [151];

- суміжна теорія, яка перебуває на межі двох родів наук, але належить лише одному з них, а не обом відразу (підкреслюючи методологічне значення загальної прогностики) (Р. С. Белкін) [19];

- один із видів галузевого прогнозування, що ґрунтується на базі загальної прогностики, результатом якого є прогноз у формі наукового передбачення подальшого розвитку криміналістики як науки, цілеспрямованого коригування всіх видів практичної криміналістичної діяльності в умовах імовірної зміни та появи нових видів злочинної діяльності (В. С. Кузьмічов) [109];

– спеціальна науково-практична діяльність, що здійснюється з метою одержання інформації про основні тенденції, напрями, шляхи розвитку криміналістичних об'єктів, їх стан в майбутньому (В. А. Журавель) [57].

Таким чином, аналізуючи наукові праці в галузі криміналістики стосовно дефініції «криміналістичне прогнозування» хотілося б наголосити на тому, що єдиної точки зору автори так і не дійшли. Науковці, надаючи визначення, в основному вказували на те, що треба передбачити тільки майбутні явища, хоча, як відомо, прогнозування активно застосовується й для припущення подій імовірного минулого. Тому зміст дефініції повинен чітко вказувати на різницю прогнозування імовірного майбутнього або явищ, подій минулого.

Отже, **криміналістичне прогнозування** – це метод криміналістики, який полягає в передбаченні імовірного: минулого задля ефективного встановлення фактичних даних та майбутнього задля припущення ходу подій, дій, настання імовірних явищ і процесів та вжиття превентивних заходів щодо унеможливлення настання негативних наслідків.

На основі причинно-наслідкових зв'язків, прогнозування іде в майбутнє через вивчення та аналіз минулого та теперішнього. Тому, для того, аби спрогнозувати майбутнє, необхідно вивчити, дослідити теперішнє та припустити імовірне минуле.

Варто також зауважити, що слід розділяти такі поняття як версія, що є процесом, та ретроспективне прогнозування, яке є методом.

Слід погодитись з О. М. Цільмак [151] відносно того, що прогнозування є методом криміналістики, оскільки воно включає планування тактичних заходів для подальшої діяльності.

Криміналістичне прогнозування є різновидом соціального передбачення, галуззю юридичного прогнозування та самостійним видом прогнозування. Ціллю прогностики виступає створення ефективних методів наукового передбачення, яке відбувається на базі отриманої інформації, з використанням уяви, предметної інформації, логіки та кількісних даних.

Як зазначає В. А. Журавель «... реалізація криміналістичних прогнозів у судово-слідчій і оперативно-розшуковій діяльності спрямована на оптимізацію процесу планування та організації розслідування, дізнання, судового розгляду, підвищення ефективності слідчих дій і оперативно-розшукових заходів (висування та перевірку версій, оцінку слідчих, судових та оперативних ситуацій і прийняття тактичних

рішень, визначення оптимальної системи тактичних прийомів як основних засобів впливу на ситуацію і окремі її компоненти...» [58].

Це говорить про те, що криміналістичне прогнозування виступає тим допоміжним елементом, за допомогою якого слідчий вживає заходи щодо попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень. При чому, відіграє важливу роль не тільки при підвищенні ефективності розкриття злочинів але й попередження та виявлення можливих злочинних діянь в майбутньому.

С. Ф. Денисюк [47] зазначає, що прогностична діяльність слідчого має ймовірнісний характер і зумовлена неповнотою інформації про істотні обставини кримінального провадження. Таким чином, при розслідуванні злочину, частиною прогностичного фону виступають реально сформовані слідчі ситуації. Виходячи з цього, формується перспектива (наприклад, динаміка поведінки обвинуваченого в певній слідчій (розшуковій) дії).

Для криміналістичного прогнозування, яке складається з етапів та операцій, слідчі ситуації на різних стадіях розслідування можуть мати різне значення. Сукупність операцій складають етап прогнозування, що характеризується своїми завданнями, цілями та планованими результатами. Особа, яка проводить розшук, може висувати типові криміналістичні версії, враховуючи узагальнений досвід діяльності слідчих та органів дізнання. Саме прогностичність та перспективність (спрямованість у майбутнє) виступає однією з особливостей версій. При криміналістичних версіях прогноз завжди виступає моделлю майбутнього розвитку певного явища. Моделювання слідчого, як процес, може бути уявним або фізичним. Наприклад, модель поведінки особи, яка переходить від слідства та суду. Поведінка таких осіб є уявним процесом. Фізичне моделювання - це складання портретів особи, яка знаходиться в розшуку.

Л. Г. Горшенін вважає, що криміналістичне прогнозування зустрічається у всіх сферах діяльності правоохоронних органів. Наприклад, криміналістичні прогнози надають суттєву допомогу при плануванні конкретних слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, а також тактичних операцій та комбінацій. Більш загальні криміналістичні прогнози можуть використовуватись при розслідуванні конкретних кримінальних справ чи групи злочинів [42]. Саме криміналістичне прогнозування відкриває перспективу, дозволяє намітити головні напрямки боротьби зі злочинністю, вказує найбільш результативні шляхи її скорочення.

Проаналізувавши літературу, прослідковується тенденція підвищеної зацікавленості науковців щодо вивчення питання доцільності застосування криміналістичного прогнозування у слідчій діяльності. Так, питання криміналістичного прогнозування були висвітлені в роботах Г. О. Зоріна [66], при вивченні спеціальних логіко-психологічних методів у слідчій діяльності, А. М. Васильєва та М. П. Яблокова [29], стосовно проблеми використання даних криміналістичного прогнозування в методиці розслідування, В. Є. Коновалової [76], яка досліджувала аналіз принципів наукової організації та психологічних характеристик діяльності слідчого, В. Є. Богинського та С. М. Стороженко [26], при розгляді проблем тактики та психології проведення допитів на попередньому слідстві і судовому розгляді, П. Д. Біленчука [24], щодо дослідження поведінки обвинуваченого при розслідуванні злочинів та ін. Деякі питання криміналістичного прогнозування знайшли часткове відображення в працях Г. Ф. Горського під час розгляду основ організації та діяльності слідчого апарату [41].

Слід зазначити, що за допомогою прогнозування можна встановити об'єкти та суб'єкти можливого злочинного посягання, виявлення осіб, схильних до вчинення злочину, що є профілактичною діяльністю слідчого. Необхідність розробки криміналістичних прогнозів під час розслідування злочинів обумовлене кількома причинами, а саме:

1) розробка прогнозів не має чіткої системи і носить імовірнісний характер, що дозволяє слідчому відхилитися від плану та мислити ширше;

2) забезпечення контролю за процесом розробки прогнозів можливе у разі застосування системного підходу, що полегшує пошук помилок, які можуть бути на тій чи іншій стадії розслідування злочину.

Здійснюючи розслідування, слідчий часто вдається до прогнозування, а саме прогнозу динаміки слідчих ситуацій, поведінки учасників розслідування, власної поведінки та результатів прийнятих рішень, процесів виникнення та змін доказової інформації [138]. При цьому, кримінально-процесуальне прогнозування взаємодіє, сполучається з іншими видами юридичного прогнозування, зокрема, в діяльності слідчого проглядається залежність кримінально-правових прогнозів від результатів прогнозування ефективності кримінально-процесуальних норм, до вивчення яких підключається криміналістика, як свого роду праксеологія кримінального процесу [70]. Регулю-

ючи та направляючи свої дії, плануючи розслідування, слідчий дивиться в майбутнє, передбачає результати своєї праці (прогнозування перетікає у планування, організацію, програмування і алгоритмізацію). А передбачити – означає уявити [128].

Ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від ступеня розвитку методів розслідування, без яких оптимізація слідчої діяльності просто неможлива. Даний процес є цілком закономірним [111].

Специфіка прогностичної діяльності слідчого полягає в тому, що в більшості випадків у процесі розслідування злочинів (особливо на початковому етапі) спостерігається дефіцит інформації. Тому прогностична діяльність передбачає формулювання припущень (криміналістичних версій), використання типових моделей розвитку подій [120].

Реалізація криміналістичних прогнозів слідчого спрямована на оптимізацію процесу планування та організації розслідування, підвищення ефективності слідчих дій, визначення оптимальної системи тактичних прийомів, як основних засобів впливу на ситуацію, оптимальність проведення тієї чи іншої слідчої дії та вирішення завдань щодо зниження рівня тактичного ризику [132]. Прогнозування злочинної поведінки має важливе значення для організації і здійснення індивідуального попередження злочинності. Передбачення можливої поведінки особистості служить передумовою для прийняття багатьох організаційних і правових рішень [9]. Базові дані, що необхідні для криміналістичного прогнозування, слідчий отримує на всіх рівнях формування практичних умінь і навичок [17].

Прогнозування можливе, більше того, необхідне в процесі ряду слідчих (розшукових) дій, особливо, коли обвинувачений є їх учасником (при пізнанні, проведенні слідчого експерименту, при затриманні та ін.). На слідчого покладається завдання: передбачати можливі ситуації слідчої дії, поведінку підозрюваного та його окремі дії, більше того – розраховувати на точні результати. Така діяльність слідчого охоплюється поняттям «криміналістичне прогнозування» [53].

Слід погодитися з думкою про те, що прогнозування завжди містить можливість «неврахованого варіанту», що не дозволяє слідчому обмежити свої зусилля тільки строго передбачуваним ходом подій. З іншого боку, відома невизначеність «неврахованого варіанту» зовсім

не означає, що прогнозувати не варто взагалі, тобто діяти лише в залежності від обстановки [77].

Таким чином, необхідність застосування криміналістичного прогнозування слідчим обумовлене прийняттям тактичних рішень при розслідуванні окремого злочину. В. С. Кузьмічов зазначає, що криміналістичне прогнозування є одним із видів галузевого прогнозування, що ґрунтується на базі загальної прогностики, результатом якого є прогноз у формі наукового передбачення подальшого розвитку криміналістики як науки, цілеспрямованого коригування всіх видів практичної криміналістичної діяльності в умовах імовірної зміни та появи нових видів злочинної діяльності [109].

Як зазначають А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк [111], специфіка криміналістичного прогнозування обумовлена такими обставинами як:

- а) характером цілей та завдань, поставлених перед суб'єктом прогнозування;
- б) комплексом обраних методів здійснення конкретного прогностично-криміналістичного дослідження;
- в) конкретної судово-слідчої та оперативно-розшукової ситуації.

Очевидно, що криміналістичне прогнозування тісно пов'язане з кримінологічним та соціальним прогнозуванням. Однак, у змісті цих методик є і суттєві відмінності, обумовлені головним чином особливостями об'єктів прогнозування. Наприклад, розробка прогнозу характеристики прогнозованого механізму злочину вимагає застосування методів моделювання.

Слід зазначити, що прогнозування динаміки злочинності припускає використання математичних методів. Тому, при розробці певних прогнозів можливе застосування як окремих методів, так і їх груп. При цьому, криміналістичне прогнозування, на нашу думку, наділене такими **основними рисами** як:

- 1) *імовірність прогнозу* (прогноз має сумнівний, а не точний характер);
- 2) *достовірність прогнозу* (ступінь надійності прогнозу);
- 3) *помилка прогнозу* (імовірне незначне або повне відхилення прогнозу від досліджуваного об'єкта).

На думку Л. Г. Горшеніна [42], досвід соціального, кримінологічного та криміналістичного прогнозування дає змогу виділити принципові вимоги, що висуваються до методики розробки прогнозів, а саме:

- об'єктивне та точне визначення цілей прогнозування;

- всестороннє виявлення і пізнання характеристики об'єкту прогнозування в минулому і теперішньому часі;
- виявлення прогнозного фону, умов, тобто існував чи існує об'єкт прогнозування;
- відповідність методу об'єкту та цілям прогнозування;
- перевірність методики;
- відповідність методики прогнозування принципам та законам прогнозування.

Саме дотримання цих вимог дасть змогу ефективно спрогнозувати та досягти бажаного результату. Адже кожна з вищезазначених позицій відіграє важливу роль в методиці розробки прогнозів.

Хотілося б також зазначити, що кожна наукова категорія у загальнотеоретичному контексті повинна описуватися через мету, завдання, суб'єкти, об'єкти, предмет, принципи, функції та етапи застосування. Тому, ми вважаємо за необхідне уточнити ці характеристики й для методу криміналістичного прогнозування.

Що стосується **мети криміналістичного прогнозування**, то метою криміналістичного прогнозування, на думку дослідників є:

- науково-обґрунтований ретроспективний, перспективний аналіз та оцінка об'єкта прогнозу для передбачення наслідків динаміки або статистики його імовірного майбутнього для планування та організації тактики слідчих (розшукових) дій (О. М. Цільмак) [151];
- мінімізація невизначеності для вибору найкращого варіанту вирішення конкретного завдання. Криміналістичні прогнози в практичному аспекті, на відміну від науково-криміналістичних та кримінологічних, дуже короткострокові і призначені не для вироблення стратегічних рішень в кримінальній політиці, а для вироблення тактичних рішень у слідчій та оперативно-розшуковій сфері, у масштабі міста, району чи області (Є. В. Бурцев, І. П. Рак, А. В. Селезньов та Є. В. Сисоєв,) [91];
- пізнання майбутнього стану системи на основі аналізу її сучасного та минулого станів за допомогою інструментарію криміналістичної прогностики (А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк) [111] та ін.

Таким чином, **метою криміналістичного прогнозування** є передбачення наслідків об'єкта прогнозування через пізнання минулого та припущення імовірного майбутнього, задля планування та реалізації слідчим тактичних рішень.

Що стосується **завдань криміналістичного прогнозування**, то традиційно, їх розподіляють на спеціальнонаукові та загальнонаукові.

Так, спеціальнонаукові завдання обумовлені предметом криміналістики. До них належать [43]:

- 1) закономірності процесу розробки криміналістичних прогнозів;
- 2) елементи механізму вчинення злочину, що прогнозуються;
- 3) спеціальні засоби та методи досудового розслідування та запобігання злочину;
- 4) закономірності накопичення, дослідження, оцінки та використання прогнозованих фактів, що служать доказами.

До загальнонаукових відносять [43]:

- 1) прогнозування перспективних та пріоритетних напрямків у криміналістиці;
- 2) прогнозування факторів, що сприяють або навпаки уповільнюють розвиток криміналістики в окремих її напрямках;
- 3) прогнозування результатів застосування тих чи інших наукових напрацювань;
- 4) прогнозування наукових проблем та гіпотез;
- 5) прогнозування строків вирішення наукових проблем;
- 6) прогнозування можливих витрат у сфері науково-криміналістичних досліджень.

Також, відповідно до норм КПК України [4], можна виділити і прикладні завдання, які застосовуються в досудовому розслідуванні злочинів для прогнозування розвитку ситуацій, а саме: 1) під час слідчого експерименту; 2) допиту та очної ставки; 3) слідчого огляду та освідкування; 4) обшуку; 5) затримання та арешту; 6) пред'явлення для впізнання.

Отже, вчені зазначають, що завданнями криміналістичного прогнозування є:

– розпізнання тенденцій та логіки розвитку прогнозованого процесу, що дозволяє в кінцевому результаті зменшити вплив невизначеності майбутньої слідчої ситуації на результати прийнятих рішень. До них відносять розробку класифікації методів криміналістичного прогнозування, розробку криміналістичних методологічних проблем прогнозування, з метою обґрунтованості прогнозів при розслідуванні кримінальних правопорушень (Г. О. Зорін) [69];

– виявлення основних умов, принципів, процедур і можливостей використання сучасних методів передбачення майбутніх подій і явищ у криміналістиці, як науці, практиці розкриття, розслідування та попередження злочинів (М. В. Зінченко, І. А. Філіппович) [63];

– розпізнання закономірностей, механізмів, тенденцій, логіки, мотивів, чинників розвитку прогнозованого об'єкта та його наслідків, що дозволить зменшити вплив невизначеності на майбутню слідчу (розшукову) діяльність та її результати (О. М. Цільмак) [151].

Таким чином, **основним завданням криміналістичного прогнозування** є розробка закономірностей та механізмів розвитку прогнозованого об'єкта, а також його наслідків, задля уникнення неточностей та помилок при проведенні слідчих (розшукових) дій, для досягнення очікуваного результату.

Щодо **суб'єкта застосування методу криміналістичного прогнозування** у досудовому розслідуванні, необхідно наголосити, що **суб'єктом** можуть бути тільки ті особи, які вказані в Кримінальному процесуальному кодексі України.

Об'єктом методу криміналістичного прогнозування є:

- поведінка осіб кримінального провадження з боку обвинувачення;
- поведінка осіб кримінального провадження з боку захисту;
- криміналістична ситуація (в статичі та динаміці);
- сліди злочину;
- наслідки рішень, які необхідно прийняти;
- наслідки застосування криміналістичних засобів та методів;
- інформація, яку слід здобути та яка була отримана у ході слідчих (розшукових) дій;
- наслідки оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Отже, щодо **предмету криміналістичного прогнозування**, як вже зазначалось, прогнозування пронизує кожний із складових елементів слідчої діяльності: аналіз вихідної інформації – побудова версій – планування – прийняття тактичних та організаційних рішень – виконання слідчих дій – контроль – зворотній зв'язок – повторення циклу на більш високому рівні.

У сфері досліджуваної теми точки зору вчених відносно предмету криміналістичного прогнозування в певній мірі розходяться. Для ирішення питання змістовної сторони питання предмету теорії прогнозування Г. О. Зорін включає в предмет даної науки «закони і способи прогнозування при розслідуванні злочину» [66].

Мається на увазі, що вузький розгляд предметної сфери з позиції законів та способів приведе до відхилення та неточностей при розслідуванні злочинів. Завичай, предмет криміналістичного прогнозу-

вання не може охопити всі сторони об'єкта прогнозування, а звуження рамок до законів та способів прогнозування при розслідуванні злочинів є недоцільним.

А. В. Дулов [49] до предмета прогнозування відносить всю діяльність по здійсненню правосуддя. М. П. Яблоков [163], не визначаючи предмет криміналістичного прогнозування, вважає, що накопичення методикою розслідування інформації про способи вчинення злочину, ефективність окремих науково-технічних засобів та тактичних прийомів створює сприятливі умови для криміналістичного прогнозування.

У деякій мірі можна погодитись з вищезазначеним, адже накопичення відповідної інформації створює сприятливі умови для розробки криміналістичних прогнозів, хоча, якщо йдеться мова про теорію прогнозування, то цього буде недостатньо. Інформаційна база є набагато ширшою ніж зазначає вчений, вона охоплює всі соціально-економічні, політичні та культурні сфери життя. Оскільки теорія криміналістичного прогнозування є підсистемою загальної теорії криміналістики, то відповідно і предмет є її частиною. Тобто, предметом теорії криміналістичного прогнозування виступають закономірності не тільки процесу розробки прогнозів, але і закономірності майбутньої об'єктивної дійсності з числа тих, які вивчає криміналістика.

Від ступеня узагальнення цих закономірностей залежить ступінь узагальнення теорії криміналістичного прогнозування. Предмет теорії криміналістичного прогнозування є початком його змісту, який пов'язаний зі структурою предмета та відображає зв'язки між його елементами, формами виявлення даних об'єктивних закономірностей в тій предметній сфері, яка складає об'єкт пізнання даної теорії [43].

Отже, можна стверджувати, що ***предметом криміналістичного прогнозування*** є передбачення закономірностей механізму розвитку явищ та подій.

Предмет теорії прогнозування містить у собі найбільш характерні закономірності криміналістичного прогнозування. Тому її складові (поняття, структура) можуть не включатись у предмет, залишаючись об'єктом дослідження але разом з тим входити в зміст самої теорії.

Слід також зазначити, що теорія, проникаючи у всі розділи криміналістики, не тільки формує систему знань, а й породжує нові процеси та явища в структурі криміналістики як науки. Криміналістична прогностика виступає своєрідним методом пізнання, властивими предмету криміналістики закономірностями та методом розвитку

науки криміналістики в цілому. Тому, теорія криміналістичного прогнозування повторює основну схему процесу пізнання від конкретного через абстрактне до конкретного на новому рівні.

Що стосується цільового призначення прогностики, то основним завданням вважається визначення можливих шляхів розвитку засобів, способів та методів боротьби зі злочинністю, обумовлених потребою науки криміналістики та практики щодо припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень. Прогнозування способів вчинення злочинів має своїм основним завданням сприяння їх попередженню.

Таким чином, можна стверджувати, що воно є складовою частиною криміналістичної превенції, предметом якої є закономірності, що відображають можливість використання криміналістичних засобів для попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень.

Розкриття злочину є основним завданням слідчих, перед якими стоїть ціла низка незрозумілих подій. Для розв'язання задач, слідчий повинен виконати ряд завдань, що передбачені законом. Формулюються цілі та завдання передбачуваної діяльності, визначається послідовність, прийоми та правила вирішення завдань, здійснюється прогнозування розвитку ситуації з урахуванням різних його варіантів, складається план впровадження слідчих дій, визначаються учасники, місце та час проведення. Тому запорукою забезпечення ефективності слідчих дій перш за все є прогнозування.

Зазначимо, що професійна діяльність слідчого, як правило, торкається інтересів учасників кримінального процесу. З одного боку, це учасники, що сприяють встановленню істини по справі, а з іншого – особи, що зацікавлені в протилежному результаті. У такому випадку, застосовуючи прогнозування, слідчий враховує неоднозначність ситуації, оскільки одна сторона сприятиме розслідуванню, а інша матиме на меті ввести слідство в оману, що перешкоджатиме здійсненню прогнозування.

Криміналістичне прогнозування, разом із версією, тісно пов'язане з перспективним моделюванням слідчої ситуації, як передбачення майбутнього в розвитку наукових досліджень у криміналістиці, динаміці злочинності, а також засобів і методів боротьби з нею.

Виходячи з предметів комплексного прогнозування боротьби зі злочинністю та кримінально-процесуального прогнозування, В. Є. Новичков виділяє три основні напрями їх взаємодії [122]: при

розробці концепцій і пріоритетів боротьби зі злочинністю; при прогнозуванні кримінально-правових норм та інститутів, коли аналізується і вивчається їх процесуальне забезпечення; вектори комплексних прогнозів боротьби зі злочинністю та кримінально-процесуального передбачення сходяться в площині юридичної практики боротьби зі злочинністю.

На думку А. С. Подшибякіна, основними напрямками прогнозування є [125]: прогнозування тенденцій злочинної діяльності та способів вчинення злочинів; прогнозування поведінки особи до і після вчинення злочину; прогнозування розслідування злочину в цілому; прогнозування ходу і результатів слідчих дій.

Важливим для прогнозування злочинної поведінки є принцип імовірності, який виражається в прогнозуванні лише можливої протиправної дії. Головний методологічний напрям прогнозування індивідуальної поведінки злочинця відноситься до типу пошукових, при якому прогнозування розвитку об'єкта здійснюється шляхом умовного продовження тенденцій розвитку в минулому та теперішньому.

А. П. Закалюк вважає, що при оцінці події, істинність якої завідомо невідома, слід керуватись тією інтерпретацією, яка є найбільш імовірною та прийнятною, на користь якої говорять хоча б деякі підстави, навіть припущення [60].

На прикладі прогнозування, при проведенні слідчого експерименту, у своїй праці, О. К. Чернецький [155] зазначив, що це передбачення можливості проведення тих чи інших дослідницьких дій, можливого негативного прояву складових досліду, варіантів поведінки учасників слідчого експерименту та їх психологічних і фізичних можливостей.

Маючи в якості первинної інформації юридичний факт, тобто злочин з численними та різноманітними об'єктивно-суб'єктивними ознаками, слідчий повинен спрогнозувати кінцевий результат кваліфікації цього факту, визначивши всього лише чотири елементи складу злочину, закріплених в конкретній кримінально-правовій нормі, та прийняти відповідне процесуальне рішення. Для того, щоб уникнути помилок при кваліфікації, слідчому доречно було б будувати логічні прогнози схеми кваліфікації суміжних складів злочинів на інтуїтивно-практичному рівні.

Виходячи з цього, П. Д. Біленчук зазначає, що методологічними принципами, які складають основу криміналістичного прогнозування, можна назвати такі [24]: ставлення до дійсності як до об'єктивної

реальності; діалектична єдність і взаємозв'язок загального, об'єднаного і особливого при аналізі тієї чи іншої конкретної слідчої ситуації; визнання детермінізму, розвитку, історизму, тобто визнання загальної об'єктивної закономірності та причинної обумовленості функціонування і розвитку всіх явищ природи і суспільства; цілісний системний підхід, комплексний характер; об'єктивність, всебічність, повнота, конкретність; вірогідний характер; етично-правовий підхід; практично спрямований характер у передбаченні явищ, подій і процесів, які досліджуються.

На нашу думку, головними **принципами** методу криміналістичного прогнозування є:

- *системність* – забезпечує здійснення прогнозування на основі аналізу подій і дій, які відбувались раніше та дій і подій, які мають відбутись в майбутньому, що й становить єдину систему;

- *комплексність* – дослідження подій в цілому, а не окремими частинами, припущення минулого та передбачення майбутнього в комплексі;

- *всебічність* – прогнозування елементів певних подій злочину не самих по собі, а з різних сторін;

- *варіантність* – дає можливість побудови декілька варіантів прогнозу, залежно від об'єму інформації, якою володіє слідчий;

- *безперервність* – направлений на постійну побудову прогнозних варіантів, залежно від надходження нової інформації;

- *вірогідність* – забезпечує імовірність настання тих чи інших подій.

Таким чином, вищезазначені принципи розкривають загальнометодологічну спрямованість криміналістичного прогнозування в науці криміналістиці та слідчій практиці при вирішенні конкретних завдань.

Відносно функцій криміналістичного прогнозування слід зазначити, що будучи певною формою вираження знань, даний метод виконує ряд функцій. Але їх перелік науковці визначають по-різному.

Так, С. А. Шейфер [157] зазначив, що слідча дія в кримінальному судочинстві виконує активну пізнавальну функцію, забезпечуючи перетворення доказів-слідів у докази в процесуальному розумінні. Однак, не тільки слідча, але й інша процесуальна дія може бути спрямована на одержання доказів.

А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк [111] стверджують, що весь функціональний комплекс науково-прикладного криміналістичного

прогнозування умовно розділяється на декілька функціональних блоків (груп), серед яких виділяються наступні: інформаційний, методологічний, функціональний, організаційний і структурно-конструктивний.

У свою чергу, випереджальна функція характеризує націленість діяльності з розробки криміналістичних прогнозів та оцінку майбутнього стану певної системи, його негативних тенденцій і реакцій з тим, щоб своєчасно впливати на них відповідними організаційно-тактичними засобами, прийомами і методами; регулятивна функція, що характеризує внутрішні властивості та можливості системи криміналістичного прогнозування до саморегуляції відносин, які її складають, а також сприяє відповідним чином сприймати вплив навколишнього середовища для того, щоб адекватно відреагувати; аналітична функція являє собою комплексне функціональне утворення, яке відповідає за змістовну сторону процесів виконання покладених на систему специфічних завдань, пов'язаних з розробкою криміналістичних прогнозів.

М. Зінченко та І. Філіппович [63] акцентують увагу на дослідницькій, програмній та організаційній функції криміналістичного прогнозування.

В свою чергу, досить широко у своїй праці розкриває функції криміналістичного прогнозування Л. Г. Горшенін [42], а саме:

1) *практична функція*, сутність якої полягає в тому, що саме криміналістичне прогнозування, будучи теорією без застосування на практиці, не мало б сенсу;

2) *методологічна функція*, що полягає у розвитку та удосконаленні знань, поповнюючи методами прогнозування різні криміналістично важливі об'єкти;

3) *передбачувальна функція*, яка реалізується через сутність самої теорії криміналістичного прогнозування;

4) *ретроспективна функція*, що пов'язана з криміналістичними фактами минулого і слугує інформаційною базою для розробки криміналістичних прогнозів;

5) *пояснювальна функція*, що здійснюється за допомогою законодавства та категоріально-понятійного апарату;

6) *синтезуюча функція* – сприяє виявленню закономірних зв'язків між частинами та елементами теоретичної системи, що дозволяє виявити нові зв'язки, визначивши систематизацію теоретичних знань, усуваючи роздробленість.

Таким чином, на основі аналізу думок вчених, ми дійшли висновку, що **основними функціями криміналістичного прогнозування** є:

- *ретроспективна* [42], за допомогою якої слідчий розробляє криміналістичні прогнози на основі отриманої інформації про минуле;
- *дослідницька* [63; 151], яка реалізується слідчим через опрацювання явищ та процесів, що підпадають під прогноз;
- *передбачувальна* [63], що дозволяє слідчому зазирнути в імовірне майбутнє та спланувати подальші дії;
- *профілактична*, що дозволяє слідчому вжити профілактичні заходи задля припинення або попередження злочину.

Переходячи до **етапів криміналістичного прогнозування**, зазначимо, що думки вчених знову розходяться і дане питання наразі залишається дискусійним. Наприклад, І. В. Бестужев-Лада називає в різних джерелах від 7 до 12 стадій соціального прогнозування. Серед основних він виділяє передпрогнозу орієнтацію, побудову базової (вихідної) моделі об'єкта прогнозування, формування системи показників прогнозного фону, нормативну розробку, верифікацію одержаних прогнозних даних та генерацію рекомендацій по оптимізації цільових, програмних, планових, проектних та інших рішень у сфері управління [23].

У сфері політики В. П. Горбатенко [40] процес здійснення прогнозів розділяє на 10 етапів, а саме:

- 1) розробка програми дослідження;
- 2) побудова вихідної (базової) моделі прогнозованого об'єкта;
- 3) збір контексту прогнозування;
- 4) побудова передмодельних сценаріїв;
- 5) створення серії гіпотетичних пошукових моделей;
- 6) побудова серії гіпотетичних нормативних моделей;
- 7) оцінка достовірності, точності і обґрунтованості прогнозу;
- 8) вироблення рекомендацій для рішень у сфері управління;
- 9) експертиза підготовленого прогнозу і рекомендацій, доопрацювання з урахуванням обговорення та здача їх замовнику;
- 10) співставлення матеріалів розробленого прогнозу з новими даними прогнозного контексту і започаткування нового циклу досліджень.

Алгоритм криміналістичного прогнозування, що складається з етапів і операцій з урахуванням типового алгоритму прогнозування містить [66; 42; 158]:

1-й етап: передпрогнозна орієнтація:

1.1.Збір і аналіз вихідної інформації про слідчу ситуацію і учасників майбутнього слідчої дії.

1.2.Визначення предмета прогнозування: епізоду зустрічі з учасником слідчої дії, кульмінації спілкування, процесів розвитку дії і т.д.

1.3.Конструювання робочих версій поведінки учасника майбутнього слідчої дії.

2-й етап: побудова вихідної і гіпотетичної моделей прогнозованого об'єкта (явища):

2.1.Побудова вихідної моделі поведінки учасника майбутнього слідчої дії, визначення варіантів його поведінки.

2.2.Збір даних прогнозного фону, тобто використання результатів багатофакторного аналізу кожного з вихідних компонентів слідчої дії з позицій їх впливу на розвиток прогнозованої ситуації.

2.3.Побудова гіпотетичної моделі прогнозованого явища, наприклад, поведінки певної особи з конкретизацією мінімального, максимального і найімовірнішого варіантів поведінки з урахуванням системи його захисту, протидії та інших факторів.

3-й етап: оцінка прогнозу і введення його в процес підготовки слідчої дії:

3.1.Оцінка прогнозу поведінки учасника майбутнього слідчої (рошукової) дії методами рефлексивного аналізу, інтерпретації прихованої інформації, моделювання та ін.

3.2.Оцінка прогнозу з урахуванням типових помилок. Ситуація аналізується з позицій імовірності помилок на різних етапах, прийомах, мікро- і макродіях слідчого.

3.3.Введення результатів прогнозування в процес підготовки слідчої дії, коректування процесів підготовки і проведення слідчої дії.

М. В. Савельєва та А. Б. Смушкін [133] вважають, що криміналістичне прогнозування складається із трьох етапів:

Перший етап - *прогнозна ретроспекція* - етап прогнозування, на якому досліджується історія розвитку об'єкта прогнозування і прогнозного фону, з метою отримання їх систематизованого опису. Прогнозний фон - це сукупність зовнішніх стосовно об'єкта прогнозування умов (факторів), істотних для вирішення задач прогнозу.

Другий етап отримав назву *прогнозного діагнозу*. На цьому етапі досліджується опис об'єкта прогнозування і прогнозного фону з метою виявлення тенденцій їх розвитку; аналізується інформація про об'єкт, з метою визначення закономірностей, що лежать в основі розвитку об'єкта або його супровідних. Достовірність і точність ін-

формації, що аналізується, на цьому етапі мають визначальне значення.

Третій етап – *проспекція*, що полягає в розробці за результатами діагнозу прогнозів об'єкта і прогнозного фону. На цьому етапі в необхідних випадках виробляються верифікація (оцінка з точки зору точності результатів прогнозу) та синтез прогнозів.

В. А. Лисичкін виділяє в одному варіанті три стадії прогнозування (ретроспекція, діагноз та прогноз) [121], в іншому – разом із В. А. Александровим веде мову про три періоди прогнозування (ретроспекція, діагноз та прогноз), кожен з яких, в свою чергу, складається із трьох стадій (визначення об'єкта прогнозу, вибір методів прогнозу, процес створення прогнозу) [12].

В. А. Журавель дотримується ідеї щодо поділу на три стадії криміналістичного прогнозування (передпрогнозу, власне прогностичну та реалізаційну) і п'ять процедур (передпрогносної орієнтації, діагнозу, проспекції, верифікації, вироблення рекомендацій на підставі прогнозних даних) [58].

О. М. Цільмак виділяє такі етапи криміналістичного прогнозування імовірного майбутнього у слідчій (розшуковій) діяльності [151]:

1. *Орієнтуючий* – визначаються об'єкт і предмет дослідження, проблеми, цілі, завдання, час проведення, структура та організація дослідження.

2. *Конструктивно-пошуковий*:

- 2.1. Аналітичний – збір і аналіз ретроспективної кількісної та якісної інформації про об'єкт прогнозування, його динаміку розвитку, внутрішні і зовнішні умови; прогностичний фон тощо.

- 2.2. Моделювання, тобто висунення робочих гіпотез та розробка прогнозних варіантів, які один одному не суперечать. Розробка прогносної альтернативи, коли один з прогнозів становить групу можливих взаємовиключних прогнозів.

- 2.3. Верифікації прогнозу – оцінювання достовірності та точності прогнозу. Встановлення ступеня достовірності та уточнення прогностичних моделей, зіставлення прогностичних моделей, визначення найбільш раціональних з них.

- 2.4. Коригування прогнозу – уточнення прогнозу на підставі результатів його верифікації і додаткових матеріалів досліджень.

3. *Організаційний* – кадрові, матеріально-технічні, фінансові ресурси, які необхідні для реалізації кожного з можливих варіантів про-

гностичних моделей; комплекс організаційно-технічних заходів, які забезпечують отримання певних результатів.

4. *Операціональний* – відбувається реалізація мети прогнозу шляхом об'єднання конкретних моделей прогнозу на основі принципів криміналістичного прогнозування.

5. *Оцінки* – за результатами реалізації прогностичних моделей визначаються та аналізуються помилки та прогалини.

Отже, можна стверджувати, що поділ криміналістичного прогнозування на етапи є умовним, оскільки послідовність стадій у будь-якому випадку залишається. Виходячи з вищесказаного, ми виділили такі **основні етапи криміналістичного прогнозування**:

1) *передпрогнозна орієнтація*, що полягає у зборі та системному аналізі отриманої інформації, визначенні об'єкта прогнозування, цілі, мети та завдань [151];

2) *перспективне і нормативне прогнозування* - збір, аналіз інформації та подальше моделювання варіантів, з урахуванням динаміки;

3) *етап верифікації* – оцінка достовірності отриманого прогнозу [151];

4) *коригування прогнозу* – уточнення прогнозних даних, у разі їх відхилення та усунення помилок [151];

5) *організації* – використання матеріально-технічних засобів для забезпечення результату [151];

6) *етап оцінки* – аналіз результатів прогнозування та введення їх у дію [23; 67; 151].

Таким чином, на наш погляд, процес розробки прогнозів є ширшим, аніж метод прогнозування, оскільки основним завданням методики виступає забезпечення найбільш оптимального методу в практичній діяльності по прогнозуванню.

Слід зауважити, що певний взаємозв'язок спостерігається між кримінально-правовим, кримінально-процесуальним та криміналістичним прогнозуванням, де розробляються перспективні спеціальні прийоми і методи, які можуть застосовуватися в кримінальному судочинстві з метою попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, а також для успішного і правильного провадження процесуальних дій. Таким чином, спостерігається залежність комплексних прогнозів боротьби зі злочинністю від результатів прогнозування ефективності кримінально-процесуальних норм.

Також, слід зазначити, що:

- виокремлення стадій криміналістичного прогнозування має теоретичне та практичне значення, оскільки визначення точних етапів прогнозування дасть змогу на практиці реалізувати поставлені задачі та досягти поставленої мети;

- аналіз та осмислення функцій криміналістичного прогнозування є важливим при слідчій (розшуковій) діяльності, оскільки є стрижневим елементом під час розробки прогнозів.

Отже, запорукою успішного попередження, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень є застосування методу криміналістичного прогнозування. Тому у теорії криміналістики важливо чітко визначати дефініцію, рівні, основні риси, мету, завдання, предмет, принципи та функції криміналістичного прогнозування. Аналіз та виділення основних стадій (етапів) процесу застосування криміналістичного прогнозування надає розуміння того, що криміналістичне прогнозування являє собою єдиний безперервний процес дослідження явищ та процесів, який у цілому відіграє важливу роль у слідчій (розшуковій) діяльності.

1.3 Класифікація методу криміналістичного прогнозування

Криміналістичне прогнозування, як метод криміналістики, пронизує весь процес слідчої (розшукової) діяльності. Його специфіка полягає у неможливості повністю передбачити кінцевий результат, оскільки отримана інформація в процесі розслідування злочину завжди динамічно мінлива.

Складність прогнозування слідчих ситуацій полягає в тому, що вони вимагають одночасного передбачення та можливих реакцій на певні дії слідчого. Саме ефективність слідчої діяльності залежить від доцільності застосування криміналістичного прогнозу на певному етапі розслідування. Тому слідчий повинен багатоваріативно застосовувати криміналістичне прогнозування під час досудового розслідування.

Прогнозування в сфері досудового розслідування вимагає наукового обґрунтування. Тому, що «...його методологічна база, заснована на діалектико-матеріалістичному підході, системності та історизмі, відображає сучасну концепцію світорозуміння – об'єктоцентристську і суб'єктоцентристську, що дозволяє застосовувати в системі прогно-

зів традиційні та нетрадиційні методи: синергетику, соціогенетику, геліобіологію та ін.» [113].

Для визначення місця криміналістичного прогнозування в структурі соціального прогнозування, так само як і для цілей практики запобігання та розслідування злочинів, важливо розглянути класифікацію прогнозування. Тому, на нашу думку, криміналістичне прогнозування також потребує структурно-логічної класифікації, з метою його наукового упорядкування.

Слід зазначити, що на даний час існує безліч наукових праць, де метод прогнозування посідає не останнє місце, зокрема, це праці Л. П. Владимірова [31], А. Ю. Дементьєва [46], В. А. Журавля [58], Г. О. Зоріна [64], О. М. Цільмак [106; 152], І. В. Шостака та М. А. Данової [159], Б. В. Щура [161], М. П. Яблокова [88; 164] та ін.

Але єдина класифікація криміналістичного прогнозування так і не була відображена у працях науковців. Тому розуміння його сутності через класифікацію сприятиме ефективності його використання під час досудового розслідування. Саме чітка та повна класифікація прогнозування є допоміжним механізмом успішного розкриття та розслідування злочину.

Криміналістичне прогнозування потребує чіткої класифікації і для упорядкування процесу прогнозування. Відомо, що прогнозування здійснюється за різними характеристиками. Ступінь імовірності прогнозу злочинності в значній мірі залежить від числа різного роду факторів, що використовуються при прогнозуванні.

Так, Г. А. Аванесов та С. Є. Віцин зазначають, що «...потрібно враховувати і вивчати не тільки дані про злочинність, але й дані, що характеризують розвиток (зміну) інших соціальних явищ, що так чи інакше впливають на злочинність: соціально-політичні явища, організаційно-правові, економічні, демографічні тощо... [10]». Це говорить про те, що класифікація криміналістичних прогнозів повинна відображати тенденції розвитку певної системи та тісно взаємодіяти з тенденціями розвитку механізму злочину, засобів та методів запобігання, а також боротьби зі злочинністю.

Ми вважаємо, що для того, аби класифікувати криміналістичні прогнози, слід розглянути основні його *особливості*, а саме [31]:

1. Прогноз є наслідком дійсності як єдиного цілого, а майбутнє, відбите в прогнозі, – це результат складного комплексу причин і умов. У прогнозі відображаються реальні умови і протиріччя, що обумовлюють зміну прогнозованого явища. Прогноз – це підсумок

висновків, емпіричних даних і обґрунтованих припущень; представляє аргументований висновок про напрямки розвитку в майбутньому.

2. Імовірність виникнення майбутнього, як наслідку слідства реальних подій, містить у собі елемент випадковості, який розглядається як внутрішня закономірність явищ. Тому прогноз повинен мати оцінку ступеня імовірності настання події.

3. Прогноз, що володіє потенціалом майбутнього, відчуває вплив різних ознак дійсності або моделює ці ознаки. За відсутності вивчених закономірностей розвитку для прогнозу використовується гіпотеза про закономірності.

4. Для складання прогнозу необхідні наукові дослідження кількісного і якісного характеру, виключаючи кількісну оцінку на майбутнє.

5. Прогноз є орієнтиром для планування; обумовлює дослідницьку основу для підготовки плану.

6. Прогноз носить варіантний характер і є багатоваріантним.

7. Тимчасові і просторові горизонти прогнозу залежать від сутності даного явища; він є повторюваним і має безперервний процес.

8. При розробці прогнозу не ставляться конкретні завдання і виключаються деталізація.

9. Точність прогнозу перевіряється часом.

10. При розробці прогнозу важливо дотримуватися об'єктивності та наукової сумлінності. Не допускається суб'єктивізм в оцінці минулого, сьогодення і майбутнього.

У криміналістичному прогнозуванні використовуються дані, отримані в ході слідчої, оперативно-розшукової, судової, експертної, прокурорської, кримінально-виконавчої та адміністративної діяльності. Точність і обґрунтованість криміналістичних прогнозів зумовлена якістю вихідної інформації, яку можна упорядкувати таким чином [143]:

а) *за джерелами* – офіційна та неофіційна;

б) *щодо прогнозованої системи* – внутрішня і зовнішня;

в) *за характером відображуваних знань* – якісна (фактографічні дані та експертні оцінки) та кількісна;

г) *за функціональним призначенням* – інформація для побудови прогнозів у науці; інформація для науково-прикладного прогнозування; інформація для практичного прогнозування.

Говорячи про криміналістичне прогнозування, слід погодитися з тим, що воно є особливим різновидом передбачення та ефективним в ряді таких особливостей як програмування, планування, проектування, управління тощо. Саме в цій сфері виявляється велика теоретична

та практична значущість прогнозу як важливого інструменту підвищення ефективності розслідування злочинів. При цьому, прогноз виступає не тільки як необхідна умова ефективності планових розробок, а й не втрачає своєї актуальності і на стадії виконання плану, оцінки результатів його здійснення.

Інформація про слідчу діяльність досить багатофакторна. Хоча не вся вона має значення для створення криміналістичних прогнозів. Найбільшу цінність, без сумніву, мають матеріали кримінальних проваджень, як архівних, так і тих, що перебувають у провадженні, а також призупинених та припинених в установленому законом порядку. Певну роль в прогнозуванні відіграють матеріали про відмову в порушенні кримінального провадження, особливо, що відображають спосіб вчинення злочину, механізм слідоутворення, дані про правопорушника, потерпілого та ін.

Варто зазначити, що класифікація криміналістичних прогнозів не може бути обмежена рамками предмету криміналістики, а є значно ширшою, оскільки різнобічність прогнозів у деякій мірі залежить від наукової та практичної діяльності в галузі криміналістики. Типологія прогнозів може будуватися за різними критеріями залежно від їх цілей, задач, об'єктів, тривалості. Але основоположним вважається проблемно-цільовий критерій, тобто для чого та з якою метою розробляється прогноз.

Оскільки результатом прогностичних досліджень є прогнози, то базисними методами розробки цих прогнозів є опитування експертів, моделювання та екстраполяція (поширення знань з однієї предметної галузі на іншу, ще не досліджену). Завершальний етап прогностичних досліджень пов'язаний з визначенням форм та шляхів реалізації сформульованих прогнозів. В. А. Журавель [56] обґрунтував доцільність класифікації криміналістичних прогнозів, а саме: а) за цілями; б) за характером завдань, що вирішуються; в) за рівнем розробки прогнозів; г) за кількістю методів, що застосовуються для побудови прогнозних висновків; г) за кількістю прогнозованих об'єктів; д) за суб'єктом прогнозування тощо.

У загальному, типологія прогнозів може будуватися за різними критеріями залежно від цілей, задач, об'єктів, предметів, проблем, характеру, періоду упередження, методів, організації прогнозування та ін. [23]. При цьому, в розробці різних прогнозів можуть використовуватися різні методи. Так, А. І. Долговая [108] дає таку класифікацію прогнозуванню:

1) За **терміном**: *короткострокове* (до 1 року); *середньострокове* (1-5 років); *довгострокове* (5-10 років); *далекострокове* прогнозування (10-15 років).

2) За **масштабністю**: *локальне* (на рівні обмеженої території або окремого відомства); *регіональне*; *глобальне* прогнозування.

3) За **призначенням**: *загальне*, що стосується всіх видів злочинності і суб'єктів боротьби з нею; *спеціальне*, що відноситься до окремого різновиду злочинності або окремого органу; *індивідуальне*, направлене на конкретний об'єкт прогнозування.

4) За **складністю об'єкта передбачення**: *сингулярне* (однооб'єктне), *факторне*; *системне*; *метасистемне* (що відноситься до проектованої системи) прогнозування.

5) За **суб'єктом**: *офіційне*, що виконується суб'єктами, на які покладено відповідний службовий обов'язок; *неофіційне* прогнозування.

Слід зазначити, що існує ряд вчених, які одноставно підтримують класифікацію прогнозування щодо **сфери його реалізації**, а саме [42; 83]:

1) *наукове*, тобто обґрунтоване припущення про необхідність або імовірність настання подій, процесів, які або ще не відбулися або існують, але ще не спостерігаються.

2) *практичне* передбачення особливостей криміналістичної діяльності з розслідування та попередження конкретного злочину.

Л. Г. Горшенін [42] за **суб'єктом** прогнозування виділяє: наукове, слідче, оперативно-розшукове, експертне.

На думку М. П. Яблокова [83] **слідче прогнозування** може бути: *стратегічним* (передбачення ходу та результативності вирішення головних завдань попереднього розслідування, визначених кримінально-процесуальним законом і сформованих слідчою ситуацією стратегічного характеру); *тактичним* (передбачення виникнення тих чи інших ситуацій в ході окремих слідчих дій і запропонування тактичних операцій та можливих їх результатів із застосуванням відповідних тактичних прийомів).

А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк [111] за **цільовим призначенням** виокремлюють прогнози: пошукові (дослідницькі) та нормативні. Пошукові здійснюються шляхом умовного продовження в майбутньому тенденцій, які сформувались та розвивались в минулому і характерні для теперішнього часу, за умови збереження незмінними умов функціонування даних тенденцій. Нормативні прогнози здійснюються на основі заздалегідь визначених цілей, принципів, норм та

завдань. Вони спрямовані на пошук необхідних шляхів та форм, які з великою часткою ймовірності можуть призвести до реалізації поставлених теорією і практикою завдань розвитку криміналістичних методів, прийомів і засобів боротьби зі злочинністю.

Однак, на практиці як пошуковий так і нормативний прогноз, у чистому виді зустрічаються рідко. Здебільшого, вони застосовуються в комплексі. Можна навести приклад типової схеми прогнозування: спочатку розвиток суб'єкта прогнозується виходячи з наявних тенденцій (пошуковий прогноз), а якщо прогноз виявляється несприятливим, то здійснюється пошук можливих способів, за допомогою яких вдалось би подолати несприятливий розвиток ситуації. При цьому ставиться мета, наприклад, зниження темпів зростання злочинності або її стабілізація на певному рівні, визначаються більш-менш точні строки та способи досягнення вказаної мети (тобто застосовується нормативний прогноз) [92].

Л. Г. Горшенін [42] за **об'єктом прогнозування** виділяє прогнози: *техніко-криміналістичні; тактико-криміналістичні; методико-криміналістичні.*

А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк [111] за **кількістю прогнозованих об'єктів** виділяють прогнози:

- *сингулярні* (однооб'єктні прогнози), що відносяться до одного конкретного об'єкту;

- *бінарні*, що мають два об'єкта криміналістичного прогнозування. Як правило, прогнозуються взаємопов'язані об'єкти, такі, наприклад, як новий спосіб вчинення злочину – його слідова картина або особистість злочинця;

- *багатооб'єктні* прогнози, які стосуються більше двох об'єктів передбачення, для взаємозв'язку між якими характерна наявність субординації (підпорядкування).

За **тимчасовим інтервалом тривалості прогнозованої дії** науковці виділяють [42; 61; 111; 159]: *поточні* (до 1 року); *короткострокові* (1-3 роки); *середньострокові* (3-5 роки); *довгострокові* (10-15 років) прогнози.

Проте, Л. Г. Горшенін [42] до даної класифікації відносить і прогноз-фантастику.

За **характером зв'язку прогнозованого об'єкта з іншими об'єктами** [111]: *умовні*, реалізація яких відбувається, як правило, за умови настання тієї чи іншої події або їх комплексу, певним чином пов'язаного на основі принципу криміналістичного детермінізму з

ситуацією та об'єктами прогнозування; *безумовні*, реалізація цих прогнозів пов'язана лише з обумовленістю кількісних і якісних змін параметрів елементів злочинної діяльності.

За **масштабом прогнозування** [42; 63]: *в межах країни; в межах республіки, області; в межах міста, району.*

За **функціональними якістьми** [51]: *дослідницькі; програмні; організаційні.*

Спільною є думка Б. С. Твісса [142], А. Н. Литвинова, Р. Л. Степанюка [111] та ін. щодо класифікації криміналістичних прогнозів **за типом прийнятого рішення** (за функціональним призначенням), а саме розподіл на оперативні, тактичні та стратегічні.

Оперативні – спрямовані на вирішення повсякденних задач розслідування, наприклад, прогнозування характеру дій учасників досудового розслідування при виникненні певної слідчої ситуації, прогнозування місця та часу вчинення нового злочину.

Тактичні – спрямовані на вирішення перспективних з точки зору даного етапу або стадії розслідування чи доказування по кримінальній справі проблем та завдань, наприклад, прогнозування результативності та своєчасності застосування слідчим того чи іншого прийому, комбінації дій на певному етапі розслідування злочину.

Стратегічні – спрямовані на вирішення перспективних завдань розслідування та розгляду кримінальної справи в цілому, можливих варіантів розвитку слідчих ситуацій, наслідків прийнятих процесуальних, тактичних та організаційних рішень.

За **характером впливу** на процеси реалізації висновків прогностично-криміналістичних досліджень науковці виділяють [111]:

- *планіфікаційні*, що формують фундаментальну емпіричну базу, накопичують необхідний робочий матеріал для здійснення криміналістичного планування в ході розкриття та попередження злочинних діянь, а також розслідування кримінальних справ;

- *організаційні*, що сприяють формуванню передумов для організації практичної діяльності під час розкриття, розслідування та попередження конкретного злочину.

На думку А. Н. Литвинова та Р. Л. Степанюк [111], за **кількістю суб'єктів прогнозування** прогнози поділяються на:

- *групові*, що сформульовані більш ніж однією людиною, як правило, працівниками прогностичної служби або іншої цільової структури правоохоронних органів (слідчо-оперативною групою тощо);

– *індивідуальні*, які створені однією особою в процесі особистої самостійної правозастосовної діяльності (слідчим, експертом, дізнавачем).

Індивідуальний прогноз може бути тільки імовірним – це прогнозування лише можливої злочинної поведінки. Чим точніше і повніше прогностична інформація про особу, тим ефективніші заходи попередження злочину. Можливість передбачити поведінку людини залежить від того, наскільки ми знаємо чинники, що його визначають, а також програму, за якою воно реалізується [108].

Індивідуальне прогнозування спрямоване на розробку прогностичної моделі щодо [100]:

а) можливої поведінки професійних і непрофесійних учасників під час досудового слідства та судового розгляду (наприклад, поведінка обвинуваченого на допиті, його реакції, форми протидії та ін.);

б) можливого прояву елементів доказової поведінки в невстановленого і незатриманого злочинця та його спільників;

в) можливого місця і часу вчинення злочину, що готується;

г) варіантів підготовки можливих місць переховування осіб, причетних до вчинення злочину тощо.

За **ступенем однорідності функцій суб'єктів прогнозування** А. Н. Литвинов та Р. Л. Степанюк [111] виділяють прогнози:

– *відомчі* – прогнози суб'єктів, складових елементів певної структури або структурних компонентів певної правоохоронної системи, яка охоплює діяльність лише цієї структури або системи;

– *міжвідомчі* – охоплюють діяльність підрозділів, органів та установ з різною компетенцією.

За **характером вирішуваних завдань** в ході прогностично-криміналістичних досліджень та обраним логічним підходом [111]:

– *конструктивні* – на основі методу логічної дедукції, які формують комплексне багатоваріантне відображення майбутньої картини об'єкту прогнозування;

– *деструктивні* – формулюються переважно із застосуванням методу логічної індукції, шляхом розкладу системних утворень на окремі складові частини і компоненти, з подальшим розрахунком їх характеристик і ознак;

– *попереджувальні* – акцентують увагу на певних негативних змінах або тенденціях явищ і процесів, боротьби зі злочинністю, для завчасного реагування на них криміналістичними засобами, з метою відповідного контролю.

За **кількістю методів**, застосовуваних для побудови прогностичних висновків [111]:

а) *симплексні*, для побудови яких застосований лише один метод, наприклад, метод рефлексивної підстановки для прогнозування поведінки допитуваної особи;

б) *дуплексні*, для побудови даних прогнозів необхідне послідовне, паралельне або одночасне застосування двох методів прогнозування, наприклад, методу експертної оцінки і екстраполяції, при передбаченні імовірнісних шляхів розвитку стадії судового розгляду конкретної кримінальної справи і виявлених раніше тенденцій, знань і досвіду з попередніх судових розглядів аналогічних кримінальних справ;

в) *комплексні*, для здійснення яких необхідно застосування більш ніж двох методів прогнозування в різних їх варіаціях.

За **широтою та охопленням об'єктів прогнозування**:

– *загальні*, що пов'язують в єдину цілісну картину майбутній стан, процеси та тенденції всього комплексу об'єктів криміналістичного прогнозування щодо злочину конкретного виду (наприклад, способи злочинних дій, їх наслідки у виді змін до навколишнього середовища, перспективи розкриття, розслідування, судового розгляду і попередження злочинних діянь, які недавно було криміналізовано);

– *об'єктні*, що відображають розвиток в майбутньому визначеного об'єкта криміналістичного прогнозування (наприклад, розвиток процесу розслідування вбивств на замовлення в разі появи якісно нових методичних рекомендацій);

– *компонентні*, що характеризують процес розвитку і прояву в майбутньому ознак одного визначеного компоненту об'єкта криміналістичного прогнозування (наприклад, передбачення появи нових або зміни існуючих способів протидії процесу розслідування злочину з боку організованих злочинних угруповань);

– *одиничні* (індивідуальні), характеризують стан і процес формування, реалізації, розвитку, зміни, реагування на вплив окремих тенденцій об'єктів криміналістичного прогнозування (наприклад, передбачення можливості протидії на негативні фактори і умови, які спонукають потерпілих від злочинних дій певного типу приховувати даний факт).

Г. О. Зорін пропонує таку класифікацію [64]:

– *перспективне* – оцінка перспективи майбутніх слідчих ситуацій тощо;

– *реверсивне* – аналіз і оцінка слідів від справжнього до минулого, встановлення механізму злочину за допомогою аналізу слідів;

– *імітаційне* – оцінка перспективи від минулого до сьогодення, наприклад, імітація думок злочинця при скоєнні злочину і приховуванні слідів (імітаційне передбачення може використовуватися при створенні та розробці тактичних операцій, виявленні та тактичному вирішенні конфліктних ситуацій);

– *реконструктивне* – уявна реконструкція матеріальної обстановки місця події.

М. Зінченко та І. Філіппович [63] за **змістом** виділяють:

– *мікропрогнози* – розробляються для окремих елементів об'єктів прогнозу (наприклад, особливості слідів прогнозованих злочинів);

– *макропрогнози* – охоплюють об'єкт прогнозу цілком (наприклад, механізм прогнозованого злочину).

За ступенем впливу:

– *констатуюче* – засноване на передбаченні майбутнього без планування стороннього впливу на нього;

– *цільове* – засноване на передбаченні шляхів досягнення бажаного результату на основі заздалегідь заданих умов, цілей, норм та критеріїв.

Прогнози можна поділити і за **упередженням**, а саме [143]:

– *якісні*, що розробляються у вигляді якісних оцінок розвитку об'єкта, а саме загального опису тенденцій та очікуваного характеру змін. В самому простому випадку – ствердження про можливість або неможливість настання подій, що прогнозуються. Так, наприклад, щодо підвищення рівня зростання злочинності, можливості настання стабілізації певного виду злочинів;

– *кількісні*, що являють собою числові значення прогнозованих показників. Наприклад, прогнозування тенденції підвищення вчинення певного злочину за сотню.

Як правило, на практиці слідчим прогнозуються одночасно як якісні, так і кількісні характеристики об'єкту. Оскільки співвідношення цих сторін у прогнозі залежить від специфіки самого об'єкта, що підлягає прогнозуванню, цілей прогнозування, періоду упередження та ін.

Таким чином, зазначена вище класифікація криміналістичного прогнозування тією чи іншою мірою використовується на практиці досудового слідства. Однак, слідчі не можуть використовувати їх всі, а зосереджуються лише на тих прогнозах, що мають безпосереднє відношення до їх діяльності, враховуючи специфіку кримінального провадження та їх можливості.

Досить вдало та ґрунтовно класифікує криміналістичне прогнозування О. М. Цільмак. На її думку, **криміналістичне прогнозування слід класифікувати** за [151]:

- 1) *часом протікання* – короткочасне та довготривале;
- 2) *терміном дії*: короткострокове, середньострокове та довгострокове;
- 3) *перспективністю*:
 - а) поточне (ефективне, тому що можна ураховувати зміни);
 - б) віддалене (недоцільне, тому що можлива зміна об'єкта прогнозу, а також, тому що великий розрив між прогнозом та власне реалізацією того, що передбачається);
- 4) *масштабом*: у масштабі – країни, республіки, краю, області, міста, району;
- 5) *функціями*: дослідницьке, програмне, організаційне;
- 6) *об'єктом прогнозування*: техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне, методико-криміналістичне;
- 7) *інформаційними джерелами*: наукове, статистичне, практичне;
- 8) *метою*:
 - а) *пошукове* – розробляється для виявлення характеристик прогнозованих криміналістично значущих об'єктів, для встановлення тенденцій їх розвитку;
 - б) *нормативне* – визначає способи і терміни досягнення певних характеристик; методику розслідування злочинів, тактику побудови слідчих дій;
- 9) *змістом*:
 - а) *мікропрогнози* – розробляються для окремих елементів об'єктів прогнозу (наприклад, особливості слідів прогнозованих злочинів);
 - б) *макропрогнози* – охоплюють об'єкт прогнозу цілком (наприклад, механізм прогнозованого злочину);
- 10) *видами*:
 - а) *наукове* – обґрунтоване припущення про необхідність або ймовірності настання подій, процесів, які або ще не відбулися, або існують, але ще не спостерігаються. Результатом цього процесу стає висновок про можливе настання явищ, процесів, подій, який заснований на аналізі відповідних даних. Прогноз характеризує тенденції та закономірності розвитку прогнозованого об'єкта у тріаді: минуле – сьогодення – майбутнє.

ґносеологічною основою наукового криміналістичного прогнозування є філософська категорія причинності, яка відображає одну з

форм взаємозв'язку явищ об'єктивного світу. Наслідки викликаються певною причиною та залежать від умов, в яких розвивається цей причинний зв'язок;

б) *практичне* – передбачення особливостей криміналістичної діяльності з розслідування та попередження конкретного злочину. Різновидами його є слідче, оперативно-розшукове, експертно-криміналістичне.

Слідче прогнозування може бути: *стратегічним* (передбачення ходу та результативності вирішення головних завдань попереднього розслідування, визначених кримінально-процесуальним законом і сформованих слідчою ситуацією стратегічного характеру) та *тактичним* (передбачення виникнення тих чи інших ситуацій в ході окремих слідчих дій і запропонування тактичних операцій та можливих їх результатів із застосуванням відповідних тактичних прийомів);

11) *ступенем впливу*:

а) *констатуюче* – засноване на передбаченні майбутнього без планування стороннього впливу на нього (наприклад, прогнозування поведінки та дій осіб, які «...мають намір або підозрюються у намірі скоїти тяжкий або особливо тяжкий злочин...»).

б) *цільове* – засноване на передбаченні шляхів досягнення бажаного результату на основі заздалегідь заданих умов, цілей, норм та критеріїв.

Таким чином, проаналізувавши точки зору науковців, ми дійшли висновку, що на сучасному етапі розвитку науки єдиної класифікації криміналістичного прогнозування не існує. Але, взявши за основу наукові погляди вчених [10; 42; 46; 56; 58; 64; 88; 111; 142; 159; 151;], ми вважаємо, що **криміналістичне прогнозування слід класифікувати за:**

1) **Терміном дії:** *короткострокове* [42; 64; 111; 151; 160], *середньострокове* [42; 64; 111; 159] та *довгострокове* [42; 62; 111; 151; 159].

Короткостроковим вважається прогноз до 1 місяця, середньостроковим до 1 року та довгостроковим 1-5 років. Зазвичай, слідчий найчастіше використовує короткостроковий прогноз аби в найближчому майбутньому вплинути на хід подій. Довгостроковий прогноз застосовується в рамках продовжуваного періоду.

2) **Метою:** *пошукове* [58; 111; 151], для виявлення властивостей прогнозованого об'єкту чи явища, з метою встановлення подальшого їх розвитку. Спосіб наукового прогнозування, опираючись на інформаційні дані поступово проникає в майбутнє. *Нормативне* [58; 111; 151], що зосереджується на формуванні тактики та методики розслі-

дування злочину, не маючи даних про минуле, опирається на якісні методи дослідження.

3) **Перспективністю:** *поточне* (наприклад, експертизи), *віддалене* (наприклад, якщо результати дактилоскопічної експертизи не співпадуть з поточною версією) [58; 78].

4) **Масштабом:** у масштабі країни, області, міста, району [42; 63; 151] (коли об'єкт прогнозування охоплює певну територію).

5) **Змістом:** мікропрогноз, макропрогноз [63; 151]. Мікропрогноз направлений на окремі елементи прогнозованого об'єкта, а макропрогноз охоплює цілком об'єкт прогнозування.

6) **Рівнем застосування:** організаційне, тактичне [57; 63; 151], стратегічне [57; 63; 151].

7) **Сферою застосування:** практичне та наукове [42; 88; 151]. Практичний прогноз опирається на статистичні дані практики, а науковий – на теорію.

8) **Значенням для досудового розслідування:** основне [45] (відносно всієї кримінальної справи); додаткове [45] (щодо результату проведення певної слідчої дії); обов'язкове (коли без процесу прогнозування неможливе подальше провадження) та необов'язкове (у тому випадку, коли прогнозування виступає допоміжним фактором).

Також, на нашу думку, криміналістичне прогнозування можна класифікувати за:

9) **Характером:** спонтанне (коли різко виникла необхідність застосувати метод криміналістичного прогнозування) та неспонтанне (якщо необхідність прогнозування впливає з настанням певних подій).

10) **Достовірністю:** імовірне (з найбільшою вірогідністю), мало-ймовірне, достовірне та недостовірне;

11) **Наслідками:** те, яке ускладнює криміналістичну ситуацію та спрощує;

12) **Часовим напрямом об'єкта та предмета:** ретроспективне (припущення того, що було в минулому) та перспективне (передбачення настання подій в майбутньому);

13) **За суб'єктом:** слідче, оперативне, експертне, прокурорське та адвокатське.

Отже, криміналістичне прогнозування має досить широкий спектр, а саме різнобічну класифікацію. Більше того, без соціального, наукового та інших прогнозів неможливо класифікувати криміналістичне прогнозування. Слідчий, з метою оптимізації прийнятих

рішень, застосовує метод криміналістичного прогнозування, що направлений на оцінку можливого та бажаного стану об'єкту. Тому ступінь вірогідності та точності прогнозу залежить від ступеня повноти залучення прогнозних матеріалів і здатності слідчого своєчасно та вірно застосувати той вид криміналістичного прогнозування, що є найбільш доцільним.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На шляху до побудови демократичної правової держави, у процесі реформування системи Національної поліції України, ставляться високі вимоги до рівня професіоналізму та професійної майстерності працівників поліції. Тому, відповідно, виникає гостра необхідність привести законодавство відповідність до чинних загальнодемократичних стандартів.

З урахуванням сучасних вимог, попри прийняття ряду нормативних документів, спостерігається тенденція підвищеного рівня нерозкриття злочинів, неефективне попередження та запобігання злочинності. Це, зазвичай, підтверджується керівними документами підрозділу, де щорічно (щоквартально) надаються звіти щодо збільшення кількості нерозкритих злочинів працівниками правоохоронних органів, порушення ними законності, порядку та дисципліни, а також випадки девіантної поведінки.

Мета даного розділу – розкрити сучасний стан застосування методу криміналістичного прогнозування, шляхом проведення опитування та анкетування, визначити провідні причини неефективного застосування зазначеного методу під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, а також виокремити напрями усунення зазначених проблемних питань; окремо визначити рівень професійно важливих якостей та професійно важливих умінь, що детермінують здатність здійснювати криміналістичне прогнозування.

2.1 Проблемні питання застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового розслідування

Безумовно, прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію» [6] дає надію на появу новацій та усунення прогалин у роботі правоохоронних органів, у тому числі й органів досудового розслідування.

На сьогодні в Україні злочинність значно зростає, а нормативно-правове забезпечення, яке регламентує діяльність слідчого, залишається недосконалим, новітні методи підготовки, у тому числі й метод криміналістичного прогнозування щодо проведення слідчих (розшукових) дій не завжди мають активне застосування та не надають очікуваних результатів.

Згідно статистичних даних Генеральної прокуратури України [126], у 2013 році обліковано 563 560 кримінальних правопорушень, з них тільки 35 % з обвинувальним актом, тоді як по 59 % кримінальних правопорушень рішення так і не прийнято; відповідно у 2014 році обліковано 529 139 кримінальних правопорушень, з яких 32 % – з обвинувальним актом, не прийнято рішення – по 64 %; у 2015 році – 565 182, з яких 29 % з обвинувальним актом, не прийнято рішення по 68 %; у 2016 році (станом на листопад) обліковано 584 849 кримінальних правопорушень, з яких 21 % з обвинувальним актом, не прийнято рішення по 76 % кримінальних правопорушень [126] (див. рис. 2.1.1).

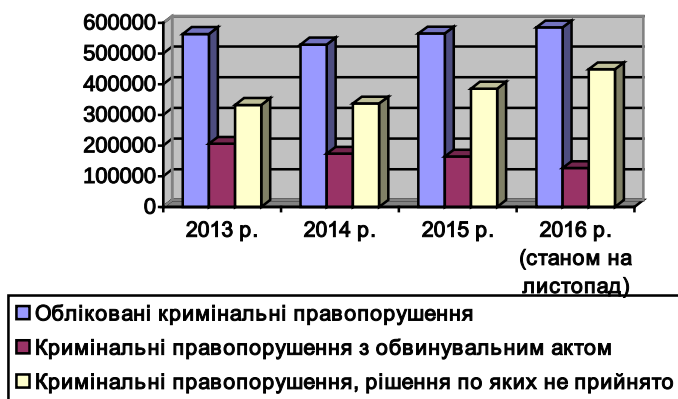

Рис. 2.1.1 Показники облікованих кримінальних правопорушень з

обвинувальним актом та кримінальних правопорушень, щодо яких не прийнято рішення за період з 2013 по листопад 2016 р.

У співвідношенні 2013 та 2016 років помітний значний ріст злочинності та рівень облікованих кримінальних правопорушень, по яким на кінець року рішення не було прийнято. Так, якщо у 2013 році обліковано 563 560 кримінальних правопорушень, то у 2016 році (станом на листопад) майже на 4 % більше. Щодо різниці кримінальних правопорушень, рішення по яких на кінець року не було прийнято, то показник 2014 року перевищує майже на 2 %; у 2015 році – на 16 %, а станом на листопад 2016 року майже на 35 % більший ніж у 2013 р. Як бачимо, динаміка росту облікованих кримінальних правопорушень та тих, щодо яких рішення не було прийняте є суттєвою.

На нашу думку, такий рівень статистичних показників свідчить про наявність глобальних проблем в реформованих підрозділах, які потребують негайного вирішення. Слід зазначити, що у зв'язку зі значним омолодженням органів досудового розслідування, процес використання криміналістичних методів, у тому числі й методу криміналістичного прогнозування, під час досудового розслідування став не ефективним. Очевидно, що використання даного методу позитивно б вплинуло на загальні показники кримінальних проваджень.

Тому для встановлення проблемних питань застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового слідства на сучасному етапі розвитку правоохоронної системи нами було:

1. Розроблено анонімну анкету для слідчих підрозділів Національної поліції (дивись Додаток А), з метою визначення стану застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового розслідування.

2. Проведено анкетування слідчих у слідчих відділеннях, а саме: Приморському ВП та Суворовському ВП м. Одеси ГУНП, а також Бершадського ВП ГУНП у Вінницькій області (всього 61 особа, віком від 24 до 45 років), та підраховано результати анонімного анкетування (дивись Додаток А.1).

3. За результатами анкетування 61 слідчого слідчих відділень НП та опитування 297 респондентів (127 слідчих Приморського ВП м. Одеси ГУНП, Малиновського ВП м. Одеси ГУНП, Суворовського ВП м. Одеси ГУНП та Бершадського ВП ГУНП у Вінницькій області та 170 курсантів факультету підготовки фахівців для підрозділів

слідства Одеського державного університету внутрішніх справ, курсантів Навчального центру підготовки поліцейських Національної поліції України (на сьогодні розформовно) – стосовно того, які необхідні слідчому уміння та які професійно важливі якості повинні бути притаманні слідчому для ефективного застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні. Нами були розроблені анонімні анкети з метою визначення рівня професійно важливих умінь, які детермінують криміналістичну прогностичність слідчого (див. Додаток Б (Б.1, Б.2)), та рівень розвитку професійно важливих якостей, які детермінують криміналістичну прогностичність (див. Додаток В (В.1, В.2)). Кожна анкета надавала нам відповідь на те, які повинні бути розвинуті у слідчого професійно важливі уміння та якості та які професійно важливі уміння та якості розвинуті у особи, що сидить поруч (з метою встановлення істинної картини ступеня розвитку умінь та якостей).

4. За цими двома анкетами проведено анонімне анкетування 354 респондентів, з яких :

- 141 курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Одеського державного університету внутрішніх справ, віком 18-20 років;

- 127 курсантів Навчального центру підготовки поліцейських Національної поліції України віком від 20 до 28 років (на сьогодні реформовано);

- 86 слідчих Приморського ВП м. Одеси ГУНП, Малиновського ВП м. Одеси ГУНП та Суворовського ВП м. Одеси ГУНП віком від 25 до 35 років.

5. За вищезазначеними анкетами оброблено результати анонімного анкетування (див. Додаток Б (Б.3, Б.4, Б.5) та В (В.3, В.4, В.5)).

6. Проаналізовано статистичні дані Генеральної прокуратури України [126] щодо кількості кримінальних проваджень за 2012 – 2016 рр.

Розглянемо більш детально результати проведеного нами дослідження. Отже, вагоме значення для ефективного виконання професійних функцій має компетентність слідчих. Аналізуючи діяльність органів досудового розслідування, ми дійшли висновку, що слідчі не завжди здатні ефективно та результативно застосовувати метод криміналістичного прогнозування під час підготовки та проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. А іноді цей метод зовсім не використовується. Тобто рівень професійної компетентності

слідчих не завжди відповідає вимогам сьогодення. Підтвердженням цього є проведення нами наукового дослідження, метою якого є визначення стану застосування методу криміналістичного прогнозування. Так, нами було встановлено, що частота використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні знаходиться на низькому рівні, а при окремих слідчих (розшукових) діях криміналістичне прогнозування практично не застосовується (див. рис. 2.1.2):

- А) зовсім не використовую – 18 %; Б) використовую рідко – 33 %;
В) іноді використовую – 39 %; Г) використовую завжди – 10 %

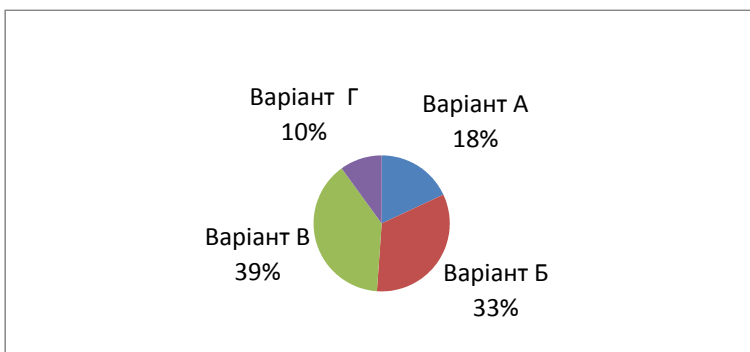

Рис. 2.1.2 Частота використання слідчими методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні

Слід зазначити, що так як рівень злочинності зростає (відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури [126]), то, відповідно, на одного слідчого припадає велика кількість кримінальних проваджень, кожне з яких потребує негайного досудового розслідування. Тобто якісне виконання слідчими професійних обов'язків просто неможливе. Це підтверджується результатами анкетування, зокрема, що стосується частоти використання методу під час слідчих (розшукових) дій (див. таблицю 2.1.1).

Очевидно, що при таких показниках рівень розкриття злочинів буде не задовільний. Адже під час допиту, обшуку, огляду (тих слідчих (розшукових) дій, що проводяться найчастіше), застосування криміналістичного прогнозування є чи не найнеобхіднішим.

Таблиця 2.1.1

Частота використання слідчими методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій

Слідчі (розшукові) дії	0 %	25 %	50 %	75 %	100%
огляд	10 %	21 %	48 %	19 %	2 %
допит	6 %	21 %	46 %	25 %	2 %
обшук	3 %	26 %	42 %	24 %	2 %
пред'явлення для впізнання	10 %	32 %	40 %	16 %	2 %
слідчий експеримент	12 %	32 %	34 %	20 %	2 %
освідування особи	16 %	26 %	42 %	16 %	0 %
проведення експертизи	20 %	32 %	34 %	14 %	0 %
спостереження за особою, річчю або місцем	14 %	34 %	42 %	10 %	0 %

Також, на процес ефективного використання методу криміналістичного прогнозування під час підготовки та проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій впливає рівень професійно важливих умінь, що детермінують криміналістичне прогнозування. Результати анкетування слідчих показали, що їм не вистачає знань та умінь щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні.

Так, згідно результатів анкетування, лише у 5 % респондентів вистачає знань та умінь щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні. Не вистачає знань та умінь зовсім – у 32 % опитаних, у 8 % – вистачає лише умінь, у 12 % - лише знань. Більше того, 43 % слідчих зовсім не могли визначитися. Такі висновки говорять про те, що необхідно підвищувати рівень компетентності щодо подальшого удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування. Лише 49 % респондентів потребують та бажають удосконалити свої знання та уміння. Достатньо мають знань але бажають удосконалити свої уміння 27 % опитаних, а не потребують – 8 %; 16 % відповіли, що не впевнені.

Це також підтверджується результатами анонімного анкетування 354 респондентів (див. Додаток Б (Б.3, Б.4, Б.5)). Так, респонденти зазначили, що уміння здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу як еталону у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так відповіло 8 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 14 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 45 % курсантів УПП та 40 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так відповіло 27 % курсантів ОДУВС, 32 % курсантів УПП, 20 % слідчі.

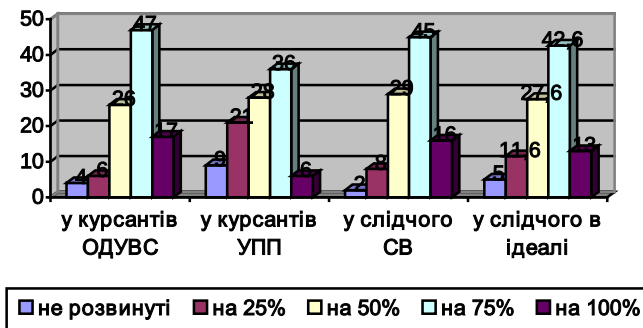

Рис. 2.1.3 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу

На запитання про те, на скільки розвинене уміння здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.1.3):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 16 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 48 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 46 % слідчих.

Підраховуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння здійснювати *ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу* повинне бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку цього уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 50 % у 26 % курсантів ВНЗ та на 25 % у 21 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на розвиток у респондентів уміння здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу.

Щодо уміння *оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу* у слідчого, респонденти зазначили, що уміння оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу як еталон у слідчого:

- а) зовсім не повинно бути розвинуте – таку відповідь дали 1 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 1 % слідчих;
- б) повинно бути розвинене у слідчого на 25% – так відповіло 11 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 14 % слідчих;
- в) повинно бути розвинене у слідчого на 50% – так відповіло 20 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 25 % слідчих;
- г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 42 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 40 % слідчих;
- д) повинно бути розвинене у слідчого на 100 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 22% курсантів УПП, 20 % слідчих.

На запитання про те, на скільки розвинене уміння оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.1.4):

- а) зовсім не розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 4 % слідчих;
- б) розвинене на 25 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 15 % слідчих;
- в) розвинене на 50 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 10 % слідчих;
- г) розвинене на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 40 % курсантів УПП та 39 % слідчих;
- д) розвинене на 100 % – так відповіли 22 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 32 % слідчих.

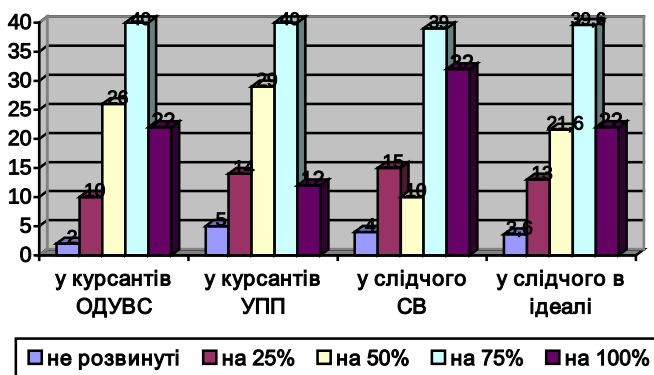

Рис. 2.1.4 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння у слідчого оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Але, аналізуючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так воно розвинене тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 14 % курсантів УПП). Тому, ми дійшли висновку, що необхідно забезпечити розвиток такого професійно важливого уміння як оцінювання ризиків та наслідки динаміки об'єкта прогнозу.

Уміння коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій як еталон у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП, 0 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так відповіли 4 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50% – так відповіли 22% курсантів ОДУВС, 32 % курсантів УПП та 28 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіли 43 % курсантів ОДУВС, 46 % курсантів УПП та 33 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100% – так відповіли 31 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 37 % слідчі.

На запитання про те, на скільки розвинене уміння коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.1.5):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 3% курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так відповіло 8 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 11 % слідчих;

в) розвинене на 50% – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 47 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так відповіло 16 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 26 % слідчих.

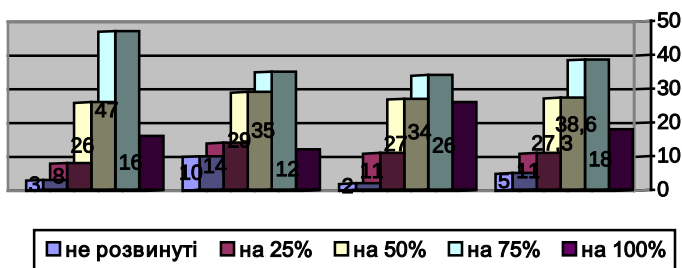

Рис. 2.1.5 Середньостатистичні показники ступеня розвитку у слідчого уміння коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій у особи, що сидить поруч

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі уміння коригувати модель прогнозу у відповідності до слідчих (розшукових) ситуацій, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку цього уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ВНЗ та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, наприклад, воно розвинене тільки на 50 % у 26 % курсантів ЗВО, та на 25 % у 14 % курсантів УПП). Тому, ми вважаємо, що варто посилити навчальні заходи на формування та розвиток у респондентів уміння коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій.

Уміння прогнозувати подальші дії злочинця дає можливість слідчому знайти його місцезнаходження та розкрити злочин в цілому. Респонденти зазначили, що уміння прогнозувати подальші дії злочинця як еталону у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіли 0 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так відповіло 3 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП, 9 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 7 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 16 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 30 % курсантів ОДУВС, 57 % курсантів УПП та 38 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100% – так відповіло 60 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 33 % слідчих.

На питання, про те, на скільки розвинене уміння прогнозувати подальші дії злочинця у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.1.6):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так відповіло 13 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 20 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 48 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП, 14 % слідчих.

Таким чином, за підсумками дослідження, нами було встановлено, що в ідеалі уміння слідчого прогнозувати подальші дії злочинця, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 50 % у 22 % курсантів ЗВО та на 25 % у 4 % курсантів УПП). Отже, на нашу думку, необхідно значно більше приділяти увагу розвитку у респондентів уміння прогнозувати подальші дії злочинця.

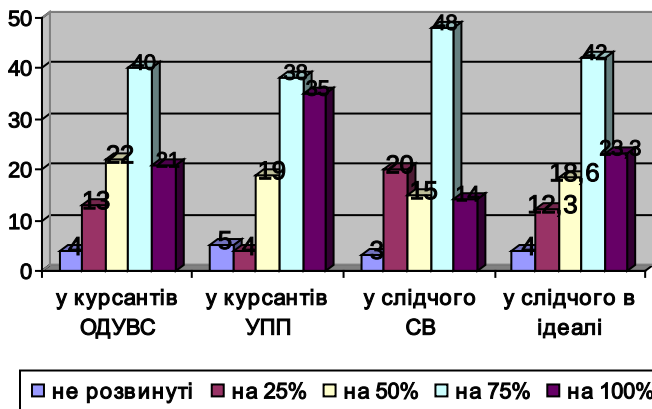

Рис. 2.1.6 Середньостатистичні показники ступеня розвитку у слідчого вміння прогнозувати подальші дії злочинця

Уміння висувати робочі гіпотези та розробляти прогностичні варіанти, які один одному не суперечать, як еталон у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так відповіло 3 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 20 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 24 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 30 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 39 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП, 34 % слідчих.

На запитання про те, на скільки розвинене вміння висувати робочі гіпотези та розробляти прогностичні варіанти, які один одному не суперечать у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.1.7):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 13 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 17 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 41 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 37 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП, 18 % слідчих.

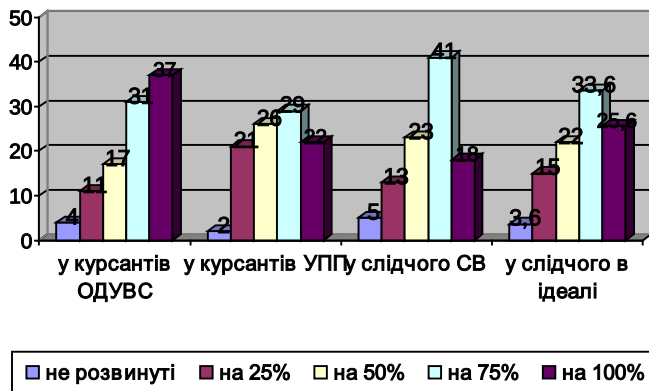

Рис. 2.1.7 Середньостатистичні показники ступеня розвитку у слідчого уміння висувати робочі гіпотези та розробляти прогностні варіанти, які один одному не суперечать

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння слідчого висувати робочі гіпотези та розробляти прогностні варіанти, які один одному не суперечать, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Але, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 11 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 26 % курсантів УПП). Тому, ми вважаємо, що слід посилювати розвиток у респондентів уміння висувати робочі гіпотези та розробляти прогностні варіанти, які один одному не суперечать.

В загальному, результати анкетування серед слідчих та курсантів дали змогу нам дійти висновку, що рівень професійно-важливих умінь серед опитуваних знаходиться на середньому рівні і потребує коригувальних, навчальних та навчально-формуючих заходів щодо розвитку та вдосконалення. Адже, недостатній рівень розвитку значно погіршить здатність слідчого до прогнозування, що в кінцевому результаті призведе до низьких показників розкриття, розслідування

та попередження злочинів. Це й підтверджують результати анкетування 61 слідчого (див. таблицю 2.1.2). Анонімне опитування 297 респондентів вказали, що перелік саме цих умінь необхідне для побудови криміналістичних прогнозів.

Таблиця 2.1.2

Рівень необхідності умінь для застосування слідчим методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні

Уміння	Не потрібне	Іноді потрібне	Дуже потрібне
здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	6%	30%	64%
оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	5%	34%	61%
коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	8%	24%	68%
прогнозувати подальші дії злочинця	3%	24%	73%
визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	8%	30%	62%
висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	8%	31%	61%
визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	12%	28%	60%
визначати наслідки діяльності та власної поведінки	8%	30%	62%
аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	16%	18%	66%

Отже, ці результати значно розширили перелік умінь, необхідних для застосування методу криміналістичного прогнозування.

Більш докладніше результати викладені нами у Додатку Б (Б.3, Б.4, Б.5).

Також важливим для ефективного використання методу криміналістичного прогнозування є достатній рівень розвитку у слідчого професійно важливих якостей, що детермінують криміналістичне прогнозування. Результати анонімного анкетування 354 респондентів

(див. Додаток В (В.3, В.4, В.5)) свідчать, що прогностичність як еталонна якість у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП, 9 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП та 24 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 43 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 21 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 44 % курсантів УПП, 46 % слідчих.

Прогностичність – це здатність слідчого передбачати ситуацію, явища, дії та бездіяльність, наслідки та результати власних дій.

На запитання про те, на скільки розвинена прогностичність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати:

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП, 6 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 39 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 42 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 12 % слідчих.

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі прогностичність як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Але, як бачимо, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 13 % курсантів УПП). Отже, ми вважаємо, що необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на формування та розвиток такої професійно важливої якості як прогностичність.

Наступна професійно важлива якість це *проникливість*, тобто здатність слідчого *помітити, зрозуміти та спрогнозувати* наміри, дії і вчинки інших людей, розвиток подій, ситуацій, процесів і явищ у реальних умовах професійної діяльності. Респонденти зазначили, що проникливість в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так відповіло 8 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 20 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 60 % курсантів УПП та 43 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 30 % слідчі.

На запитання про те, на скільки розвинена проникливість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати:

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так відповіло 12 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 7 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 30 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 32 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 38 % слідчих.

Так, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі проникливість, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, наприклад, вона розвинена тільки на 50 % у 31 % курсантів ОДУВС, та на 75 % у 27 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що варто спрямувати навчально-формуючі заходи на формування та розвиток проникливості.

Наступна професійно важлива якість це *передбачувальність*, тобто здатність слідчого припускати ті чи інші події чи явища при розслідуванні злочину в цілому чи окремих його обставинах (при побудові версій, перед допитом, оглядом, обшуком, та ін.). Респонденти зазначили, що передбачувальність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так відповіло 6 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП, 44 % слідчі.

На запитання про те, на скільки розвинена передбачувальність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати:

а) зовсім не розвинута – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так відповіло 12 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 27 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП та 12 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 37 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 36 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так відповіло 19 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП, 46 % слідчих.

Отже, підраховуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі передбачувальність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Але, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 25 % у 12 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 20 % курсантів УПП). Таким чином, необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на формування та розвиток такої професійно важливої якості як передбачувальність.

Отже, на сучасному етапі розвитку досудового слідства, все більше актуальності та цінності набуває високий рівень професійно важливих якостей та умінь слідчого. Тому, слід наголосити на проблемі неякісного професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи Національної поліції на посади слідчих.

Результати проведеного нами дослідження щодо професійно важливих якостей більш докладніше відображені у Додатку В (В.3, В.4, В.5).

Отже, на сучасному етапі розвитку правоохоронних органів, у той час, коли перед органами досудового слідства стоять складні, багатогранні завдання, вкрай важливим є високий рівень професійної майстерності та його подальший розвиток, що включає в себе прогнозування.

Оскільки криміналістичне прогнозування результативно впливає на хід кримінального провадження, то, дійсно він є незамінним стратегічним методом. З цим погоджується 56 % опитаних. І лише 34 % респондентів вважають, що даний метод іноді допомагає при розслідуванні злочинів. Такий результат говорить про необхідність теоретичного розроблення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні. Тому вважаємо за необхідне розробити практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Підтвердженням цього є відповіді 61 слідчого на запитання про те, чи необхідні практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій (див. таблицю 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Підсумкові результати необхідності практичних рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій

Слідчі (розшукові) дії	Так, необхідні	Ні, не потрібні	Вагають з відповіддю
огляд	71%	8%	21%
допит	67%	6%	27%
обшук	67%	8%	25%
пред'явлення для впізнання	64%	15%	21%
слідчий експеримент	61%	12%	27%
освідування особи	65%	14%	21%
проведення експертизи	65%	12%	23%
спостереження за особою, річчю або місцем	65%	12%	23%

Таким чином, підсумовуючи, хотілося би наголосити, що на сучасному етапі розвитку органів досудового розслідування рівень злочинності зростає, а криміналістичні методи досудового розслідування потребують удосконалення. Тому проведене нами дослідження щодо встановлення проблемних питань застосування методу криміналістичного прогнозування під час досудового слідства на сучасному етапі розвитку правоохоронної системи показало ряд суттєвих прогалин. Серед прові-

дних причин неефективного застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні слід назвати такі:

- а) недостатній рівень знань, умінь та навичок;
- б) недостатній рівень професійно важливих якостей, що детермінують криміналістичну прогностичність слідчого;
- в) відсутність науково-практичних рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій;
- г) відсутність науково-обґрунтованих, загальнотеоретичних положень щодо методу криміналістичного прогнозування.

Отже, нами вперше було проведено анонімне анкетування та опитування працівників органів досудового слідства з метою визначення рівня професійно важливих умінь та рівня професійно важливих якостей, що детермінують криміналістичне прогнозування. Встановлено, що рівень застосування методу криміналістичного прогнозування є низьким та потребує подальшого удосконалення. Визначено причини неефективного використання та проблемні питання застосування методу криміналістичного прогнозування.

Ми вважаємо, що необхідно в подальшому спрямувати навчально-формуючі заходи на покращення рівня знань та умінь органів досудового розслідування щодо застосування криміналістичного прогнозування. На сьогодні, з метою більш раціонального використання криміналістичного прогнозування, є гостра необхідність щодо розробки тактики застосування цього методу у досудовому розслідуванні.

Таким чином, з метою встановлення сучасного стану застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні, нами була розроблена анкета та проведено анонімне анкетування 61 слідчого органів досудового розслідування Національної поліції. Внаслідок чого, нами були встановлені такі проблеми, а саме:

- 1) низький рівень застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні та під час окремих слідчих (розшукових) дій;
- 2) недостатній рівень знань та умінь у респондентів щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні;
- 3) наявність у респондентів потреби подальшого удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування;
- 4) неефективність процесу застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні;

5) необхідність систематизації переліку умінь, необхідних для застосування методу криміналістичного прогнозування;

6) необхідність розробки науково-практичних рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Тому за результатами цього анкетування ми провели опитування 297 респондентів (слідчих та курсантів) стосовно того, які професійно важливі якості детермінують криміналістичну прогностичність слідчого та які необхідні професійно важливі уміння для ефективного застосування методу криміналістичного прогнозування на практиці. За результатами цього опитування нами були розроблені анкети та проведено анонімне анкетування 354 курсантів та слідчих. Для встановлення істинної картини рівня розвитку професійно важливих якостей та умінь ми передбачили такі варіанти відповідей, які показують наскільки повинні бути розвинені вищезазначені якості та уміння у слідчого та як вони розвинені у особи, що сидить поруч. Узагальнюючи результати, нами були виокремлені напрями усунення зазначених проблемних питань застосування методу криміналістичного прогнозування.

2.2 Визначення рівня професійно важливих якостей та професійно важливих умінь, що детермінують криміналістичне прогнозування

Як вже раніше зазначалось, високий рівень розвитку професійно важливих якостей та професійно важливих умінь, що детермінують криміналістичне прогнозування є одним із механізмів успішного попередження, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень. Тому визначення їх рівня розвитку у слідчого надасть змогу виявити прогалини та вжити заходи щодо покращення ефективності застосування методу криміналістичного прогнозування.

Отже уміння *аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища* є здатністю слідчого розпізнавати, досліджувати та виявляти умови, причини чи мотиви.

За результатами анонімного анкетування респонденти зазначили, що дане уміння в ідеалі:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів училища професійної підготовки (надалі – УПП); 2 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 2 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 6 % слідчих;

в) на 50 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) на 75 % – так відповіло 32 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 30 % слідчих;

д) на 100 % – так дали відповідь 44 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 35 % слідчих.

На запитання про те, на скільки розвинене уміння аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища у колеги, респонденти оцінили таким чином (див. рис. 2.2.1):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 3 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 6 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 46 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 43 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 22 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП, 32 % слідчих.

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі уміння слідчого аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Хоча, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 50 % у 21 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 15 % курсантів УПП). Таким чином, це вміння потребує вдосконалення та розвитку.

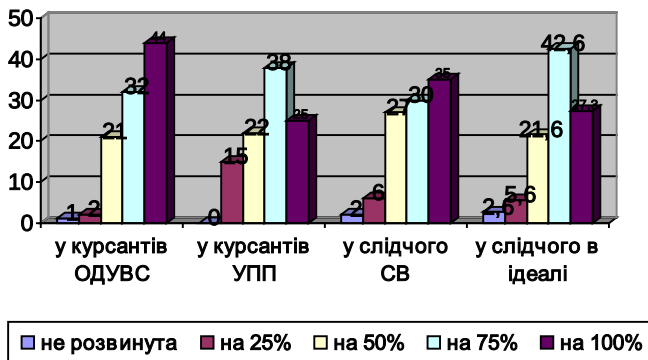

Рис. 2.2.1 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища

Уміння аналізувати помилки – це здатність слідчого обдумувати, визначати причини, умови та мотиви помилок для подальшого планування та прогнозування слідчих дій.

Респонденти зазначили, що уміння аналізувати помилки як еталон у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 1 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 12 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 19 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 46 % курсантів ОДУВС, 40 % курсантів УПП та 47 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 38 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 30 % слідчих.

На запитання про те, на скільки розвинене уміння аналізувати помилки у колеги, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.2):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 7 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 30 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 30 % курсантів УПП та 42 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 18 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП, 15 % слідчі.

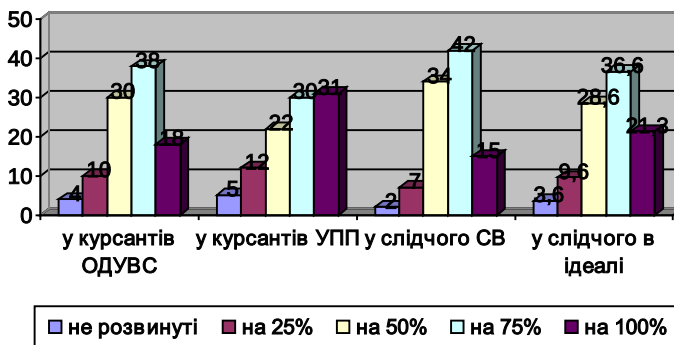

Рис. 2.2.2 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння аналізувати помилки

Таким чином, за підсумками дослідження, нами було встановлено, що в ідеалі уміння слідчого аналізувати помилки як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Хоча, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 10 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 22 % курсантів УПП). Отже, на нашу думку, необхідно значно більше приділяти увагу розвитку цього уміння.

Уміння *встановлювати причинно-наслідкові зв'язки* — це здатність слідчого виявляти зв'язок між фактами, поняттями та закономірностями, що мають кримінально-правове значення.

Респонденти зазначили, що уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіли 1 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 1 % слідчих;

б) на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) на 50 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 32 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

г) на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП та 42 % слідчих;

д) на 100 % – так дали відповідь 46 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 32 % слідчих.

На питання "На скільки розвинене уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у особи, що сидить поруч?" ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.3):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 14 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 65 % курсантів УПП та 39 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 21 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 19 % слідчих.

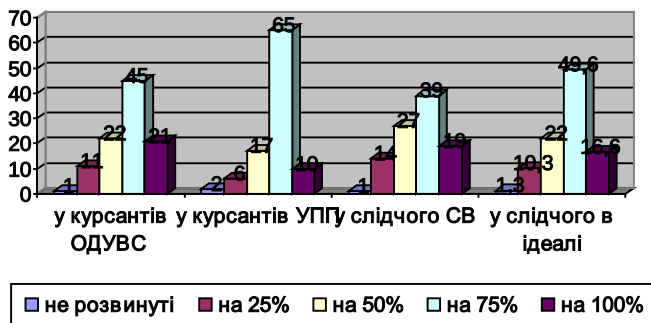

Рис. 2.2.3 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки

Отже, підсумувавши результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння слідчого встановлювати причинно-наслідкові зв'язки як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Хоча, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (наприклад, воно розвинене тільки на 50 % у 22 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 6 %

курсантів УПП). Таким чином, й це уміння потребує розвитку та вдосконалення.

Уміння *виявляти сутність явища або процесу* – це здатність слідчого проникати у дійсність учасників кримінального процесу для з'ясування тих чи інших відомостей, інформації.

Респонденти зазначили, що уміння виявляти сутність явища або процесу в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 7 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 43 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 40 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100% – так дали відповідь 28 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 21 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння виявляти сутність явища або процесу у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.4):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 28 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП та 49 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 23 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 20 % слідчих.

Таким чином, підсумувавши результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння слідчого виявляти сутність явища або процесу як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Хоча, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (наприклад, воно розвинене тільки на 75 % у 45 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 28 %

курсантів УПП). Тому, на нашу думку, необхідно вжити заходів щодо підвищення рівня розвитку зазначеного вміння.

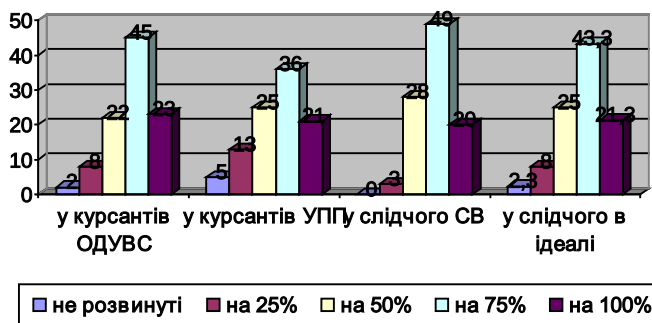

Рис. 2.2.4 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння виявляти сутність явища або процесу

Уміння *надавати бездоганно зважені аргументи* – це здатність слідчого до переконання щодо виправдання чи спростування тих чи інших фактів.

Респонденти зазначили, що уміння надавати бездоганно зважені аргументи як еталона у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП; 9 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 16 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50% – так відповіло 18% курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП та 12% слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75% – так відповіло 36% курсантів ОДУВС, 25% курсантів УПП та 39% слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100% – так дали відповідь 41% курсантів ОДУВС, 21% курсантів УПП, 24% слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння надавати бездоганно зважені аргументи у колеги, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.5):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП, 18 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 22 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 52 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 23 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 5 % слідчих.

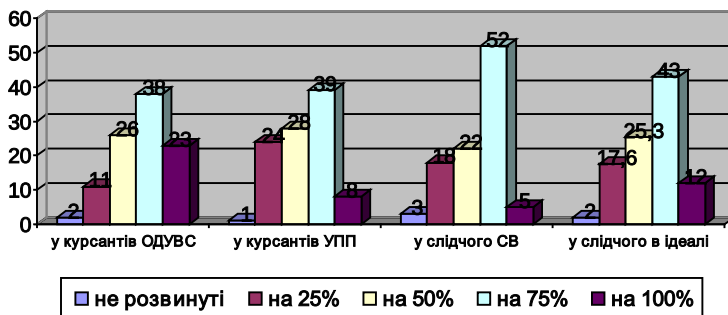

Рис. 2.2.5 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння надавати бездоганно зважені аргументи

Отже, як показують результати дослідження, в ідеалі уміння надавати бездоганно зважені аргументи як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 24 % курсантів УПП). Таким чином, це уміння також потребує розвитку та вдосконалення.

Уміння визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.) – це здатність слідчого досліджувати явища та процеси, що мають значення для розслідування злочину.

Респонденти зазначили, що уміння визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.) в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 14 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 27 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 39 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 54 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 36 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.) у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.6):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 6 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 14 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 28 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 68 % курсантів УПП та 38 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 27 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 17 % слідчих.

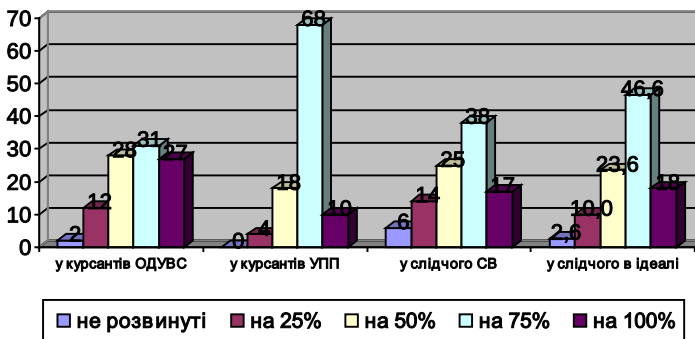

Рис. 2.2.6 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі уміння слідчого визначати злочинні явища, аналізувати їх

складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.) як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Але, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 12 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 18 % курсантів УПП). Отже, це уміння також потребує розвитку та вдосконалення у респондентів.

Уміння *визначати наслідки діяльності та власної поведінки* – це здатність слідчого уявно формувати картину подій для подальшого планування та прогнозування.

Респонденти зазначили, що уміння визначати наслідки діяльності та власної поведінки у слідчого в ідеалі:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 32 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 17 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 37 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 49 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 25 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП, 29 % слідчі.

На питання про те, на скільки розвинене уміння визначати наслідки діяльності та власної поведінки у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.7):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 3 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 16 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 25 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 21 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 43 % курсантів УПП та 32 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 21 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП, 27 % слідчих.

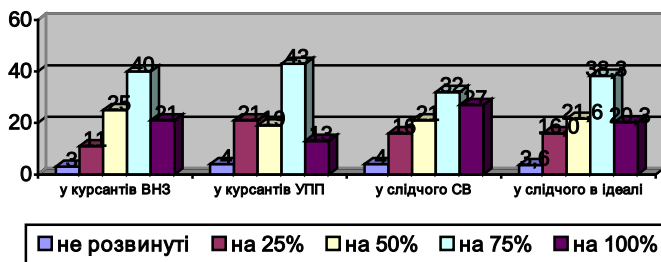

Рис. 2.2.7 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння визначати наслідки діяльності та власної поведінки

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі уміння визначати наслідки діяльності та власної поведінки, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку уміння визначати наслідки діяльності та власної поведінки у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, наприклад, воно розвинене тільки на 50 % у 25 % курсантів ОДУВС, та на 25 % у 21 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що вищезазначене професійно важливе уміння також потребує коригування у респондентів.

Уміння розчленовувати у свідомості об'єкт прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості.

Респонденти зазначили, що уміння розчленовувати у свідомості об'єкт прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості як еталона у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 13 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП, 18 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 30 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 26 % курсантів ОДУВС, 34 % курсантів УПП, 13 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.8):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП; 8 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 14 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 32 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 32 % курсантів ОДУВС, 58 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 27 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП та 26 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 17 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 9 % слідчих.

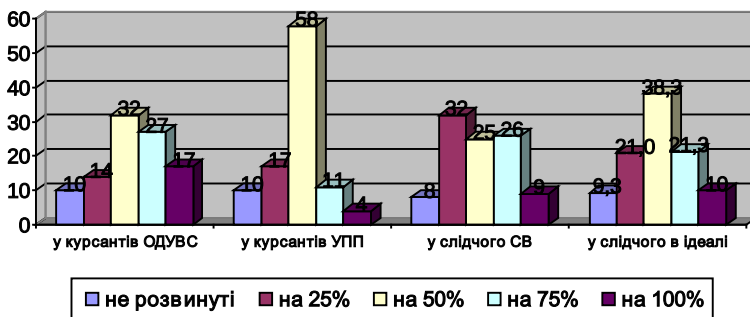

Рис. 2.2.8 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння розчленування у свідомості об'єкту прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості

Таким чином, за підсумками нашого дослідження було встановлено, що в ідеалі уміння розчленовувати у свідомості об'єкт прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 50 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинене не у всіх респондентів (так, наприклад, воно розвинене тільки на 25 % у 14 % курсантів ВНЗ, та на 75 % у 11 % курсантів УПП). Тому ми вважаємо, що

необхідно посилити навчальні заходи на формування та розвиток у респондентів уміння розчленовувати у свідомості об'єкт прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості.

Уміння слідчого *моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми.*

Респонденти зазначили, що уміння моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 13 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 24 % курсантів ОДУВС, 30 % курсантів УПП та 45 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП та 28 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100% – так дали відповідь 31 % курсантів ОДУВС, 32 % курсантів УПП, 10 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.9):

а) зовсім не розвинуте – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП, 15 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 33 % курсантів ОДУВС, 42 % курсантів УПП та 36 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 43 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП та 30 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 15 % слідчих.

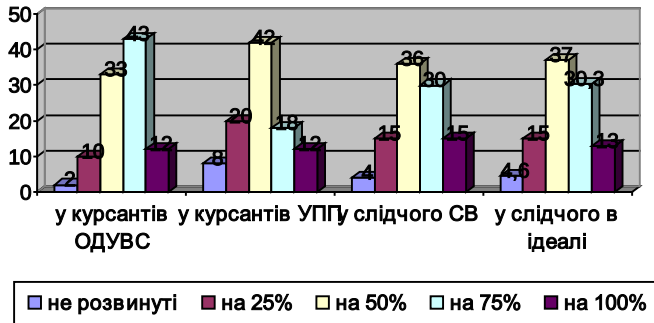

Рис.2.2.9 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 50 %. Однак, вищезазначене уміння розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 10 % курсантів ОДУВС та на 75 % у 18 % курсантів УПП). Таким чином, необхідно удосконалити уміння моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми.

Уміння здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення.

Респонденти зазначили, що уміння здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення як еталона у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіли 0 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 7 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 10 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 18 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 45 % курсантів УПП та 36 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 30 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 35 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене вміння здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.10):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 5 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіли 26 % курсантів ОДУВС, 43 % курсантів УПП та 24 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіли 31 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 48 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 27 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП, 22 % слідчих.

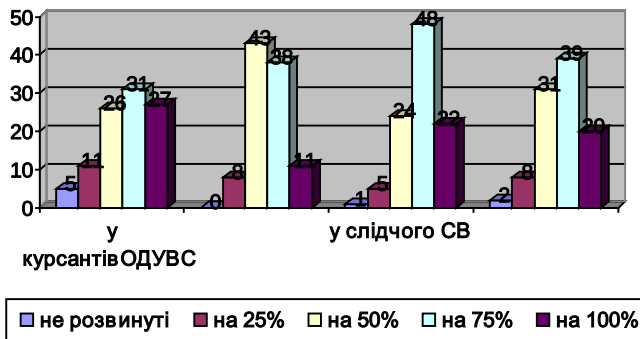

Рис. 2.2.10 Середньостатистичні показники ступеня розвитку вміння здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі вміння здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення, як професійно важливе вміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного вміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 11 % курсантів ОДУВС та на 75 % у 38 % курсантів

УПП). Таким чином, ми вважаємо, що необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на розвиток вищезазначеного уміння.

Уміння уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь, дає слідчому матеріал та факти для мислення. Рівень уміння спостерігати залежить як від уміння спостерігати, так і від спостережливості як якості особистості.

Респонденти зазначили, що уміння уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь, як еталона у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіли 1 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 12 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 33 % курсантів УПП та 41 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 45 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП, 36 % слідчих.

На питання, на скільки розвинене уміння уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.11):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 4 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 10 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіли 38 % курсантів ОДУВС, 48 % курсантів УПП та 19 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіли 37 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 13 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 34 % слідчих.

Отже, як показують результати дослідження, в ідеалі уміння уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 50 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 25 % у 8 %

курсантів ВНЗ та на 75 % у 25 % курсантів УПП). Отже, це уміння також потребує розвитку та вдосконалення у респондентів.

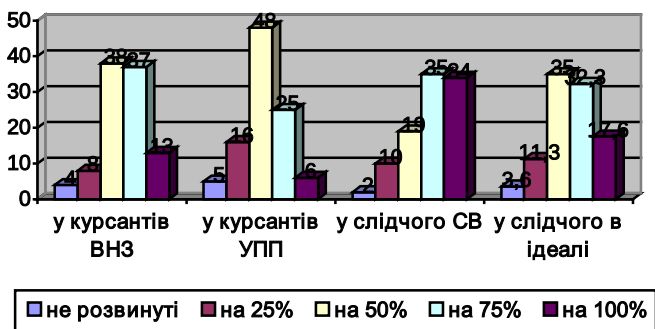

Рис.2.2.11 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь

Уміння диференціювати і порівнювати необхідні й достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження.

Респонденти зазначили, що уміння диференціювати і порівнювати необхідні й достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження як еталона у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 7 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 21 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 41 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 52 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 30 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 18 % слідчих.

На запитання про те, на скільки розвинене уміння диференціювати і порівнювати необхідні й достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.12):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 4 % курсантів ОДУВС, 9 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 6 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіли 26 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіли 47 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП та 45 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 17 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 16 % слідчих.

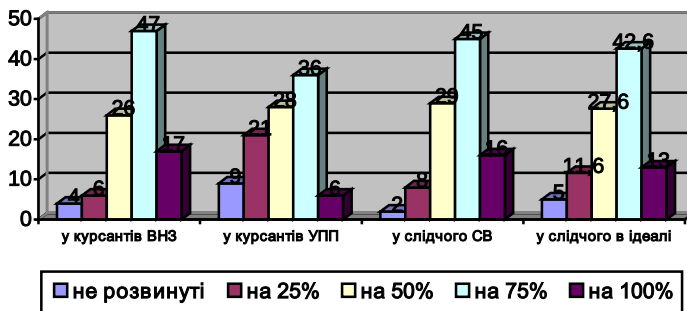

Рис. 2.2.12 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження

Таким чином, за результатами дослідження, в ідеалі уміння диференціювати й порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Але, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку даного уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, вона розвинене тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 21 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що уміння диференціювати і порівнювати необхідні й достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження також потребує коригування у респондентів.

Під час вирішення проблеми та доказовості прийнятого рішення для слідчого важливим є *уміння вибудовувати логіку послідовності дій*.

Так, респонденти зазначили, що уміння вибудовувати логіку послідовності дій як еталону у слідчого:

а) зовсім не повинно бути розвинуте – так відповіли 1 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) повинно бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 1 % курсантів ОДУВС, 9 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) повинно бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіли 11 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 13 % слідчих;

г) повинно бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 39 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 45 % слідчих;

д) повинно бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 48 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП, 37 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння вибудовувати логіку послідовності дій у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.13):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 2 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіли 26 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 12 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіли 38% курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 45 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 22 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП, 40 % слідчих.

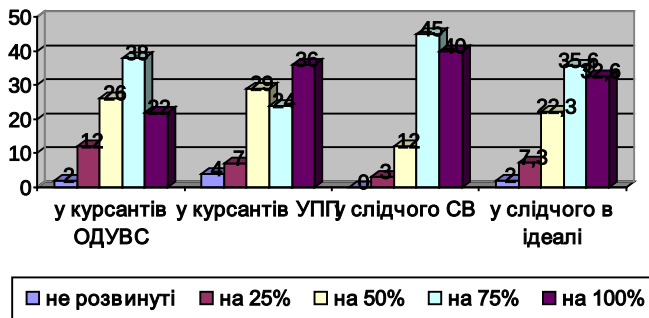

Рис.2.2.13 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння вибудовувати логіку послідовності дій

Таким чином, за результатами дослідження, в ідеалі уміння вибудовувати логіку послідовності дій як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Але, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку цього уміння у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів і також потребує коригування.

Професійна готовність слідчого включає в себе і *уміння знаходити способи розкриття злочинів* на основі тактичних засобів та прийомів.

Респонденти зазначили, що уміння знаходити способи розкриття злочинів як еталону у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 30 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 31 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 56 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП, 38 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння знаходити способи розкриття злочинів у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.14):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 1 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 18 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіло 25 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП та 21 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіло 40 % курсантів ОДУВС, 42 % курсантів УПП та 37 % слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 23 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП, 19 % слідчих.

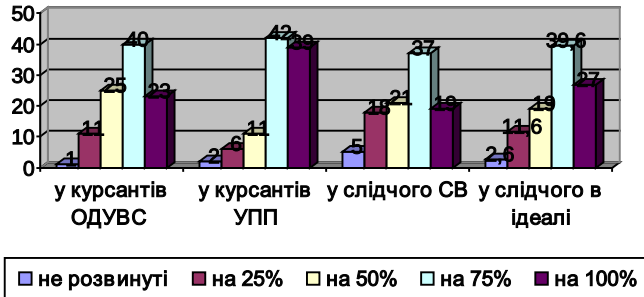

Рис.2.2.14 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння знаходити способи розкриття злочинів

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі уміння знаходити способи розкриття злочинів, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинне бути розвинуте на 75 %. Але порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку уміння знаходити способи розкриття злочинів у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що воно розвинене не у всіх респондентів (так, наприклад, воно розвинене тільки на 50 % у 25 % курсантів ОДУВС, та на 25 % у 6 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що вищезазначене професійно важливе уміння також потребує коригування у респондентів.

Уміння визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів як еталону у слідчого:

а) зовсім не повинне бути розвинуте – так відповіли 2 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) повинне бути розвинене у слідчого на 25 % – так дали відповідь 6 % курсантів ОДУВС, 9 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) повинне бути розвинене у слідчого на 50 % – так відповіли 18 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП та 11 % слідчих;

г) повинне бути розвинене у слідчого на 75 % – так відповіли 45 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 47 % слідчих;

д) повинне бути розвинене у слідчого на 100 % – так дали відповідь 29 % курсантів ОДУВС, 33 % курсантів УПП, 35 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинене уміння визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.15):

а) зовсім не розвинуте – так відповіли 4 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 9 % слідчих;

б) розвинене на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 16 % слідчих;

в) розвинене на 50 % – так відповіли 17 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) розвинене на 75 % – так відповіли 45 % курсантів ОДУВС, 33 % курсантів УПП та 25% слідчих;

д) розвинене на 100 % – так дали відповідь 23 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 23 % слідчих.

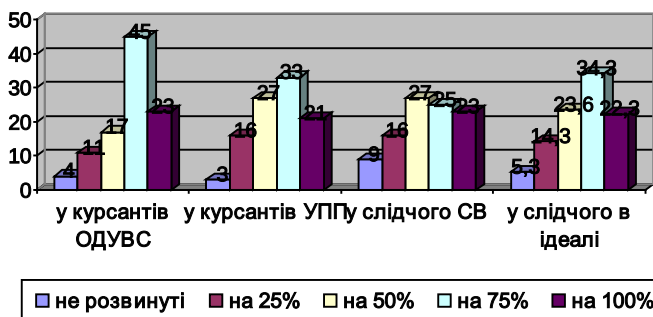

Рис. 2.2.15 Середньостатистичні показники ступеня розвитку уміння визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі уміння визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів, як професійно важливе уміння, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинно бути розвинуте на 75 %. Однак, вищезазначене уміння розвинене не у всіх респондентів (так, воно розвинене тільки на 50 % у 17 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 16 % курсантів УПП). Таким чином, необхідно удосконалити уміння респондентів визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів.

Таким чином, результати опитування серед слідчих та курсантів дали змогу нам дійти висновку, що рівень професійно-важливих умінь серед опитуваних знаходиться на середньому рівні і потребує коригувальних, навчальних та навчально-формуючих заходів щодо розвитку та вдосконалення вищезазначених умінь. Оскільки, їх недостатній рівень розвитку значно погіршить здатність слідчого до

прогнозування, що в кінцевому результаті призведе до низьких показників розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Що стосується професійно важливих якостей, що детермінують криміналістичне прогнозування, то слід зазначити, що визначення його рівня розвитку у слідчого через проведення анонімного анкетування дає можливість зосередити увагу на тих якостях, які необхідно удосконалити.

Так, *гнучкість* – це здатність слідчого розглядати сутність явища з різних точок зору, встановлювати його взаємозв'язок, легко перебуваючи й змінюючи власні рішення та дії відносно ситуації, яка склалась на даний момент. Отже, така якість у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіли 5 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів училища професійної підготовки (надалі – УПП); 4 % слідчих СВ;

б) повинна бути розвинена на:

– 25 % – так зазначили 20 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП, 23 % слідчих;

– 50 % – так відповіли 40 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 28 % слідчих;

– 75 % – так відповіли 25 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 41 % слідчих;

– 100 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 4 % слідчих.

Респонденти оцінили ступінь розвитку гнучкості у особи, що сидить поруч. Отже, гнучкість у колеги (див. рис. 2.2.16):

а) зовсім не розвинута – так відповіли 5 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 21 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП, 18 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 37 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 41 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так відповіло 11 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 14 % слідчих.

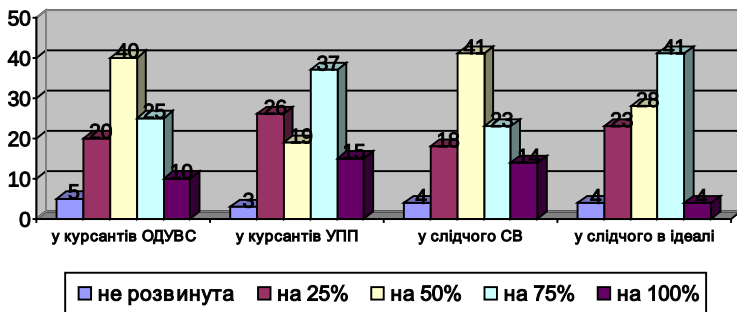

Рис.2.2.16 Середньостатистичні показники ступеня розвитку гнучкості

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі гнучкість як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку гнучкості у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 40 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 26 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що необхідно спрямувати навчально-формуючі заходи на формування та розвиток такої професійно важливої якості як гнучкість.

Однією з професійно важливих якостей слідчого є винахідливість. *Винахідливість* – це здатність слідчого знайти вихід зі складного становища або винаходити щось нове, незвичне.

Респонденти зазначили, що винахідливість як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 13 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 13 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП та 19 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 39 % курсантів ОДУВС, 54 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 39 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 43 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена винахідливість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.17):

а) зовсім не розвинена – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 10 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 23 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 38 % слідчих.

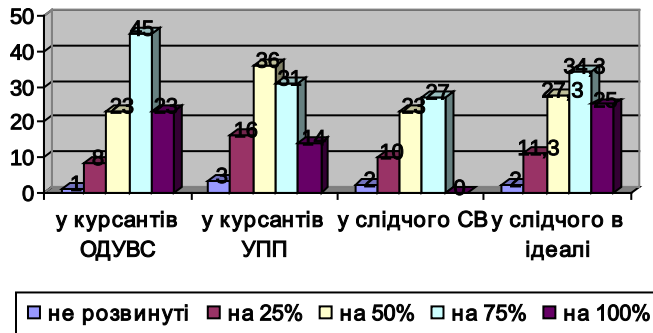

Рис. 2.2.17 Середньостатистичні показники ступеня розвитку винахідливості

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі винахідливість як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Але, аналізуючи показники еталонного ступеня розвитку винахідливості у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 23 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 16 % курсантів УПП). Тому, ми дійшли висновку, що необхідно забезпечити формування та розвиток такої професійно-важливої якості як винахідливість.

Розсудливість - це здатність слідчого осмислювати дії та вчинки, опираючись на норми і правила, відділяти головне від другорядного, ризиковану ситуацію від небезпечної. Так, розсудливий слідчий,

ставлячи перед собою першочергові цілі, не упускає і головну мету – розкриття злочину. Збереження від необдуманих дій у ситуаціях, коли небезпека перевищує можливі позитивні наслідки вчинку є вкрай важливим.

Респонденти зазначили, що розсудливість як еталон якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 2 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 7 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 11 % курсантів ОДУВС, 43 % курсантів УПП та 21 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 42 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 56 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП, 27 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена розсудливість у колеги, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.18):

а) зовсім не розвинута – так відповіли 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіли 20 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіли 38 % курсантів ОДУВС, 44 % курсантів УПП та 46 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 30 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 34 % слідчих.

Отже, як показують результати дослідження, в ідеалі розсудливість як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку розсудливості у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 20 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 27 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо, що є потреба спрямувати навчально-формуючі заходи на активний розвиток такої професійно важливої якості як розсудливість.

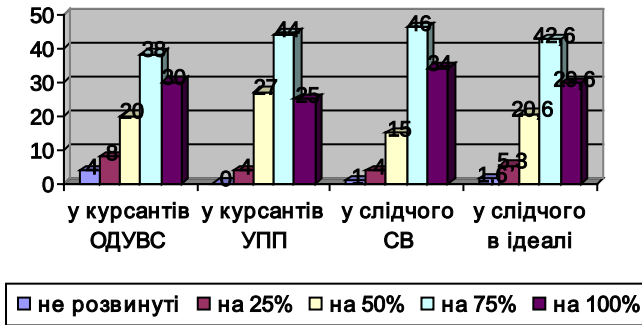

Рис. 2.2.18 Середньостатистичні показники ступеня розвитку розсудливості

Кмітливість – це здатність слідчого прозорливо, розуміючи, догадливо, розумно вчиняти ті слідчі (розшукові) дії, що сприятимуть ефективності в роботі, наприклад, при постановці запитань під час допиту, пошуку речових доказів, слідів злочину тощо. Респонденти зазначили, що кмітливість як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 2 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 11 % курсантів ОДУВС, 65 % курсантів УПП та 10 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 37 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП та 39 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 49 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП, 46 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена кмітливість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.19):

а) зовсім не розвинена – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 6 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 41 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 48 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 26 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП, 19 % слідчих.

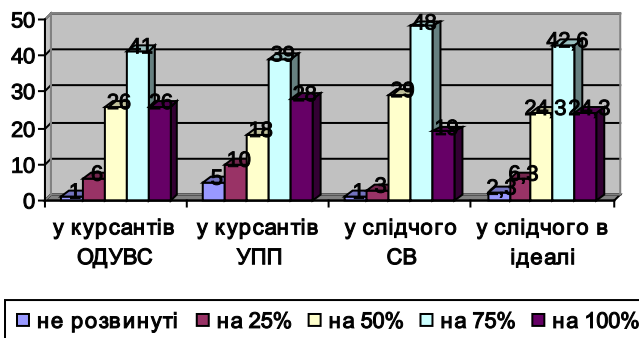

Рис. 2.2.19 Середньостатистичні показники ступеня розвитку кмітливості у респондентів

Таким чином, за результатами дослідження, в ідеалі кмітливості як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Але, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку кмітливості у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 75 % у 39 % курсантів УПП). Таким чином, кмітливості також потребує коригування у респондентів.

Раціональність – це здатність слідчого ощадливо та економно розподіляти час, заощаджувати енерговитрати.

Респонденти зазначили, що раціональність як еталона якість у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіли 1 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 12 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіли 36 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 32 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіли 30 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП та 19 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 22 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП, 36 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена раціональність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.20):

а) зовсім не розвинена – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 65 % курсантів УПП, 47 % слідчих.

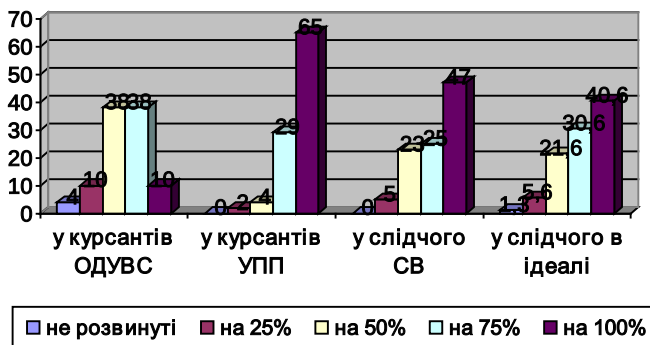

Рис. 2.2.20 Середньостатистичні показники ступеня розвитку раціональності

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі раціональність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 100 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку раціональності у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, наприклад, вона розвинена тільки на 75 % у 38 % курсантів ОДУВС, та на 50 % у 4 % курсантів УПП). Таким чином, ми вважаємо професійно важлива якість раціональність також потребує коригування у респондентів.

Креативність – це здатність слідчого творчо підходити до своєї справи, зокрема приймати новаторські, нестандартні рішення.

Респонденти зазначили, що креативність в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 5 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 12 % курсантів УПП, 15 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 27 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 30 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 46 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 43 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 10 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена креативність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.21):

а) не розвинена взагалі – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 16 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 42 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 25 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП, 15 % слідчих.

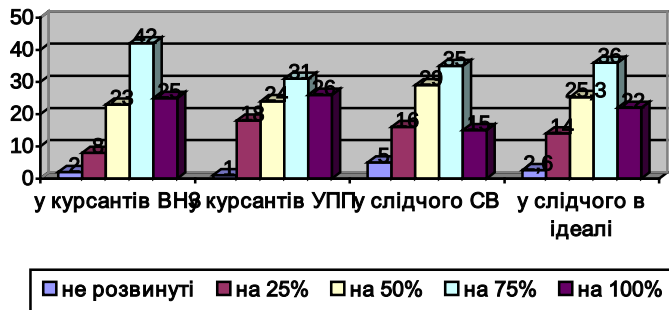

Рис. 2.2.21 Середньостатистичні показники ступеня розвитку

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі креативність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня

розвитку креативності у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та курсанта УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, наприклад, вона розвинена тільки на 75 % у 42 % курсантів ОДУВС, та на 50 % у 24 % курсантів УПП). Тому, ми вважаємо, що варто посилити навчальні заходи на формування та розвиток у респондентів креативності.

Дедуктивність – це здатність слідчого узагальнювати та робити умовиводи на основі загальних положень, що мають кримінально-правове значення.

Респонденти зазначили, що дедуктивність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 8 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 14 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 22 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 20 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 37 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 38 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 32 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП, 26 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена дедуктивність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.22):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 13 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП та 32 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 36 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 45 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 26 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП, 15 % слідчих.

Отже, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі дедуктивність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, як бачимо вище, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 21 % курсантів ОДУВС та на

75 % у 25 % курсантів УПП). Таким чином, дедуктивність слід формувати шляхом навчально-формуючих заходів.

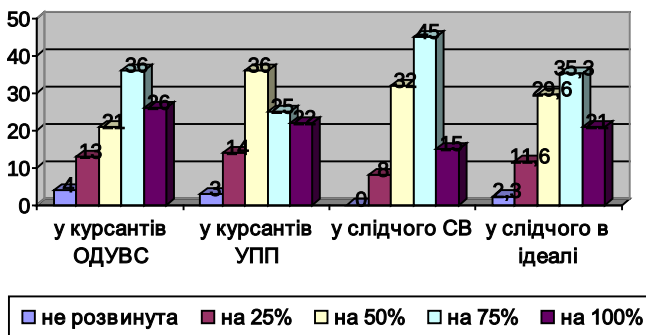

Рис. 2.2.22 Середньостатистичні показники ступеня розвитку дедуктивності

Обміркованість – це здатність слідчого до роздумування та осмислення тих чи інших обставин злочину для визначення подальших дій. Обмірковуючи тактику розслідування, у слідчого виникає більше вірогідності розкриття злочину.

Респонденти зазначили, що обміркованість в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 11 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 12 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 11 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 45 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 45 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП, 52 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена обміркованість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.23):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 6 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 24 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 17 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 43 % курсантів УПП та 50 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 25 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП, 26 % слідчих.

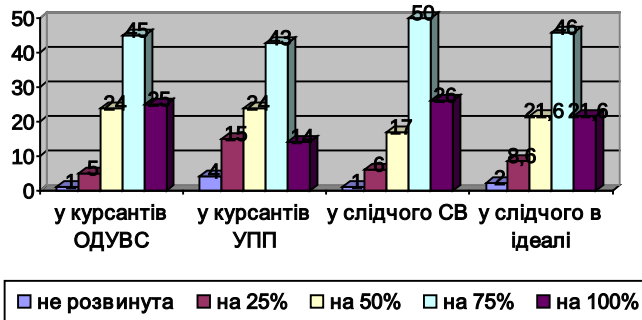

Рис.2.2.23 Середньостатистичні показники ступеня розвитку обміркованості

Таким чином, за підсумками дослідження нами встановлено, що в ідеалі обміркованість як професійно-важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, за результатами дослідження ми бачимо, що обміркованість розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 24 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 15 % курсантів УПП). Отже, на нашу думку, варто посилити формування обміркованості у респондентів.

Допитливість – це здатність слідчого до прискіпливої пошуково-пізнавальної діяльності, пов'язаної з прагненням дізнатися про нові факти, події чи певні відомості щодо обставин злочину, тобто докопатися до суті злочинного явища.

Респонденти зазначили, що допитливість як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 7 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 11 % курсантів ОДУВС, 27 % курсантів УПП та 16 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 53 % курсантів ОДУВС, 36 % курсантів УПП, 57 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена допитливість у колеги, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.24):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 6 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 20 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 24 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 42 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 32 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП, 29 % слідчих.

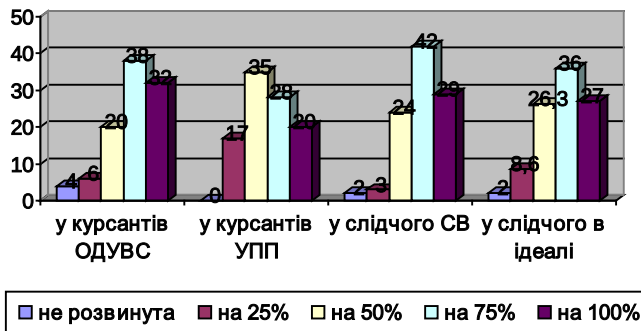

Рис. 2.2.24 Середньостатистичні показники ступеня розвитку допитливості у респондентів

Отже, за результатами дослідження нами було встановлено, що в ідеалі допитливість, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50% у 20 % курсантів ОДУВС та на 75 % у 28 % курсантів УПП). Тому, ми вважаємо, що допитливість у респондентів варто розвивати більш глибоко.

Логічність – це здатність слідчого розумно, закономірно, не випадково, послідовно, зв'язно, несуперечливо, обгрунтовано здійснювати пізнавальну діяльність щодо злочинного явища.

Респонденти зазначили, що логічність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 2 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 4 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 8 % курсантів ОДУВС, 22 % курсантів УПП та 32 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 28 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 51 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП, 36 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена логічність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.25):

а) зовсім не розвинена – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 4 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП, 8 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 31 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 43 % курсантів УПП та 32 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 27 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП, 27 % слідчих.

Отже, як показують результати дослідження, в ідеалі логічність як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, як бачимо, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 23 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 31 % курсантів УПП). Таким чином, є нагальна потреба спрямувати навчально-формуючі заходи на активний розвиток такої професійно важливої якості як логічність.

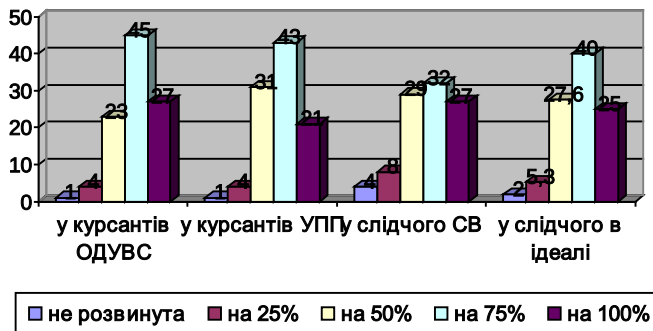

Рис.2.2.25 Середньостатистичні показники ступеня розвитку логічності

Аналітичність – це здатність слідчого здійснювати розбір, розгляд, розібрання, розкладання фактів злочинного явища, діагностувати проблему та визначати альтернативне рішення при розслідуванні, розкритті та попередженні злочинів.

Респонденти зазначили, що аналітичність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 20 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 32 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 37 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 42 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП, 46 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена аналітичність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.26):

а) не розвинена взагалі – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 11 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 5 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 28 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 23 % слідчих;

- г) розвинена на 75 % – так відповіло 42 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП та 51 % слідчих;
- д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 15 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП, 20 % слідчих.

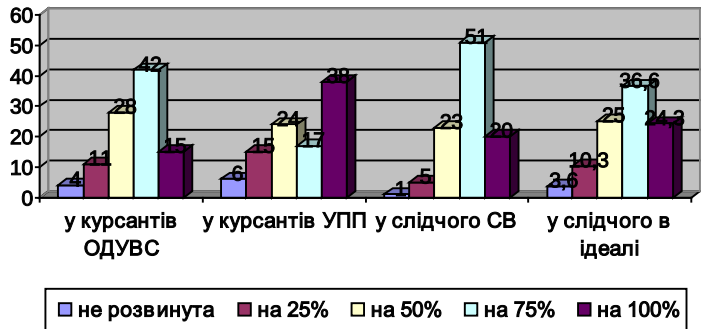

Рис. 2.2.26 Середньостатистичні показники ступеня розвитку аналітичності

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі аналітичність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 28 % курсантів ОДУВС та на 75 % у 17 % курсантів УПП). Тому, для підвищення рівня розвитку аналітичності, необхідно посилити навчально-формуючі заходи.

Розсудливість – це здатність слідчого до міркування та обмірковування важливих рішень, до розмежування доцільного від недоцільного, до пошуку зважених, аргументованих висновків і позицій.

Респонденти зазначили, що розсудливість у слідчого в ідеалі:

- зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 0 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 0 % слідчих;
- повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 2 % курсантів ОДУВС, 13 % курсантів УПП, 6 % слідчих;
- повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП та 13 % слідчих;
- повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 30 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП та 42 % слідчих;
- повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 58 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП, 39 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена розсудливість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.27):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 5 % курсантів ОДУВС, 18 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 18 % курсантів ОДУВС, 35 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 38 % курсантів УПП та 43 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 28 % курсантів ОДУВС, 9 % курсантів УПП, 26 % слідчих.

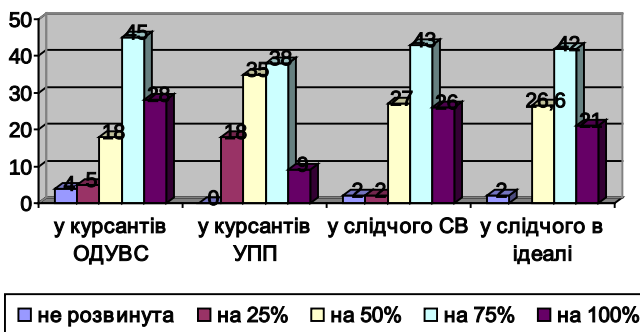

Рис. 2.2.27 Середньостатистичні показники ступеня розвитку розсудливості

Так, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі розсудливість як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, як бачимо на рис. 2.2.27, вона розвинена не у всіх респондентів (так, наприклад, вона розвинена тільки на 50 % у 18 % курсантів ОДУВС, та на 25 % у 18 % курсантів УПП). Тому, ми вважаємо, що слід приділити більше уваги підвищенню ступеня розвитку розсудливості.

Ініціативність – це здатність слідчого виявляти активність, особистий інтерес і творче ставлення до професійної діяльності.

Респонденти зазначили, що ініціативність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 2 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 3 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 30 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 45 % курсантів УПП та 36 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 20 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 31 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена ініціативність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.28):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 7 % курсантів ОДУВС, 0 % курсантів УПП; 1 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 10 % курсантів ОДУВС, 7 % курсантів УПП, 7 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 26 % курсантів ОДУВС, 14 % курсантів УПП та 15 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 33 % курсантів УПП та 24 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 28 % курсантів ОДУВС, 46 % курсантів УПП, 53 % слідчих.

Таким чином, підсумовуючи результати дослідження ми встановили, що в ідеалі ініціативність, як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 100 %. Але, як бачимо, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 26 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 14 % курсантів УПП). Тому, ми дійшли висновку, що необхідно посилити формування та розвиток такої професійно важливої якості як ініціативність.

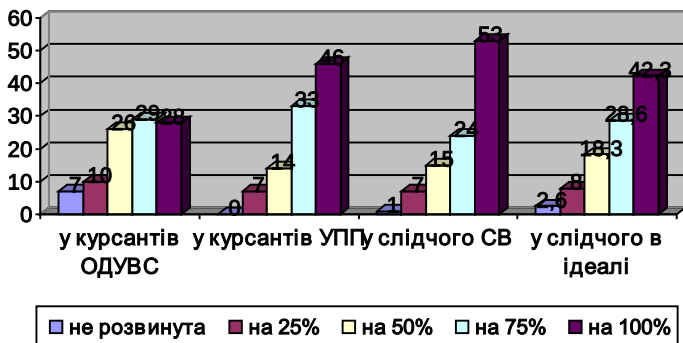

Рис. 2.2.28 Середньостатистичні показники ступеня розвитку ініціативності

Цілеспрямованість – це здатність слідчого мотивовано досягати цілей та бажаного результату, оминаючи перешкоди та труднощі.

Респонденти зазначили, що цілеспрямованість в ідеалі у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 4 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 9 % курсантів УПП, 7 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 17 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП та 13 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 32 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 47 % курсантів ОДУВС, 47 % курсантів УПП, 49 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена цілеспрямованість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.29):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 1 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 9 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП, 13 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 19 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП та 18 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 42 % курсантів ОДУВС, 39 % курсантів УПП та 48 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 26 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП, 19 % слідчих.

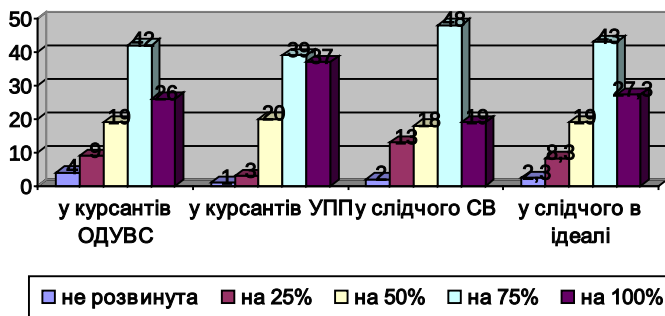

Рис. 2.2.29 Середньостатистичні показники ступеня розвитку цілеспрямованості

Таким чином, за підсумками дослідження нами встановлено, що в ідеалі цілеспрямованість як професійно-важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 19 % курсантів ОДУВС та на 75 % лише у 39 % курсантів УПП). Отже, на нашу думку, варто посилити формування заходів, спрямованих на розвиток цілеспрямованості.

Спостереження як професійно важлива якість слідчого, являє собою психічний процес і форму діяльності, що сприяє формуванню такої інтелектуальної якості як "професійна спостережливість".

Спостережливість – це здатність слідчого до збору та реєстрації криміналістичної інформації шляхом цілеспрямованого сприйняття об'єкта, для отримання доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве кримінально-правове значення.

Респонденти зазначили, що спостережливість як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 0 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 4 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 6 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 8 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП та 16 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 25 % курсантів ОДУВС, 37 % курсантів УПП та 25 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 62 % курсантів ОДУВС, 34 % курсантів УПП, 53 % слідчих.

На питання, на скільки розвинена спостережливість у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.30):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 1 % курсантів ОДУВС, 3 % курсантів УПП; 9 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 9 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП, 23 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 29 % курсантів ОДУВС, 20 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 42 % курсантів ОДУВС, 29 % курсантів УПП та 26 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 19 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 7 % слідчих.

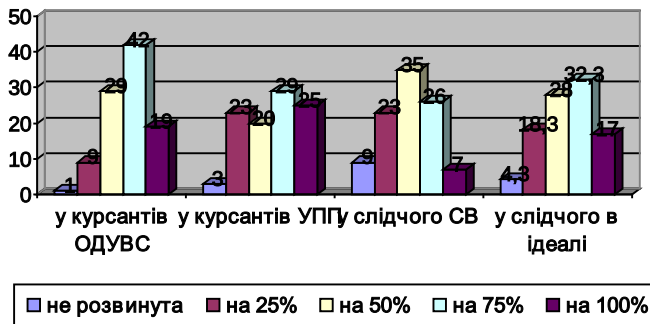

Рис. 2.2.30 Середньостатистичні показники ступеня розвитку спостережливості

Отже, підсумовуючи результати дослідження, ми встановили, що в ідеалі спостережливість як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 29 % курсантів ОДУВС та на 25 % у 32 % курсантів УПП). Таким чином, на нашу думку варто посилити розвиток спостережливості.

Рефлексивність – це здатність слідчого усвідомлювати сутність внутрішніх психічних станів об'єкта досудового розслідування для

прогнозування його подальших дій або сутність явищ, що мають кримінально-правове значення.

Респонденти зазначили, що рефлексивність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 4 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 17 % курсантів УПП, 15 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 21 % курсантів ОДУВС, 24 % курсантів УПП та 27 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 45 % курсантів ОДУВС, 42 % курсантів УПП та 35 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 18 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 18 % слідчих.

На питання про те, на скільки розвинена рефлексивність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.31):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 5 % курсантів ОДУВС, 2 % курсантів УПП; 3 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 21 % курсантів ОДУВС, 8 % курсантів УПП, 2 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 23 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП та 41 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 39 % курсантів ОДУВС, 45 % курсантів УПП та 48 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 12 % курсантів ОДУВС, 19 % курсантів УПП, 6 % слідчих.

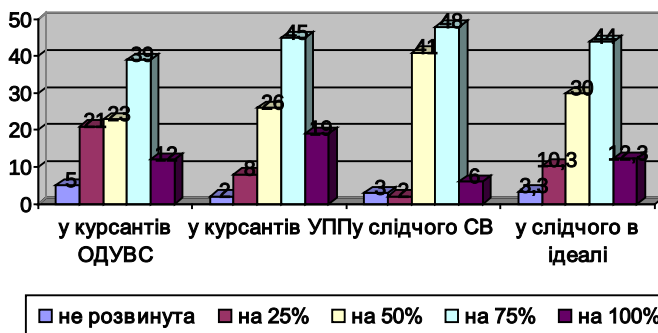

Рис. 2.2.31 Середньостатистичні показники ступеня розвитку рефлексивності

Таким чином, за підсумками дослідження нами встановлено, що в ідеалі рефлексивність як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, вона розвинена не у всіх респондентів (так, вона розвинена тільки на 50 % у 23 % курсантів ОДУВС та на 50 % у 26 % курсантів УПП). Отже, на нашу думку, варто посилити формування заходів на розвиток рефлексивності.

Емпатійність – це здатність слідчого до співпереживання, емоційної реакції та проникнення в переживання об'єкта досудового розслідування (наприклад, потерпілого).

Респонденти зазначили, що емпатійність як еталона якості у слідчого:

а) зовсім не повинна бути розвинута – так відповіло 6 % курсантів ОДУВС, 6 % курсантів УПП; 2 % слідчих;

б) повинна бути розвинена на 25 % – так дали відповідь 20 % курсантів ОДУВС, 23 % курсантів УПП, 13 % слідчих;

в) повинна бути розвинена на 50 % – так відповіло 31 % курсантів ОДУВС, 30 % курсантів УПП та 34 % слідчих;

г) повинна бути розвинена на 75 % – так відповіло 25 % курсантів ОДУВС, 26 % курсантів УПП та 29 % слідчих;

д) повинна бути розвинена на 100 % – так дали відповідь 18 % курсантів ОДУВС, 15 % курсантів УПП, 22 % слідчих.

На питання про те, наскільки розвинена емпатійність у особи, що сидить поруч, ми отримали такі результати (див. рис. 2.2.32):

а) зовсім не розвинута – так відповіло 10 % курсантів ОДУВС, 16 % курсантів УПП; 5 % слідчих;

б) розвинена на 25 % – так дали відповідь 13 % курсантів ОДУВС, 25 % курсантів УПП, 18 % слідчих;

в) розвинена на 50 % – так відповіло 24 % курсантів ОДУВС, 21 % курсантів УПП та 20 % слідчих;

г) розвинена на 75 % – так відповіло 38 % курсантів ОДУВС, 28 % курсантів УПП та 37 % слідчих;

д) розвинена на 100 % – так дали відповідь 15 % курсантів ОДУВС, 10 % курсантів УПП, 20 % слідчих.

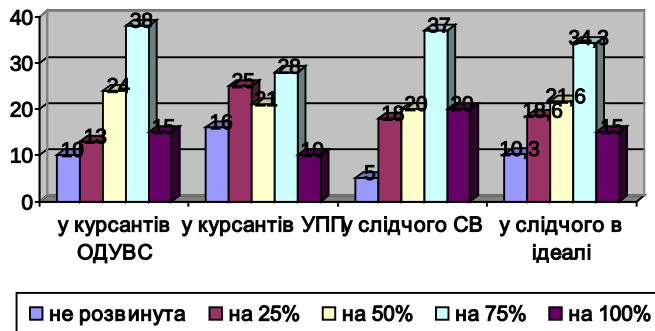

Рис. 2.2.32 Середньостатистичні показники ступеня розвитку емпатійності

Так, за результатами дослідження ми встановили, що в ідеалі емпатійність як професійно важлива якість, що детермінує здатність слідчого до прогнозування, повинна бути розвинута на 75 %. Однак, порівнюючи показники еталонного ступеня розвитку гнучкості у слідчого з показниками сучасного курсанта ОДУВС та УПП, ми дійшли висновку, що вона розвинена не у всіх респондентів (так, у курсантив ОДУВС вона розвинена тільки на 25 % у 12 % та лише на 50 % у 21 % у курсантив УПП).

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що в ідеалі показники професійно важливих якостей, що детермінують здатність слідчого до прогнозування є дещо вищими аніж на практиці. Це пояснюється низьким рівнем компетентності слідчого, легковажне відношення до роботи, а точніше, ігнорування або уникнення норм та неналежне дотримання дисциплінарних правил поведінки слідчого.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПІД ЧАС ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

На сучасному етапі побудови демократичної правової держави та у зв'язку з переходом до ринкової економіки, особливо важливим є боротьба проти злочинності. Ефективна реалізація повноважень органів досудового розслідування під час попередження, припинення, розкриття та розслідування злочинів залежить від багатьох чинників. Зокрема, допоміжними та незамінними є новітні методи, які покликані пришвидшити розслідування та запобігти вчиненню нових злочинів. Одним із таких методів є метод криміналістичного прогнозування.

Мета даного розділу – розроблення рекомендацій щодо застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту, огляду та інших окремих гласних слідчих (розшукових) дій.

На нашу думку, важливо виділити мету, завдання, суб'єкт, об'єкт та предмет криміналістичного прогнозування, а також винайти відповіді на запитання задля унеможливлення настання негативних наслідків та вжиття превентивних заходів.

Перспективним виходить визначений алгоритм дій на підготовчому етапі, під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та на заключному етапі. Цим питанням і буде присвячений третій розділ роботи.

3.1 Рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту

Метод криміналістичного прогнозування дає можливість конкретизувати імовірну трансформацію способів вчинення кримінально караних діянь, предметів посягання, поведінки суб'єкта в кримінальній та слідчій ситуації. Тому виникає необхідність такого прогнозування для своєчасної розробки практичних рекомендацій щодо попередження можливих і виявлення, розкриття та розслідування вже вчинених злочинів.

Основними нормативно-правовими актами, якими керується слідчий під час досудового розслідування кримінальних правопорушень є: Конституція України [1], Кримінальний процесуальний кодекс України [4], Кримінальний кодекс України [3], ЗУ «Про Національну поліцію» [6], ЗУ «Про дисциплінарний статут ОВС» [2], ЗУ «Про державну службу», [5] «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» № 570 від 06.07.2017 [7], та ін.

Як зазначалось вже раніше, метод криміналістичного прогнозування неефективно застосовується під час окремих гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. На думку 67 % слідчих існує необхідність розроблення науково-практичних рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту.

Допит є найпоширенішою та найважливішою слідчою (розшуковою) дією в кримінальному судочинстві, що має на меті отримання відомостей та інформації щодо суті кримінального провадження. Його застосування є доцільним на кожному етапі розслідування злочину. Необхідність допиту певних осіб виникає завжди і часто супроводжується пасивною протидією допитуваного, що тягне за собою напруженість взаємодії.

Ми вважаємо, що допит є багатоаспектним, адже включає в себе організаційні, процесуальні, криміналістичні, кримінологічні, тактичні, психологічні, етичні характеристики. Тому слідчому необхідно не тільки знати, але й уміло застосувати норми законодавства, життєвий досвід, психологічні особливості та творчий підхід. Знання правових, психологічних та криміналістичних характеристик, особливостей підготовки та тактики проведення допиту, відповідних методів впливу та уміння їх застосовувати, є, на нашу думку, запору-

кою успішного прогнозування та подальшого розслідування кримінального провадження.

Як відомо, допит як слідча (розшукова) дія, має певні особливості. Отже, він:

- є засобом перевірки та уточнення отриманих раніше свідчень;
- може виступати як самостійна процесуальна дія;
- є обов’язковим при проведенні інших слідчих (розшукових) дій та/або передує їх проведенню;
- може бути як незамінна процесуальна частина іншої слідчої (розшукової) дії (в комплексі).

Процесуальний порядок допиту регламентується чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, а саме Глава 20 (ст.ст. 224–226), де визначається поняття допиту, умови та особливості проведення допиту малолітньої та неповнолітньої особи.

Зазначимо, що при проведенні допиту суб’єкти досудового розслідування використовують цілий арсенал тактичних та психологічних методів, серед яких провідне місце посідає метод криміналістичного прогнозування. Як і кожен метод, криміналістичне прогнозування має свій суб’єкт та об’єкт.

Отже, **метою криміналістичного прогнозування під час допиту** є передбачення подій та дій об’єкта допиту, а також наслідків застосованих методів та прийомів психологічного впливу задля отримання достовірної інформації.

Завданнями криміналістичного прогнозування під час допиту є передбачення:

- 1) наслідків застосованих методів та прийомів;
- 2) наслідків пред’явлених доказів;
- 3) наслідків отримання допитуваним інформації стосовно кримінального провадження;
- 4) наслідків прийнятих рішень та вжитих заходів;
- 5) поведінки допитуваного;
- 6) власної поведінки.

Суб’єктами криміналістичного прогнозування під час допиту можуть бути: слідчий, прокурор, суддя, тобто ті особи, які безпосередньо проводять допит.

Об’єктами криміналістичного прогнозування під час допиту є:

- криміналістична ситуація, яка склалась на даний момент;
- особа допитуваного;

- тактичні методи, прийоми, способи та заходи, які застосовуються під час допиту;
- реакція допитуваного на застосовані суб'єктом тактичні методи, прийоми, способи та заходи;
- рішення, які приймаються в ході допиту;
- доказова інформація;
- інформація, отримана в ході допиту тощо.

В. Г. Лукашевич [114] вважає, що при допиті прогнозування відбувається за трьома основними напрямками:

- 1) прогнозування слідчим власних дій і поведінки;
- 2) прогнозування, а потім організація і напрям дій інших учасників допиту;
- 3) передбачення можливих шляхів протидії з боку допитуваних осіб.

На нашу думку, допит, як і будь-яка інша процесуальна слідча (розшукова) дія, складається з послідовних етапів (алгоритму дій), на кожному з яких застосовується метод криміналістичного прогнозування. Отже, криміналістичне прогнозування при допиті має таку структуру:

1) підготовчий етап:

- припущення подій минулого та передбачення майбутнього через попереднє вивчення обставин злочину та матеріалів кримінального провадження;
- визначення цілей та задач криміналістичного прогнозування під час проведення допиту;
- прогнозування змісту проаналізованої та вивченої інформації;
- прогнозування поведінки особи через встановлення типології допитуваного;
- прогнозування імовірних ситуацій, які можуть виникнути під час допиту та визначення основних способів, методів та прийомів впливу;

2) подальший етап – власне процес допиту та фіксація ходу результатів з одночасним прогнозуванням наслідків та подальших дій;

3) заключний етап – прогнозування подальших тактичних дій через аналіз (осмислення) результатів допиту.

Отже, розглянемо особливості застосування методу криміналістичного прогнозування на кожному етапі допиту.

Так, *підготовчий етап* є основоположним та відіграє важливу роль при самому допиті. Інформаційну основу для прогнозування на

даному етапі складають матеріали кримінального провадження, інформація, що вже зібрана в ході оперативно-розшукових заходів (оперативні джерела), а також архівні матеріали кримінального провадження (у тому випадку, коли вони мають відношення до особи допитуваного або є предметом допиту).

З метою формування тактичних засобів корекції, виправлення, профілактики, використання помилок допитуваного, слідчий повинен спрогнозувати можливі помилки, які може допустити допитуваний або слідчий. Багатоваріантна програма допиту передбачає готовність слідчого до будь-якого правового режиму інформації на допиті.

При попередньому вивченні обставин злочину та матеріалів кримінального провадження, ***предметом прогнозування є передбачення:***

- тактики спілкування з особою, яка підлягає допиту;
- власної форми поведінки при допиті;
- позиції допитуваного (бажання сприяти слідству чи навпаки);
- реакції допитуваного на запитання;
- форми отримання інформації;
- місця та часу проведення допиту.

В психологічному значенні, слідчому важливо також спрогнозувати і лінію контактного спілкування. Залежно від мети, яку поставив перед собою слідчий, можна виділити наступні :

1) налагодження психологічного контакту залежно від мети, що співпадає з ціллю слідчого (коли обстановка безконфліктна і особа входить в довіру);

2) коли мета частково співпадає з ціллю слідчого (характеризується прихованим бажанням замовчувати інформацію).

На основі вивченої інформації та прогнозування імовірних подій, слідчий визначає цілі й задачі допиту та отримує повну, достовірну інформацію про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Ефективність прогнозування в значній мірі залежить і від того, наскільки ретельно слідчий вивчив особистість допитуваного. Через прогнозування змісту отриманої інформації, слідчий може побудувати модель допитуваного та в подальшому спрогнозувати його поведінку. Тому слідчому необхідно отримати інформацію про спосіб життя допитуваного, його освіту, професію, уподобання, психологічні властивості та якості, світогляд, мотив, інтереси, життєві цінності і принципи, пріоритети, позитивні і негативні якості, сильні і слабкі сторони характеру та ін.

З метою отримання від допитуваного повної та достовірної інформації, при попередньому вивченні особи, слідчий отримує таку інформацію, яка може бути використана при виборі найбільш ефективних в певному випадку тактичних прийомів управління допитом та найбільш ефективних способів впливу на допитуваного.

Так, для планування власної форми поведінки слідчий, вивчаючи тип характеру допитуваного, визначає до яких типів співрозмовників він належить, тобто чи є:

- нетерплячим або байдужим;
- спокійним або роздратованим;
- доброзичливим або непривітним;
- балакучим або мовчазним;
- схильним до перебільшення або замовчування;
- уважним слухачем або тим, хто не вміє слухати;
- емоційно стійким або збудливим тощо.

Через вивчення особистості допитуваного, у том числі його звичок та розумового рівня, слідчий прогнозує й свою власну поведінку та визначає:

- як вести себе спокійно чи суворо;
- чи слід спростовувати твердження, відхиляючи непотрібне (те, що не стосується предмету допиту);
- чи варто підбадьорювати особу;
- як саме необхідно прислухатися до його думок;
- чи варто своєчасно та тактовно зупиняти особу;
- чи демонструвати прояв інтересу до розмови;
- чи доречно ставити складні запитання тощо.

Прогнозування завжди передує діяльності з планування, яке є необхідною умовою високої якості допиту. Сутність складання плану при підготовці до допиту полягає в тому, що систематизується доказовий матеріал та обирається тактика допиту. В момент складання плану, слідчий прогнозує, що необхідно з'ясувати, зосереджуючи увагу на повноту, точність формулювання та послідовність запитань, а також складає порядок пред'явлення речових доказів. На цьому етапі слідчий визначає, чи план буде коротким (простим) чи розгорнутим (складним, зі схемами), у якій послідовності будуть ставитися запитання.

Так, при складанні плану, слідчий, застосовуючи метод криміналістичного прогнозування:

- обирає тактику власної поведінки;

- осмислює позицію допитуваного;
- визначає хід допиту;
- визначає перелік запитань та їх послідовність;
- виділяє ключові слова, запитання, основні речення;
- передбачає настання імовірних наслідків;
- звертає увагу на дрібниці, які можуть вплинути на перебіг допиту та його результат;
- вирішує питання щодо залучення інших осіб (психіатра, педіатра, батьків).

Важливо спрогнозувати імовірність настання певних критичних ситуацій для того, аби психологічно вплинути на них. Таким чином, обирається певний прийом психологічного впливу, при якому враховуються: властивості об'єкта впливу; канал психологічного впливу; перелік методів психологічного впливу.

Так, наприклад, при імовірності виникнення конфліктної (напруженої) ситуації чи протидії, слідчий прогнозує імовірні мотиви суб'єкта допиту, тобто можливість наявності у нього:

- побоювання покарання;
- бажання приховати співучасників злочину через їх помсту;
- недовіра до слідчого, особиста антипатія;
- бажання створити труднощі в провадженні.

У разі виникнення спокійної, сприятливої ситуації слідчий припускає, що можливо допитуваний:

- жалкує про вчинений злочин;
- бажає сприяти розслідуванню;
- має довіру до слідчого;
- має наміри розповісти про всіх співучасників.

При визначенні послідовності та порядку виклику на допит, слідчий також застосовує метод прогнозування, для:

- уникнення попереднього спілкування чи зговору між особами;
- ефективності проведення допиту;
- проведення допиту, який слід провести в першу чергу (негайно);
- запобігання того, що особа передумає давати правдиві свідчення.

Отже, на підготовчому етапі предметом прогнозування є передбачення:

- а) власних дій та поведінки, а саме:
 - імовірної власної форми та стилю поведінки;
 - тактичних та психологічних методів, прийомів, засобів та способів під час допиту;

- імовірної тактики дій при протистоянні допитуваного;
- імовірної емоційної реакції та способів їх стримування;
- б) можливих дій особи допитуваного:
 - імовірної реакції допитуваного на поставлене запитання;
 - імовірної реакції на пред’явлення доказів;
 - імовірного бажання допитуваного сприяти слідству;
 - імовірного небажання відповідати на запитання (через неправду або приховування інформації);
 - імовірної агресії з боку особи допитуваного;
- в) імовірної динаміки і форми поведінки суб’єкта допиту, а саме його можливих дій на:
 - певну форму поведінки слідчого;
 - реакцію раптового запитання;
 - певні методи психологічного впливу;
- г) можливих шляхів протидії зі сторони об’єкта допиту.

Таким чином, для того, аби не упустити прогностну інформацію, з метою аналізу фактичних даних, слідчий ретельно вивчає матеріали кримінального провадження та інформацію, яка має відношення до предмета допиту.

Для слідчого важливим є поетапне детальне прогнозування майбутнього спілкування через те, що отримана інформація відносно осіб, предметів та явищ постійно змінюється та оновлюється і слідчому важко спрогнозувати кінцевий результат. Специфічність прогнозування на даному етапі має два боки, один з яких спрямований на вивчення динаміки розвитку подій минулого, а інший – на передбачення подій майбутнього.

На підготовчому етапі метод криміналістичного прогнозування носить суто імовірнісний характер (можливо/неможливо).

Подальший етап допиту. В ході допиту суб’єкта досудового розслідування слідчий встановлює психологічний контакт та обирає тактику для кожної особи індивідуально. Від того, наскільки ефективно буде встановлено контакт та обрана відповідна тактика допиту, залежить і правдивість та повнота отриманої інформації. Дана інформація буде використана при прогнозуванні, що в кінцевому результаті дасть успішне розкриття злочину.

Під час допиту метод криміналістичного прогнозування носить діагностично-передбачувальний характер. Головною метою застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту є діа-

гностування стилю, форми поведінки допитуваного та його реакції для передбачення найбільш ефективніших тактичних дій.

Залежно від того, хто підлягає допиту (свідок, потерпілий чи малолітній, неповнолітній), залежить і хід підготовки та проведення власне допиту. Для того, аби не упустити важливої інформації, слід обирати тактику допиту індивідуально, тому, відповідно, і побудова прогнозних даних буде різною.

Загалом, на даному етапі проведення допиту, ***предметом прогнозування є передбачення:***

- імовірних наслідків власної поведінки;
- імовірної позиції суб'єкта допиту;
- імовірної реакції суб'єкта допиту на способи налагодження контакту;
- імовірної поведінки суб'єкта допиту при пред'явленні доказів;
- імовірної реакції на засоби психологічного впливу;
- імовірної протидії через упертість, негативізм, неможливість контролювати свої дії.

Саме на початку допиту слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування для обрання тактики подальших власних дій. Для цього слідчий діагностує допитуваного по:

- ✓ зовнішньому вигляді;
- ✓ настрою та виразу обличчя;
- ✓ тому, яку позицію зайняв (в якій стороні столу сидить і яким чином склав руки, ноги та ін.);
- ✓ тому, як привітався.

Так як зазвичай на початку допиту слідчий пропонує суб'єкту допиту розповісти все, що йому відомо, залежно від реакції застосовується метод криміналістичного прогнозування відносно імовірності своїх дій та поведінки допитуваного. Якщо допитуваний розповідає все спокійно, врівноважено, то, можливо, говорить правду; у випадку, коли особа допитується вдруге і на попередньому допиті давала неправдиві свідчення, то слідчий прогнозує про імовірність повторних неправдивих показань.

Залежно від ситуації, яка склалася в ході допиту, слідчий прогнозує та вирішує які запитання необхідно ставити та в якій черговості, тобто, може змінювати порядок запитань в плані допиту. Зазвичай, як відомо, спочатку ставляться основні питання, а потім додаткові. Але якщо особа відповідає на запитання в загальному, без конкретики, то виникає імовірність ставлення уточнюючих (конкретизуючих)

запитань. У випадку, коли слідчий отримав відповіді не в повному обсязі, то ставляться додаткові або деталізуючі запитання.

В процесі **заключного етапу допиту** слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування для визначення необхідності проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, ми бачимо, що увесь процес допиту пронизаний методом прогнозування. Для слідчого є дуже важливим спрогнозувати подальші дії, аби уникнути непорозумінь, конфліктних ситуацій, а головне – отримати позитивний результат.

Процесуальною формою закріплення показань **свідка** про обставини, що мають відношення до кримінального провадження є його допит. При підготовці до проведення допиту, задля формування прогнозів, для слідчого важливо поставити перед собою ряд завдань, аби отримавши відповіді на них, спрогнозувати подальший хід подій. Побудова запитань може будуватись відносно:

1) **Типу характеру та типу реакції свідка:**

- Свідок скритий чи говіркий, розкутий чи спокійний?
- Як свідок буде реагувати на поставлені запитання, компромат, провокації та інші методи отримання інформації?

- Чи буде він нервувати під час допиту?

- Яким чином викаже себе у неправдивості показань?

2) **Інформації, яку надає свідок:**

- Що саме він міг побачити?

- Чи буде інформація інформативною та достовірною?

- Чи може бути особа співником у вчиненні злочину?

- Чи зацікавлений очевидець допомогти?

3) **Методів та засобів впливу:**

- Які методи впливу краще застосувати, аби допитуваний пішов на контакт?

- Яким чином спровокувати свідка?

- Яку позицію обрати та де присісти?

- Чи необхідно залучити додаткових осіб до допиту свідка?

- Чи доречно проводити фото-, відеофіксацію?

У разі, якщо особа допитується в якості свідка, то важливо спрогнозувати імовірність того, що:

1) особа вже ознайоmlена зі своїми правами та обов'язками при допиті;

2) допитуваний налаштований говорити правду (імовірність істинності показань);

- 3) свідок сприйняв реальну картину подій чи явищ;
- 4) особа не була учасником злочину (наприклад, організатором, пособником чи ін.);
- 5) свідок не має стосунків між іншими учасниками процесу;
- 6) не було попереднього зговору чи залякування;
- 7) необхідне застосування певних засобів впливу;
- 8) необхідна фото— чи відеофіксація процесу допиту;
- 9) необхідно буде пред'явити певну доказову базу;
- 10) особа відмовиться від пропозиції викласти інформацію, що має відношення до кримінального провадження, тому доведеться ставити додаткові запитання.

Важливим фактором при побудові прогнозних даних під час допиту є відношення свідка до допиту, чи згоден він іти на контакт, допомогти слідству та давати правдиві показання. Так, якщо свідок добросовісно сприяє розкриттю злочину, повно та об'єктивно надає допомогу у висвітленні обставин кримінального провадження але не може згадати всі обставини, слідчим може бути застосований метод актуалізації забутого. Для цього необхідно заздалегідь спрогнозувати імовірність його застосування, аби підготуватись.

На етапі допиту слідчий повинен подумки поставити собі такі ***запитання***:

- Що викликало певну реакцію у свідка?
- Які питання слід виключити, а які поставити в першу чергу?
- Чи дійсно свідок говорить правду?
- Чи необхідно змінювати тактику допиту?

Відповіді на ці запитання дадуть змогу слідчому побудувати якісні прогнозні варіанти та передбачити події і явища.

Важливо застосувати метод криміналістичного прогнозування у випадку конфліктної ситуації, коли недобросовісний свідок відмовляється надавати правдиву інформацію. Даний метод застосовується для прогнозування:

- мотиву конфліктної поведінки свідка;
- тактики допиту в цілому та засобів впливу на особу;
- необхідності пред'явлення об'єктивних речових доказів, у тому числі показання інших осіб;
- необхідності ставлення додаткових, уточнюючих та контрольних запитань;
- необхідності проведення очної ставки.

Слід зазначити, що для того, аби провести допит *потерпілого* та максимально здобути необхідну для досудового розслідування інформацію, слідчий повинен здійснювати майже такі ж дії як і під час допиту свідка, але тактика де в чому різниться. Важливим фактом є те, що давати показання в першу чергу є правом потерпілого, а не обов'язком. Тому потерпілий попереджається лише про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Згалом, під час допиту потерпілого, *предметом прогнозування є передбачення:*

1) психологічного стану потерпілого та потреби надання медичної чи психологічної допомоги (тобто, готовність до проведення допиту);

2) можливості отримання від допитуваного інформацію, якою не володіє ніхто інший;

3) імовірності присутності психолога.

Також, для слідчого важливо з'ясувати **ряд таких запитань**, аби прогнозуючи, унеможливити настання певних подій чи в перспективі уникнути наслідків:

1) ***Відносно особи потерпілого:***

- Чи не перебільшує у показаннях?
- Чи мала місце провокація?
- Чи була особа раніше знайома зі злочинцем?
- Чи дійсно було посягання на особу чи її майно?
- Які чинники впливають на відмову свідчити або приховування інформації?

- Чи має місце залякування та погроза відносно потерпілого?

- Яким чином враховувати психічний стан при допиті?

- Яка буде його реакція на певні запитання;

2) ***Відносно власної тактики дій:***

- Коли та за яких умов слід провести допит?

- Чи слід проводити допит при певному нервовому стані потерпілого?

- Яким чином ставити запитання?

- Які психологічні методи впливу слід застосувати?

- Які саме тактичні прийоми застосувати, аби викрити неправду?

Оцінюючи отриману від потерпілого інформацію, слідчий повинен враховувати, що особа може приховувати деякі відомості, давати неправдиві свідчення та ухилятися від запитань. Це пояснюється тим, що потерпілий може мати певні негативні відносини з підозрю-

ваним чи іншою особою, може відчувати побоювання розплати та інше.

Метод криміналістичного прогнозування тісно пов'язаний й з іншими методами та прийомами. Отже, під час допиту підозрюваного, для успішного досудового розслідування, слідчий застосовує такі прийоми:

1. Використання доказів. Застосовуючи цей прийом, слідчий прогнозує імовірність використання тих чи інших доказів у певній ситуації, для підтвердження позиції. Важливо також спрогнозувати, в якій мірі буде подана інформація, чи її буде достатньо для того, аби підозрюваний розкався. Необхідно припустити, чи виникне відповідна ситуація для пред'явлення певної інформації, спрогнозувати реакцію підозрюваного на докази.

2. Раптовість. Застосовуючи цей прийом, слідчий прогнозує можливість виникнення ситуації, коли буде доречно його застосувати, припускає імовірну реакцію підозрюваного, зокрема імовірність психологічної стійкості до раптовості. Також прогнозується можливість психологічного впливу наданими доказами, імовірність випадкового «обновлення» особи допитуваного.

3. Створення у особи враження щодо необізнаності слідчого. Слідчий прогнозує імовірну реакцію допитуваного на таку власну форму поведінки.

4. Прийом «непрямого допиту». Слідчий проводить допит начебто не по суті кримінального провадження, однак при цьому встановлює інформацію, яка є криміналістично-значущою.

5. Використання реально існуючих конфліктних суперечностей між допитуваним та слідчим. Слідчий прогнозує імовірність загострення конфлікту та шляхи його подолання.

6. Використання внутрішніх протиріч у показаннях допитуваного. Слідчий припускає імовірність порушення стійкої позиції допитуваного та визначає тактичні прийоми для їх з'ясування.

7. Створення конфліктної ситуації через активізацію поведінки співників, з урахуванням особистісних якостей і ступеня тяжкості вчиненого злочину. Слідчий прогнозує можливість надання правдивих показань, імовірність відмови від негативної позиції, припущення щодо розкаяння.

8. Використання відомостей імовірного характеру без уточнення. Прогнозується можливість посилення тактичного та психологічного впливу.

Слід зазначити, що тактика допиту *підозрюваного* залежить від фактичних даних, які були зібрані в ході досудового розслідування. Ст. 276 КПК України регламентує порядок *повідомлення про підозру*.

При пред'явленні підозри особі необхідно негайно ознайомити її з правами підозрюваного (ст. 42 КПК України). Підозрюваний може відмовитися від дачі показань стосовно себе або погодитись надавати показання у процесі допиту.

Тому слідчий всеодно повинен підготуватись до допиту. Так, перед початком проведення допиту підозрюваного, слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування задля визначення:

- а) переліку запитань та їх послідовності (схеми допиту);
- б) фактичних даних, які можуть бути використані під час допиту;
- в) послідовності допиту підозрюваних осіб (у разі наявності двох і більше підозрюваних).

Предметом прогнозування є передбачення:

- істинності (щирості) зізнання;
- можливості проведення додаткового чи повторного допиту зі зміною постановки або послідовності запитань;
- можливості перевірки показань шляхом деталізації;
- імовірності виявлення уявно-безконфліктної ситуації (коли остання є безконфліктною тільки ззовні);
- імовірності застосування прийому щодо надання допомоги при подоланні випадкової помилки, коли допитуваний в значній мірі помиляється щодо фактів та обставин. Слідчий, в такому випадку, може допомогти пригадати останнє шляхом з'ясування умов спостереження або через суб'єктивні можливості.

Отже, для отримання інформації, що служитиме побудові прогностичних даних для унеможливлення настання дій і наслідків, а також для передбачення перспектив розвитку подій, слідчий при допиті підозрюваного ставить подумки перед собою такі запитання *стосовно особи підозрюваного*:

- Що є мотивом вчинення злочину?
- Чи кається у вчиненні злочину, чи визнає вину?
- Яка мета вчинення злочину?
- Чи має спільників?
- Хто замовник?
- Як проходила підготовка до злочину?
- Яким чином вчинявся злочин?
- Чи був факт залякування потерпілого перед допитом?

У тому випадку, коли планується допит підозрюваної особи, слідчий ставить перед собою такі запитання:

- Чи вдасться провести допит?
- Яким чином та які саме необхідно поставити запитання?
- Як реагувати на тривожність та певний емоційний стан особи?

На нашу думку, для отримання відповідей на такі запитання, слідчому слід припустити можливість:

- використання прийому емоційного впливу, створення враження про підвищену обізнаність події;
- впливу на особу, звертаючи увагу на позитивні риси та якості особи;
- викладення інформації з боку допитуваного схематично та узагальнено, що говорить про неправдиві свідчення;
- допиту повторно в цілому або окремої частини;
- виникнення загостреної ситуації.

Що стосується підготовки та тактики проведення допиту *малолітньої та неповнолітньої особи*, то слід зазначити, що при прогнозуванні важливо опиратися на специфіку психіки даних осіб (схильність до фантазування, підвищений рівень емоційного стану та навіювання), життєвий досвід та індивідуальні особливості (невірне сприйняття та оцінка побаченого).

Готуючись до допиту малолітньої та неповнолітньої особи, для побудови прогнозних моделей, в першу чергу слідчому слід визначити та вивчити: а) особистість допитуваного; б) обстановку в сім'ї; в) відносини родичів та близьких; г) позицію оточуючих (друзів); д) умови проживання. Аналіз таких даних дасть змогу уявити загальний образ особистості та знайти підхід для встановлення контакту. Так, прогнозуючи слідчий припускає:

- якщо особа по типу характеру спокійна, то можливо, що при допиті вона буде вести себе сковано, стримано, коротко та тихо відповідати на запитання, буде піддаватися впливу з боку слідчого;
- якщо обстановка в сім'ї не благополучна, то, імовірно, особа схильна до агресії, поганих вчинків, обману;
- якщо відносини родичів і близьких негативні, то можливо, що особа має занижену самооцінку, залякана;
- якщо оточуючі (друзі) мають поганий авторитет, то можлива наявність негативного впливу на допитуваного.

Слідчий, при допиті малолітньої та неповнолітньої особи, прогно-зуючи імовірне майбутнє, повинен подумки поставити собі ряд таких **запитань**:

На підготовчому етапі:

- Чи буде особа говорити правду?
- Хто буде присутній під час допиту: педагог, лікар, батьки?
- В який час та в якому місці проводити допит?
- При яких умовах, обстановці проводити допит?
- Яку обрати тактику допиту?
- Як спонукати особу до розмови?
- Яким чином допомогти особі пригадати факти?
- Як вплинути на психологічний стан особи?
- Чи вдасться уникнути агресії з боку особи?

Під час допиту:

- Чи говорить особа правду, не перебільшує?
- Чи наявний факт приховування інформації?
- Чи був факт залякування особи?
- Чи дійсно особа могла бачити, чути?
- Чи дійсно особа могла фактично вчинити такі дії?

Слід зазначити, що чинне законодавство не передбачає участь малолітньої чи неповнолітньої особи у якості свідка чи потерпілого. Але законодавством визначається, що не можуть бути допитані як свідки особи, які згідно з висновком судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи через свої фізичні або психічні вади не можуть правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них. Тому, так як особливості психіки малолітньої та неповнолітньої особи впливають на процес формування і дачу показань, то слідчий повинен спрогнозувати імовірність наявності висновку судово-психіатричної чи судово-медичної експертизи щодо можливості дачі показань таких осіб. Слідчий повинен припустити можливість присутності педагога, якщо свідком виступає особа, яка досягла 14-ти років.

Щодо присутності лікаря, батьків чи інших законних його представників, то у кожному випадку, під час допиту малолітньої чи неповнолітньої особи, слідчий повинен припустити можливість їх присутності чи відсутності.

Прогнозуючи, слідчий має припустити імовірність напруженості при допиті малолітньої чи неповнолітньої особи. Для того, аби три-

воги і хвилювання відійшли, слід застосувати один із таких методів та прийомів психологічного впливу:

- прийом «накопичення згоди», коли на початку допиту слідчий ставить запитання лише з позитивними відповідями, які не тривожать допитуваного. З часом, запитання поступово ускладнюються та, відповідно, наближаються до суті проблеми. У даному випадку, слідчому необхідно спрогнозувати імовірність реакції малолітньої чи неповнолітньої особи на ряд запитань; чи подіє на нього такий прийом; можливість того, що слідчий увійде в довіру і малолітня чи неповнолітня особа щиро відповість на запитання; припущення того, що особа навпаки – роздратується і замкнеться;

- прийом «психологічного прогладжування», коли слідчий наголошує на позитивних якостях особи, а саме, визнає правоту в його діях та помислах. Так, вона заспокоюється та веде себе впевненіше, аніж раніше. Виникає почуття довіри та бажання сприяти слідству. Для цього слідчий прогнозує можливий перелік позитивних якостей; імовірність заспокоєння; імовірну реакцію у тому випадку, коли даний прийом не спрацює;

- метод «переконання», при якому слідчий впливає на стан допитуваного (емоції та інтелект), повідомивши певну інформацію. Так, при використанні даного методу, слідчий прогнозує імовірність впливу на особу; можливість вивідати якомога більше інформації;

- прийом «розголошення відомостей». Слідчий припускає яку інформацію використає при даному методі; прогнозує імовірну реакцію малолітньої чи неповнолітньої особи після розголошення відомостей;

- метод «навіювання» (шляхом пропозиції, прохання, попередження та ін.). Слідчий робить припущення щодо даних, які він може отримати; прогнозує свою поведінку при цьому методі та реакцію особи;

- прийом спільності ідей, інтересів та поглядів. Слідчий демонструє схожі та близькі для особистості допитуваного явища чи процеси (місце проживання, захоплення та ін.), за допомогою яких входить в довіру. При цьому, припускає, що особа піддається впливу; прогнозує імовірність того, що слідчий не увійде в довіру;

- комплексний прийом, який включає особливості вибору місця розташування осіб при спілкуванні відносно один одного, частоти і стійкості візуального контакту, наявності міміки, жестів та схожості манери спілкування; При цьому треба спрогнозувати імовірність ви-

бору місця розташування допитуваного, його настрій, позицію щодо відвертості; можливість наявності жестів, які викриють його;

– метод «прикладу», коли слідчий наводить особистий приклад або інших осіб. Слідчий прогнозує реакцію малолітньої чи неповнолітньої особи на дані приклади; припускає можливість того, що особа розкриється і відповідь на всі запитання.

Так, застосувавши хоча б один із вищезазначених методів або прийомів, слідчий має можливість спрогнозувати та встановити контакт з допитуваним, отримавши максимально вичерпні відповіді.

Також, на нашу думку, для отримання прогнозованої інформації при допиті малолітньої чи неповнолітньої особи, слідчий повинен певним чином вплинути на нього. Для цього необхідно дотримуватися таких рекомендацій:

- заздалегідь сформувати перелік простих, доступних та зрозумілих запитань;
- бути вкрай ввічливим та уважним;
- повідомити про вже отриману інформацію, для запобігання неправдивих показань;
- заздалегідь створити сприятливу атмосферу;
- під час відповіді на запитання враховувати психологічний стан та підвищену самооцінку малолітньої чи неповнолітньої особи;
- чітко та доступно ставити запитання, враховуючи вік, емоційний стан особи та рівень інтелектуального розвитку;
- уникати повторних запитань;
- реально оцінювати отриману інформацію, зіставляючи її з раніше отриманою;
- при підготовці та безпосередньо при допиті використовувати інформацію, отриману різними шляхами (як офіційним, так і неофіційним).

Очевидно, що малолітні чи неповнолітні особи є тією специфічною категорією осіб, допит яких повинен бути заздалегідь сплановано та ретельно продумано (підготовка до допиту та власне самий допит), з обранням індивідуальної тактики та методики. Це дасть змогу отримати цінну інформацію для подальшого прогнозування.

Таким чином, метод криміналістичного прогнозування під час допиту відіграє попереджувальну, діагностичну та прогностичну роль. Він спрямований на те, щоб як можна ефективніше передбачити хід подій, форму й стиль поведінки допитуваного задля обрання найбільш результативних тактичних та психологічних методів, прийо-

мів, засобів та способів допиту. Хоча метод криміналістичного прогнозування носить імовірнісний характер, однак, він є досить ефективним інструментом для обрання слідчим тактики дій.

3.2 Тактичні особливості застосування методу криміналістичного прогнозування під час огляду

Криміналістичне прогнозування є одним із криміналістичних методів виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, що зумовлює потребу у визначенні тактичних особливостей застосування цього методу під час огляду місцевості, приміщення, речей, документів (стаття 237 КПК України) [4].

Під час проведення огляду виникає можливість отримати інформацію про вчинений злочин, спосіб та обставини, виявити та вилучити сліди, спрогнозувати та висунути версії з приводу встановлення винних осіб. Зазначена слідча (розшукова) дія, в більшості випадків, є невідкладною та особливістю якої вважається можливість проведення до порушення кримінального провадження. Виправданням цього є те, що нерідко тільки завдяки огляду можна встановити наявність ознак злочину й ухвалити рішення щодо порушення кримінального провадження.

Огляд може також проводитись і під час судового слідства, що передбачено ст. 315 КПК України [4], з дотриманням тих самих вимог, що і під час досудового слідства але без понять.

Отже, **метою криміналістичного прогнозування під час огляду** є передбачення наслідків злочинної діяльності через пізнання імовірного минулого та через припущення імовірного майбутнього, задля планування та реалізації слідчим тактичних рішень.

Завданнями криміналістичного прогнозування під час огляду є передбачення:

- а) поведінки злочинця під час скоєння кримінального правопорушення;
- б) поведінки потерпілого;
- в) кола осіб, які імовірно можуть бути суб'єктом злочину;
- г) суб'єктивної та об'єктивної сторін злочинної діяльності.

Суб'єктами криміналістичного прогнозування під час огляду є: слідчий, оперативний працівник, експерт, фахівець, тобто ті особи, які або задіяні, або залучені до огляду.

Об'єктом прогнозування під час огляду є:

- поведінка осіб сторони кримінального провадження з боку обвинувачення та з боку захисту;
- криміналістична ситуація (в статиці та динаміці);
- сліди злочину;
- наслідки рішень, які необхідно прийняти;
- наслідки застосування криміналістичних засобів та методів;
- інформація, яку слід здобути та яка була отримана у ході слідчих (розшукових) дій;
- наслідки оперативно-розшукових заходів та подальших слідчих (розшукових) дій.

Зазвичай, діяльність учасників огляду є складною, оскільки, під час його проведення психіка слідчого надзвичайно навантажена такими факторами як раптовість виїзду на місце огляду, невизначеність слідчої ситуації, специфічність умов дослідження, несприятлива обстановка.

Безумовно, результат огляду залежить як від особистих життєвих якостей слідчого, так і від професійних умінь і навичок та професійно важливих якостей (уважності, спостережливості, інтелектуальних якостей та інших). Важливу роль відіграє і те, наскільки він знає можливості своєї психіки, вміє сконцентрувати увагу на головному (суттєвому) і не зважати на зайве.

Оглядаючи, слідчий відшукує інформацію, за допомогою якої вирішуються поставлені задачі та відповіді на запитання. Індивідуальний інформаційний запас дає змогу раціональніше збирати докази. Така риса як комунікативність є важливим елементом, оскільки спілкуючись з людьми, слідчий отримує необхідну інформацію для розкриття злочину.

Огляд являє собою систему взаємообумовлених та взаємопов'язаних комплексів психологічних процесів злочинця (при вчиненні злочину) та слідчого (при дослідженні місця огляду).

Зазначена слідча (розшукова) дія передбачає необхідність встановлення місця і змісту психологічного впливу при застосуванні тактичних прийомів, що використовуються при ньому. Його сутність полягає в тому, що тактичний прийом огляду є носієм психологічного впливу. Він виступає технологічною стороною їх застосування. Таким чином, тактичні прийоми є ніщо інше, як практична реалізація методів впливу.

Окрім вищезазначених умінь та навичок, які повинні бути на високому рівні у слідчого, важливе значення під час огляду має уміле застосування суб'єктом досудового розслідування методу криміналістичного прогнозування. Як зазначалось раніше, криміналістичне прогнозування являє собою пізнавальний процес, що здійснюється в межах доказування в певному кримінальному провадженні та спрямований на передбачення найбільш імовірних форм виявлення та змін об'єктів дослідження протягом певного періоду. Оскільки об'єкт огляду є джерелом пізнавальної інформації, то у слідчого виникає можливість розробити відповідні прогнозні моделі можливої поведінки злочинця, тобто реконструювати обставини злочину.

Слід зазначити, що криміналістичне прогнозування застосовується на всіх етапах огляду місцевості, приміщення, речей чи документів. Тому визначимо тактичні особливості застосування цього методу при проведенні огляду на підготовчому етапі, прибувши на місце огляду, робочому та заключному етапах.

Отже, *підготовчий етап* до проведення огляду вимагає від слідчого виконати такі підготовчі заходи:

- отримати вичерпну інформацію про об'єкт огляду та уточнити характерні особливості;
- визначити коло осіб, які будуть брати участь в огляді, та залучити слідчо-оперативну групу;
- підготувати необхідні технічні засоби;
- забезпечити участь необхідних учасників (потерпілого, свідка, та ін.);
- вжити заходи щодо відновлення порядку та охорони місця огляду, якщо це місцевість чи приміщення, збереження цілісності речей чи документів;
- вжити заходи щодо надання допомоги особам, які її потребують.

На цьому етапі слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування задля передбачення:

- необхідності залучення спеціалістів різних галузей знань (медика, психолога, психіатра, вибухотехніка, пожежника тощо);
- злагожденості роботи слідчо-оперативної групи (враховуючи міжособистісні стосунки);
- необхідності збереження слідів;
- необхідних технічних засобів тощо.

Прибувши на місце огляду, та упевнившись, що прийняті всі заходи щодо збереження слідів злочину, за загальною картиною побаченого, слідчий здійснює такі заходи:

- особисто переконується, чи було надано медичну допомогу потерпілому та особам, що її потребують;
- допитує свідків та потерпілих, на основі чого висувуються нові версії і прогнозуються явища та процеси;
- чітко визначає перелік завдань, які необхідно провести під час огляду, аби нічого не упустити;
- дає розпорядження слідчо-оперативній групі щодо проведення необхідних оперативно-розшукових заходів та визначає коло обов'язків кожного учасника огляду;
- вживає заходи щодо відсторонення сторонніх осіб;
- компетентно проводить вищезазначену слідчу (розшукову) дію, з початку до кінця.

На робочому етапі, що включає загальний та детальний огляд, зібрана інформація в сукупності аналізується та опрацьовується. Під час загального огляду, слідчий ознайомлюється з обстановкою, визначає межі огляду, висуває криміналістичні версії, формує план детального огляду. Для того, щоб не упустити інформацію, під час загального огляду визначаються межі та проводиться відео- чи фотозйомка. Важливо, щоб точка зйомки була з такої позиції, яка відображає специфічні умови видимості.

Під час огляду слідчий виконує такі *завдання*:

1) встановлює обставини, за яких вчинено злочин (характер, масштабність шкоди);

2) виявляє та фіксує сліди злочину;

3) вживає заходи щодо отримання інформації для пошуку особи злочинця та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій;

4) прогнозує події, що мають ознаки злочину в минулому та подальшу лінію поведінки. Для цього слідчий вчиняє такі дії:

4.1) встановлює об'єктивну сторону злочину, тобто місце і час вчинення злочину, знаряддя та способи, обставини і механізм події, наслідки злочину і причинний зв'язок між діями злочинців та їх наслідками;

4.2) визначає просторові і часові межі, черговість вчинення певних дій чи проходження певних подій;

4.3) встановлює можливий спосіб вчинення злочину в певних умовах;

- 4.4) отримує відомості про нанесену шкоду та потерпілих;
- 4.5) встановлює хід подій, що відбувались одночасно зі злочином (за яких погодних умов);
- 4.6) моделює події, що відбулись.

Вищезазначений перелік не є обмеженням у сфері пошуку, оскільки не може бути вирішений простим розрахунком можливостей. В ході їх реалізації слідчий проявляє здатність до творчості та в будь-який час можливість прийняти імовірне тактичне рішення.

Так, при виявленні слідів злочину, слідчий знову прогнозує та вишуває криміналістичні версії з приводу встановлення винних осіб, визначає лінію поведінки учасників злочину та вживає необхідних заходів щодо розслідування даного злочину.

Під час побудови криміналістичної версії, на пошуково-формулюючому етапі, слідчий аналізує та оцінює об'єкт прогнозування для передбачення наслідків динаміки або статичності його імовірного майбутнього. Версія вважається достовірною, якщо прогнозна інформація відповідає усім обставинам кримінального провадження. Для перевірки версії важливим є підтвердження прогнозу, коли немає сумнівів про її хибність.

У ч. 3 ст. 237 КПК України зазначено про те, що «для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів». Так, при залученні даних суб'єктів, слідчий отримує додаткову інформацію, аналізує дані та формує нові найбільш вірогідні прогнози.

Важливо зазначити, що так як в повноваження слідчого входить організація та прийняття рішень щодо проведення огляду, то членами залученої слідчо-оперативної групи (СОГ) є *такі учасники*, які виконують свої повноваження:

- оперуповноважений кримінального розшуку (сприяє слідчому при огляді, проводить оперативно-розшукові дії);
- інспектор (допомагає слідчому виявляти сліди злочину та забезпечує безпеку руху транспортних засобів);
- експерт-криміналіст (проводить роботу щодо виявлення, фіксації та збереження слідів злочину);
- спеціаліст-автомеханік (допомагає виявити причину та відтворити механізм автопригоди) та ін.

Таким чином, на цьому етапі **предметом прогнозування є передбачення:**

- імовірних наслідків способу вилучення слідів;
- наслідків вжиття попереджувальних заходів;
- імовірних наслідків власної поведінки та поведінки учасників слідчо-оперативної групи;
- імовірної поведінки понять;
- імовірної моделі поведінки злочинця при підготовці до злочину, під час скоєння злочину та після нього;
- способу маскуванню злочинцем слідів злочину;
- закономірностей, механізмів та наслідків статичної або динамічної імовірної майбутньої об'єкта прогнозування;
- можливості настання негативних наслідків;
- імовірності складних або безвихідних ситуацій;
- можливої реакції злочинця на певні дії слідчого;
- можливих напрямків пошуку нових джерел доказів;
- імовірних напрямків, форм і методів профілактичної діяльності;
- імовірних місць, часу, способу скоєння злочину (за слідами);
- можливої професії злочинця, його статі (за слідами);
- причини смерті особи;
- мотиву злочину;
- імовірної ходу минулих подій за допомогою відображення явищ теперішнього часу;
- імовірної системи ціннісних орієнтацій злочинця, його інтересів, ставлення до норм моралі, його рівня культури, знань, умінь, навичок, його потреби, здібностей, його темпераменту, характеру та ін.

Таким чином, вмiле використання слідчим спеціальних знань та залучення спеціалістів до огляду дасть змогу виявити якнайбільше слідів злочину для подальшого прогнозування.

На **заключному (завершальному) етапі**, коли слідчий узагальнює та аналізує зібрану інформацію, вирішується питання про подальші слідчі (розшукові) дії та способи їх реалізації. Якщо відповіді на всі питання є вичерпними, то дана слідча (розшукова) дія вважається закінченою, а якщо виникли нові запитання, то проводиться додатковий огляд.

Таким чином, на цьому етапі слідчий застосовує метод прогнозування для:

- висунення криміналістичних версій;
- планування розслідування кримінального провадження;

– планування подальших слідчих (розшукових) дій та їх наслідків.

Слід наголосити, що за своєю природою криміналістичне прогнозування має імовірнісний і суб'єктивний характер. Однак основою криміналістичного прогнозування під час огляду завжди повинні виступати об'єктивні закономірності розвитку реально існуючих процесів, подій і обставин та їх типові зміни.

Таким чином, кожний етап огляду пронизаний методом прогнозування, більше того, застосування даного методу є ніщо інше як планування імовірного майбутнього явищ та процесів, в основі якого лежить передбачення закономірностей імовірного майбутнього.

Безумовно, результати огляду залежать і від того, наскільки ефективним буде прогнозування слідчого, для побудови в майбутньому криміналістичних версій. Оскільки зміст прогнозу становить прогностична інформація, тобто інформація про майбутній стан об'єкта чи явища прогнозу, то в результаті слідчий оцінює можливі підсумки і результати прийнятого рішення, а в деяких випадках реалізує дане рішення у встановленій законом формі.

Психологічна основа даного процесу являє собою певне уявлення про явища без затрат часу на їх аналіз, уявляючи імовірну картину подій та припускаючи можливі наслідки.

Слід зазначити, що огляд може включати в себе місцевість, приміщення, речі, документи та труп, внаслідок чого, прогнозна інформація набуває різнобічності, що дає можливість будувати багатоваріантні прогнози.

Зазначимо, що відповідно до п. 3 ст. 214 КПК України: «... Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду» [4]. У цьому випадку метод криміналістичного прогнозування застосовується безпосередньо як при огляді місця події, так і після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Має значення для прогнозування і місце підготовки до злочину, безпосередньо місце, де був вчинений злочин та місце наслідків. Адже збирання слідів під час огляду дає змогу виявити певні окремі факти та деталі, що слугуватимуть основою для подальшого прогнозування та реалізації дій.

Як зазначалось раніше, огляд в деяких випадках має невідкладний характер і зволікання може спричинити зміну обстановки чи зникнення слідів злочину, предметів або особи, якою він був вчинений.

Тому, використовуючи метод прогнозування, слідчий повинен врахувати всі факти та обставини, припустити імовірність певного стану явищ та процесів.

Зупинимось детальніше на тому, що необхідно спрогнозувати при огляді місцевості, приміщення, речей, документів та трупа.

Отже, проведення *огляду місцевості* має свої специфічні особливості. Зокрема, для отримання прогнозованої інформації, слідчий повинен:

- ознайомитися з проектною документацією (схеми території, плани);
- взяти невідкладні заходи щодо збереження та вилучення слідів злочину, які можуть втрачати свою дійсність через погодні та інші умови;
- провести оперативно-розшукові заходи, допитати свідків, вивчити відповідну документацію, з метою встановлення незмінності умов ситуації;
- визначити, які дії слід вчинити, їх послідовність, які допоміжні технічні засоби варто залучити, взяти заходи по забезпеченню доступу до місцевості;
- обрати метод проведення огляду (концентричний, ексцентричний, фронтальний) та ін.

На прикладі проведення огляду дорожньо-транспортної пригоди (далі ДТП), ми маємо на меті визначити які дії повинен здійснити слідчий аби зібрати повноцінну інформацію та спрогнозувати так, щоб злочин був розкритий в найкоротший термін.

Загалом, огляд ДТП є багатосторонньою слідчою (розшуковою) дією, яка не терпить зволікань і потребує негайного дослідження та вивчення обставин події. Слідчий має бути добре обізнаний в галузі криміналістики та трасології. Тут не обійтись без залучення спеціалістів.

Особливостями криміналістичного прогнозування під час огляду, що пов'язаний з механізмом та обстановкою вчинення ДТП є:

– обстановка, в якій трапилося ДТП, зазнає швидких змін через інтенсивний рух транспорту і великий вплив на слідову картину погодних умов, що може призвести до швидкої суттєвої зміни чи знищення слідової картини. Тому слідчий невідкладно будує прогнозні варіанти по свіжих слідах;

– подія ДТП та її результати – це наслідок взаємодії трьох основних елементів: водія, транспортного засобу та дороги. Під час про-

гнозування враховується можлива поведінка водія, справність транспортного засобу та стан дороги;

- складність матеріальної обстановки ДТП як джерела інформації про факти. Слідчий прогнозує, зважаючи на всі деталі та нюанси;

- складність процесу фіксації результатів огляду. Імовірність коректування прогнозних варіантів залежно від обстановки та ходу огляду.

На підготовчому етапі, готуючись до проведення огляду місця ДТП, слідчий подумки ставить перед собою такі **запитання** для подальшого прогнозування:

- ✓ Які особливості проведення огляду ДТП?

- ✓ Які технічні засоби необхідно забезпечити для проведення огляду місця ДТП?

- ✓ Яких саме фахівців слід залучити до огляду місця ДТП?

- ✓ Які першочергові заходи слід вжити для збереження слідів злочину?

Прибувши на місце події ДТП, слідчий, застосовуючи метод криміналістичного прогнозування, повинен пророкувати імовірні події, дії, явища, процеси, які могли мати місце у минулому. Тобто, запитуючи себе та інших учасників слідчо-оперативної групи, слідчий повинен отримувати у відповідь прогнозну інформацію. Отже, серед таких **запитань** повинні бути:

1) Запитання для отримання прогнозної інформації **під час огляду потерпілого:**

- Чи була поведінка потерпілого провокуючою, яким чином?

- Чи був потерпілий у стані алкогольного сп'яніння?

- Чи можна було уникнути ДТП?

- Яку шкоду завдано особі потерпілому?

- Яким чином було завдано шкоду потерпілому?

- Чи є вина з боку особи потерпілого?

- Які є можливі вади зору чи слуху?

2) Запитання для отримання прогнозної інформації **відносно суб'єкта злочину:**

- Чи перебував водій у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або інше?

- Чи є психічні розлади, вади зору і слуху у суб'єкта злочину?

- Чи є законні підстави керування автотранспортом?

- Чи мав місце умисел вчинення злочину?

- Які шляхи відступу імовірно обрав суб'єкт злочину?

– Чи притягувався раніше суб'єкт злочину до кримінальної відповідальності, у тому числі, за вчинення ДТП?

3) Запитання для отримання прогностичної інформації можуть бути, **якщо є труп:**

- Про що свідчить положення трупа?
- На що вказують сліди транспортної травми?
- Чи достатнім є огляд трупа на місці події?
- Яких спеціалістів слід долучити для огляду трупа?
- Чи могла особа уникнути події?

4) Запитання для отримання прогностичної інформації **при огляді транспортного засобу:**

- Які характеристики автотранспорту: тип, марка, номерний знак?
- Чи має місце поломка автотранспорту?
- Які пошкодження зазнав автомобіль?
- Що може служити доказовою основою при огляді автомобіля?
- Чи був раніше помічений даний автотранспорт у ДТП?
- Чи є можливість достатньої видимості автотранспорту здалека?

5) Запитання для отримання прогностичної інформації **щодо імовірного мотиву та мети ДТП:**

- Які причини вчинення злочину?
- Чи міг бути злочин скоєним з грубої необережності?
- Чи мали місце покарання потерпілого з боку водія?
- Чи має місце випадковий збіг обставин?

6) Запитання для отримання прогностичної інформації про **місце події:**

- Що саме необхідно буде оглянути на місці ДТП?
- Чи має місце несправність дорожнього покриття?
- Чи має місце погана видимість на даній ділянці дороги?
- Чи було достатнє освітлення дороги?
- В який час скоєно ДТП?
- Яка можлива оглядовість водія?
- Який напрямок руху транспортних засобів?
- Чи є сліди гальмування?
- Яка відстань до місця наїзду?
- Чи є засоби, що регулюють дорожній рух та яким чином вони розміщені?
- Чи збігається місце вчинення злочину з місцем виявлення трупа?
- Чи саме це місце скоєння злочину?
- Чи відбувалася імітація місця злочину?

- Чи відбувалося маскування місця злочину?
- За яких погодних умов було вчинено ДТП?
- Чи всі сліди збереглися, чи вдалося зібрати максимальну кількість доказів?

Відповідаючи на запитання, слідчий вдається до прогнозування щодо перспективи унеможливлення настання певних негативних наслідків та дій.

Таким чином, для формування прогнозової інформації на *робочому етапі* слідчий повинен встановити:

- де саме сталася дорожньо-транспортна пригода. Місцезнаходження центру події характеризується залишками скла, що належать машині, бруду, відокремлених деталей і частин (паливо, змащувальна речовина);
- причини виникнення пригоди (подія, що виникла з вини людей (водіїв, пасажирів, осіб, відповідальних за технічний стан транспортних засобів), події, які обумовлені непереборною силою природи (повінь, обвал, землетрус) чи випадковість);
- в який час та при яких погодних умовах;
- який вид дорожньо-транспортної пригоди (наїзд транспортного засобу на пішохода, зіткнення транспортних засобів, перекидання транспортного засобу, наїзд транспортного засобу на перешкоду, падіння пасажирів);
- напрямок руху автотранспорту, місцезнаходження та дії учасників ДТП;
- в якому стані учасники ДТП та автотранспорт до моменту пригоди та в кінцевому результаті;
- яка була дорожня обстановка дороги (видимість, оглядовість, освітленість), наявність засобів регулювання;
- чи є очевидці.

Для того, щоб ефективно спрогнозувати, слідчий ставить за мету знайти та зафіксувати сліди, необхідні для встановлення механізму і обставин ДТП. Тому він повинен відшукати сліди:

- що залишені на транспортному засобі чи ним на дорожньому покритті та предметах навколишньої обстановки, що включає гальмівний шлях, деталі автотранспортного засобу;
- пошкодження на транспортному засобі (залишки фарби, подряпини);
- пошкодження на тілі потерпілих, їх одязі та взутті;

– знаходження конкретної особи (водія) за кермом автотранспортного засобу, якщо така особа залишила транспортний засіб і зникла.

Також, слід зосередити увагу на виявленні та фіксації слідів транспортного засобу, його пошкоджених частин, ширини слідів і протектор шин, залишків фарби, гальмівної рідини, що дозволить встановити тип і модель транспортного засобу. Якщо автотранспортний засіб залишив місце події, то залишки його окремих деталей можуть надати підстави для прогнозування стосовно того, що за наявності таких пошкоджень вона не могла далеко від'їхати чи довго рухатися, а також можна встановити в якому напрямку рухався автомобіль. Слідчий припускає, що автомобіль може знаходитись недалеко від місця злочину.

Для встановлення особи варто ретельно оглянути предмети, що знаходяться в автомобілі (одяг, сліди взуття). За допомогою спеціалістів оглядається технічний стан та встановлюються можливі несправності, які могли виникнути до і під час руху та бути причиною ДТП.

Неодмінно слідчий вживає заходи щодо огляду салону автотранспорту, особливо, у випадку зникнення водія. Виявлення та фіксація потожирових відбитків пальців рук людини (на кермі, приладах та ін.), а також предметів, які належали водію, дадуть змогу отримати інформацію для побудови прогнозу.

Розвиток подій та подальше прогнозування з побудовою версії залежить і від того, чи відомий водій, чи залишив автотранспортний засіб, сліди та чи були очевидці. За результатом прогнозування, типовими версіями може бути:

- 1) технічна несправність автомобіля;
- 2) порушення правил дорожнього руху внаслідок перевищення швидкості через перебування водія у нетверезому стані;
- 3) необережність водія або потерпілого;
- 4) неналежний стан дорожнього покриття;
- 5) випадковий збіг обставин;
- 6) інсценування ДТП.

Таким чином, огляд дає змогу встановити особу злочинця, так як обстановка місця, де проводиться огляд, є засобом вивчення психології осіб, що брали участь у злочинних діяннях. Дані про особу мають різний характер, за допомогою якого слідчий може скласти психологічний портрет злочинця. Допоміжними можуть бути відомості про стан особи у відповідний період часу, звички, різні психологічні властивості, спосіб життя та ін.

В цілому, під час огляду ДТП слідчий застосовує метод прогнозування задля передбачення:

- наслідків власної поведінки та учасників слідчо-оперативної групи;
- моделі поведінки злочинця під час скоєння злочину та після нього;
- наслідків форми вилучення слідів;
- поведінки понятих;
- можливостей та напрямків пошуку;
- можливостей настання негативних наслідків, складних або безвихідних ситуацій;
- імовірнісних напрямків пошуку нових джерел доказів;
- способу скоєння злочину (за слідами);
- причин смерті особи;
- ходу минулих подій за допомогою відображення явищ теперішнього часу.

При встановленні особи злочинця слідчий складає психологічний портрет за такими характеристиками:

- стать особи. Найчастіше окремі злочини (грабежі, розбої) вчиняються чоловіками, а жінками деякі види шахрайства. Про жіночу стать можуть говорити і сліди взуття, елементи одягу чи особистих речей;
- вік злочинця. Підлітка характеризує, наприклад, недбалість поводження з речами, незначний об'єкт посягання;
- тип характеру злочинця, що виражається через такі риси як агресивність, жорстокість, сміливість, обережність і т.д. Наприклад, про обережність говорить те, що злочинець вправно знищив сліди злочину;
- статура підозрюваного, яку можна виявити через залишені сліди злочину на місці події. Наприклад, якщо проникнення відбулось через вузький отвір, то імовірно, що особа була худорлявою, низькорослою або підлітком; якщо були переміщені важкі речі або предмети (наприклад, металевий сейф), то це говорить про особу фізично чи технічно підготовлену;
- фахова направленість злочинця, що виражається через професійні навички.

Далі слідчий аналізує отриману інформацію, що дає можливість відтворити правдоподібну поведінку злочинця та емоційний стан потерпілого під час вчинення злочину та інші обставини. Визначення

психологічного портрету злочинця через вивчення його характеристики (стать, фізичні дані, рівень інтелектуального розвитку, мотивація, звички, особливості) дає змогу ефективно спрогнозувати та полегшити проведення розшуку, і як наслідок, виключити з підозрюваних осіб, що не мають відношення до злочину.

Щодо *огляду приміщення, то на підготовчому етапі* для того, аби не упустити прогностну інформацію, слідчий повинен:

- надати відповідні вказівки щодо охорони приміщення;
- забезпечити прибуття осіб, які повинні бути присутніми під час огляду (експерт, поняті, оперативні працівники та ін.). За необхідності – перекладача;
- вжити заходів щодо збереження слідів і предметів (можливо й знаряддя вчинення злочину) у приміщенні.

Так як прогнозування має ретроспективний та перспективний характер, для формування прогностних варіантів слідчий вдається до припущення подій та явищ, що вже відбулись та, відповідно, передбачає настання подій, які відбуватимуться в майбутньому. Тому, готуючись до проведення огляду в приміщенні, слідчий подумки ставить перед собою такі *запитання*:

- ✓ Які засоби знадобляться для огляду?
- ✓ Яких саме фахівців слід залучити?
- ✓ Які першочергові заходи слід вжити для збереження слідів злочину?
- ✓ Який план дій?

Безпосередньо, після прибуття на місце огляду, отримавши загальну інформацію вчиненого злочину, слідчий, застосовуючи метод криміналістичного прогнозування, повинен припустити імовірні події, дії, явища та процеси, які могли мати місце у минулому. Тобто, задаючи запитання собі та іншим учасникам слідчо-оперативної групи, слідчий отримує у відповідь прогностну інформацію. Отже, серед таких *запитань* повинні бути:

1) Запитання для отримання прогностної інформації відповідно того, *хто потерпілий?*

- Чи була поведінка потерпілого віктимною?
- Чи міг потерпілий спровокувати злочин та як саме?
- Чи був факт злочину? Або це помста з боку «потерпілого»?
- Яку шкоду завдано потерпілому?

2) Запитання для отримання прогностної інформації стосовно *суб'єкта злочину?*

- Якої статі суб'єкт злочину?
- Якої вікової категорії?
- Яка імовірна професія злочинця?
- Хто з очевидців підпадає під підозру?
- Які подальші дії суб'єкта злочину?
- Які шляхи відступу імовірно обрав суб'єкт злочину?
- Чи був суб'єкт злочину знайомий з потерпілим раніше?
- Чи були психічні розлади у суб'єкта злочину?
- Чи притягувався раніше суб'єкт злочину до кримінальної відповідальності?

3) Запитання для отримання прогностичної інформації про те, **де шукати сліди злочину?**

- Що саме слід оглянути?
- Чи залишились сліди вчинення злочину та де їх шукати?
- Чи вчинений злочин у цьому місці, чи це ісценовано?
- Які речові докази необхідно вилучити?

4) Запитання для отримання прогностичної інформації про те, **які імовірні мотиви та мета злочину?**

- Що було вкрадено, чи зникло з місця злочину?
- Які імовірні причини вчинення злочину?
- Чи міг бути злочин скоєним з необережності?
- Чи мали місце провокації?

5) Запитання для отримання прогностичної інформації про **місце злочину:**

- Якою є обстановка?
- Чи саме це місце скоєння злочину?
- Чи відбувалася імітація місця злочину?
- Чи відбувалося маскування місця злочину?

Знаходячи відповіді на вищезазначені запитання, слідчий у подальшому робить прогнози. Слід зазначити, що чим більше буде отримано відповідей, тим різноманітнішою будуть прогностичні варіанти, що, відповідно, надасть змогу слідчому підготуватись до тих чи інших подій та визначити подальшу тактику дій.

По прибутті на місце огляду приміщення, слідчий прогнозує:

- яким чином відбулося проникнення злочинця в приміщення;
- яка першочергова мета проникнення (крадіжка, грабіж, вбивство);
- які засоби чи знаряддя застосовувалися при проникненні в приміщення;

- скільки було злочинців, їх вік, стать, специфічні ознаки;
- при здійсненні крадіжки – що вкрадено, в якій кількості, характерні ознаки вкраденого, чи знав злочинець заздалегідь про викрадені речі, їх місцезнаходження;
- при вбивстві – скількох осіб було вбито, чи були раніше знайомі, при яких обставинах (навмисне вбивство чи з необережності);
- яким способом злочинець вийшов;
- наявність інсценування злочину;
- час вчинення злочину.

На робочому етапі під час огляду приміщення, для отримання прогностичної інформації, слідчий повинен:

1) проводити опитування осіб (свідків, потерпілих). На основі цих даних вже формується прогностична інформація (відомості про обставини злочину, для визначення послідовності дій слідчого, проведення першочергових оперативно-розшукових заходів);

2) визначити, чи були внесені зміни в обстановці події злочину. Якщо так, то які, як вони впливають на загальну картину злочину;

3) розпорядитися стосовно завдань між співробітниками слідчо-оперативної групи;

4) вжити заходи щодо недоторканості майна, а саме викликати осіб, які мають відношення до приміщення;

5) здійснити допит особи, яка є власником приміщення (якщо є), та долучити до огляду, якщо це допоможе під час розслідування;

6) визначити спосіб проведення огляду (ексцентричний чи концентричний), враховуючи сліди злочину (взуття, транспортного засобу), предмети чи ін.

Безпосередньо, при проведенні огляду, слідчий визначає межі огляду, сконцентровується на виявленні слідів злочину, речових доказів та звертає увагу на напрямки прибуття і відходу злочинців. Все це слугує основою для формування прогнозування.

Для того, щоб визначити яким чином злочинець проник у приміщення, слідчий оглядає сліди на дверях, що утворилися шляхом застосування знаряддя для взлому чи штовхання, вибивання дверей. Виявивши об'ємні сліди у вигляді відбитків знарядь взлому на внутрішній поверхні дверей чи сліди ковзання, можна припустити про взлом через віджим дверей. Виявлення об'ємних слідів знаряддя, яким наносилися удари, характеризує проникнення злочинця в приміщення шляхом вибивання дверей чи вікон. Подряпини, невеликі

вм'ятини та пошкодження окремих частин замка говорить про проникнення в приміщення шляхом підбору ключа або відмички.

Так, способів проникнення через двері є безліч, а тому ретельний огляд дасть змогу виявити речові докази, на основі яких будується прогнозування. Важливе значення має і знаряддя взлому, адже на ньому можуть бути відбитки пальців рук.

Таким чином, під час огляду приміщення все уважно оглядається та фіксується, аналізується інформація, що піддається прогнозуванню та висуваються версії.

На заключному етапі огляду приміщення слідчий припускає, що злочин вчинено:

1) особою, що була раніше судима чи раніше вчиняла злочини. Про це свідчать професійні навички та уміння злочинця стосовно вибору будинку, орієнтація в приміщенні, підбір засобів для взлому дверей та ін.;

2) особою вперше, оскільки виявлено велику кількість слідів злочину, що характеризується не кваліфікованістю та необережністю;

3) однією особою (на місці злочину виявлено однорідні сліди);

4) групою осіб (простежуються різні відбитки слідів пальців рук чи взуття);

5) малолітніми чи неповнолітніми особами (проникнення в приміщення відбулось через вузький віконний проріз, відбитки взуття малого розміру, залишення безладу, хаотичність дій);

6) особою жіночої статі (виявлення жіночого волосся чи специфічних речей).

На заключному етапі слідчому важливо **подумки поставити перед собою такі запитання**, аби вони якісно сприяли для подальшого прогнозування, а саме:

- ✓ Які речові докази підлягають експертизі?
- ✓ Яку інформацію слід проаналізувати аби зробити висновки?
- ✓ Кого із свідків слід допитати в першу чергу?
- ✓ Чи була якісною фіксація результатів слідчої (розшукової) дії?
- ✓ Які тактичні рішення необхідно прийняти для подальшого розслідування злочину?

Шукаючи відповіді на такі запитання, слідчий вдається до багатоваріантного прогнозування.

Таким чином, в цілому, під час огляду приміщення слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування для передбачення:

– особистості злочинця та його мотиву вчинення злочину;

- моделі поведінки злочинця під час підготовки до злочину, під час скоєння злочину та після нього;
- наслідків форми вилучення слідів;
- наслідків власної поведінки та учасників слідчо-оперативної групи;
- способу маскуванню злочинцем слідів злочину при проникненні в приміщення та безпосередньо в приміщенні;
- напрямків пошуку слідів злочину;
- імовірних напрямків пошуку нових джерел доказів;
- способу скоєння злочину.

Отже, слідчий прогнозує: чи було вчинено злочин; яким чином та ким було вчинено злочин; чи є потерпілі; що є об'єктом злочину; час вчинення злочину; які мотиви та що є метою.

Під час *огляду речей предметом криміналістичного прогнозування*, в залежності від обставин, є передбачення:

- імовірності отруєння особи внаслідок контакту;
- можливості підробки;
- імовірного виявлення слідів іншого злочину;
- можливості того, що річ є інфікованою;
- імовірності пошкодження речі через її застосування чи використання;
- можливої наявності певних особливостей у разі контакту з речовинами чи речами;
- імовірності підтвердження того, що кримінальне правопорушення вчинене певним чином (наприклад, умисно або з необережності);

При проведенні *огляду документа предметом криміналістичного прогнозування є передбачення*:

- імовірності наявності отруйних речовин;
- імовірності підроблення чи фальсифікації документа;
- можливості пошкодження;
- імовірності приховування слідів вчинення іншого злочину;
- імовірності наявних відомостей, що підтверджують причетність до злочину інших осіб.

Також, для вдалого прогнозування, не менш важливою є і психологічна сторона огляду. Складовими елементами психологічної сторони огляду є те, як сприймається обстановка; як слідчий мислить відносно виявлених слідів, причинного зв'язку та створення уявної моделі подій.

Здійснюючи огляд, слідчий сприймає обстановку через загальні закономірності сприйняття, володіючи професійними навиками в даній сфері, спеціальною підготовкою, що допомагає йому визначити сліди злочину, зібрати докази, які мають бути при таких обставинах та ототожнити їх з дійсністю. Важливе значення мають і криміналістичні рекомендації, що в подальшому сприяють системному та раціональному сприйняттю під час проведення огляду. У разі знищення чи приховування слідів злочину, професійна цілеспрямованість слідчого направлена на встановлення та виявлення останнього.

Керуючись методичними рекомендаціями та попереднім досвідом, слідчий розшукує сліди злочину та докази для того, щоб встановити об'єктивну картину злочину. Ознаки найчіткішого прояву злочину, а саме подібне чи протилежне йому, дасть змогу зорієнтувати слідчого та розкрити різнобічний пошуковий характер своїх дій, усунути можливість втрати слідів.

Вербалізація побаченого підвищує ефективність сприйняття. Саме за допомогою протоколювання, складання схем та планів є допоміжним засобом слідчого для відтворення певного образу чи побудови картини, що є допоміжним для прогнозування.

В процесі сприйняття під час огляду спостерігається мислений аналіз, при якому акцентується увага на об'єктах, що мають відношення до кримінального провадження. Так, аналізуючи обстановку, слідчий отримує певну кількість інформації, яка дозволить встановити зв'язок з джерелом злочину та направити прогнозну інформацію в потрібний напрямок.

Варто зазначити, що причинно-наслідкове відношення при огляді виступає логічним зв'язком між імовірними та вже виявленими діями осіб. На основі результатів аналізу виявлення слідів та предметів формується і мисленнєве уявлення про осіб, які його вчинили, подію злочину та механізм.

Так як проведення огляду вимагає вирішення досить великої кількості мислених завдань, то за цільовою характеристикою їх можна поділити на інформаційні (виявлення, оцінка, версіювання) та організаційні (вжиття заходів для проведення огляду).

При побудові версії іноді використовується мислене уявлення події, коли слідчий ставить себе на місце учасників злочину та трактує подію зі своєї точки зору. Припущення, що вважаються надто простими чи надто легкими можуть відкидатись. Так, відібравши найефективніші варіанти, слідчий прогнозує відповідну лінію поведінки.

Отже, для того, аби прогнозування під час огляду було виправданим, **суб'єктові досудового розслідування слід дотримуватись таких загальних правил:**

- 1) своєчасно вживати заходи для отримання важливих фактичних даних;
- 2) використовувати тільки достовірні вихідні дані;
- 3) ураховувати домінуючі ознаки ймовірного злочинця (мету, мотив, навички, звички);
- 4) зіставляти логічно однорідні та сумісні характеристики фактичних даних;
- 5) дотримуватись причинно-наслідкових зв'язків складових фактичних даних;
- 6) брати до уваги статистичні принципи, засновані на теорії вірогідності;
- 7) невідкладно реагувати на помилкові дії інших учасників слідчо-оперативної групи;
- 8) логічно тлумачити фактичні дані та доцільно їх використовувати;
- 9) дотримуватися принципу об'єктивності, системності, комплексності, всебічності, варіантності, безперервності та вірогідності;
- 10) будувати прогнози при достатньому обсязі інформації (повнота, надійність);
- 11) використовувати логічні наслідки прогнозу.

Застосовуючи метод криміналістичного прогнозування під час огляду слідчому неприпустимо:

- уникати своєчасності проведення слідчої (розшукової) дії;
- несвоєчасно вживати заходи щодо збереження цінної інформації;
- акцентувати увагу лише на загальних відомостях, нехтуючи деталями, дрібницями;
- поверхнево аналізувати та поспішно робити висновки;
- будувати прогнозні моделі без урахування природних факторів (часу, погодних умов, особливостей людського організму тощо);
- невідповідно використовувати засоби, методи та прийоми під час побудови прогнозів;
- несвоєчасно перевіряти фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження;
- некоректно давати вказівки іншим учасникам слідчої (розшукової) дії;
- поверхнево тлумачити зміст даних, що отримані в ході огляду;
- суб'єктивно відноситись до даного кримінального провадження;

- зациклюватись на одному варіанті прогнозу;
- використовувати недостовірні дані.

Таким чином, проаналізувавши таку слідчу (розшукову) дію як огляд, ми дійшли висновку, що без застосування методу криміналістичного прогнозування подальше розслідування злочину є неможливим. Залежно від того, що підпадає під огляд (місцевість, приміщення, річ чи документи), слідчий ставить перед собою відповідні цілі та завдання.

Так, на нашу думку, тактико-психологічними особливостями застосування методу криміналістичного прогнозування під час огляду є те, що він:

- застосовується на всіх рівнях слідчої (розшукової) дії (на підготовчому етапі, безпосередньо під час прибуття на місце події та під час проведення огляду);
- має свій алгоритм;
- формується на основі зібраних даних слідчого та слідчо-оперативної групи;
- являється ускладненим інформаційним пошуком слідів злочину;
- є основою для висування версій;
- надає можливість будувати багатоваріантні прогнози;
- взаємопов'язаний з іншими методами;
- потребує застосування таких психологічних характеристик як сприйняття обстановки місця огляду, мислений аналіз виявлених слідів та речових доказів, встановлення причинного зв'язку виявленого до розслідуваної події та створення мисленої моделі розслідуваної події.

Отже, нами було визначено, що тактичними особливостями методу криміналістичного прогнозування при проведенні огляду є те, що слідчий на кожному етапі огляду місцевості, приміщення, речі чи документа припускає імовірність настання тих чи інших подій і явищ, визначає можливість виявлення слідів; з'ясовує що? де? коли? та яким чином? необхідно проводити огляд. Відповідно, для того, аби метод криміналістичного прогнозування був виправданий, слідчий виконує ряд завдань, притаманних кожному з етапів.

3.3 Науково-практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час окремих гласних слідчих (розшукових) дій

Метод криміналістичного прогнозування під час проведення слідчих (розшукових) дій являє собою пізнавальний процес, що здійснюється в межах доказування певного кримінального провадження та спрямований на передбачення найбільш імовірних форм виявлення та змін об'єктів дослідження протягом певного періоду. Окрім того, що зазначений метод є дуже важливим під час проведення допиту та огляду, він провідне місце посідає й під час таких слідчих (розшукових) дій як:

а) пред'явлення для впізнання особи, речей, трупа (ст. 228–232 КПК України) [4];

б) обшуку (ст. 234–236 КПК України) [4];

в) слідчого експерименту (ст. 240 КПК України) [4].

Тому, слідчому необхідно дуже добре розумітися на тактиці його застосування.

Отже, розглянемо тактичні особливості застосування методу криміналістичного прогнозування під час проведення вищезазначених слідчих (розшукових) дій.

Пред'явлення для впізнання особи, речей, трупа (ст. 228–232 КПК України [4]) полягає у тому, що раніше допитаний свідок, потерпілий, підозрюваний впізнає людину, предмет, тварину, труп або його частину для встановлення його схожості або відмінності з об'єктом, який особа, що впізнає, сприймала раніше, у зв'язку з обставинами події (злочину), яка розслідується.

У п.1 ст. 228 КПК України [4] зазначено, що «перед тим, як **пред'явити особу для впізнання**, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол...».

Впізнання є складним психофізіологічним процесом, під час якого особа проводить зіставлення об'єктів реальної дійсності, що сприймаються в даний момент, враховуючи зафіксовані раніше суб'єктивні образи, роблячи висновки щодо наявності або відсутності тотожності між ними.

Метою криміналістичного прогнозування є передбачення ефективності процесу впізнання для встановлення особи суб'єкта злочину, а також наслідків впізнання.

Застосовуючи метод криміналістичного прогнозування слідчий повинен вирішити ряд таких **завдань** як:

- ✓ припущення можливості впізнання (тотожності) особи, речей, трупа, що має відношення до злочину;
- ✓ імовірність перевірки (підтвердження чи заперечення) попередніх показань;
- ✓ передбачення наслідків впізнання та урахування їх;
- ✓ передбачення необхідності вжиття заходів щодо охорони особи, яка впізнає;
- ✓ передбачення агресивної поведінки особи, яку впізнають та можливих погроз з її боку.

Суб'єктами криміналістичного прогнозування під час пред'явлення для впізнання можуть бути: слідчий, прокурор, суддя та інші особи, які безпосередньо проводять впізнання.

Об'єктами криміналістичного прогнозування під час впізнання є:

- криміналістична ситуація;
- поведінка слідчого (або іншої особи, що пред'являється для впізнання);
- особа, що впізнає;
- модель (форма) поведінки особи, що впізнає;
- тактичні методи, прийоми, способи та засоби, які застосовуються під час впізнання;
- реакція особи, що впізнає на пред'явлені речі, особу чи предмети;
- рішення, які приймаються в ході впізнання;
- інформація, яка отримується в ході впізнання.

Як й інші слідчі (розшукові) дії, пред'явлення для впізнання особи, речей, трупа має три етапи – попередній, наступний та заключний. Так, **на попередньому етапі** пред'явлення для впізнання **предметом прогнозування є передбачення:**

- імовірної тактики власної поведінки;
- імовірної поведінки особи, яка впізнає;
- імовірності факту впізнання (чи невпізнання) особи, речей, трупа та її наслідки;
- можливості сприйняття та збереження в пам'яті особи об'єкта впізнання;

- імовірності у особи небажання (бажання) впізнавати іншу особу, річ, труп.

Як зазначалось вище, прогнозування має ретроспективний та перспективний характер, тому для формування прогнозних варіантів слідчий вдається до припущення подій та явищ, що вже відбулись та, відповідно, передбачає настання подій, які відбуватимуться в майбутньому. Тому, на попередньому етапі пред'явлення для впізнання, слідчий повинен подумки поставити перед собою такі **запитання**:

- 1) В якому місці слід проводити впізнання?
- 2) В який час?
- 3) Які умови слід забезпечити?
- 4) Якою буде реакція особи, що впізнає на об'єкт пізнання?
- 5) Які заходи слід провести для забезпечення безпеки осіб?

Таким чином, відповіді на запитання **підготовчого етапу** пред'явлення для впізнання слугують в подальшому при прогнозуванні для:

- ✓ аналізу слідчої ситуації, яка склалася на той час з подальшим вирішенням тактичного рішення щодо доцільності проведення пред'явлення для впізнання;

- ✓ визначення тактичних завдань та заходів;
- ✓ підготовки об'єктів до пред'явлення для впізнання;
- ✓ вибору учасників зазначеної слідчої (розшукової) дії, а саме: понять, осіб, що будуть пред'являтися як пізнавальний об'єкт та інші;
- ✓ забезпечення належних умов проведення пред'явлення для впізнання та відповідних технічних засобів (зв'язку, транспорту, фіксації ходу та результатів слідчої (розшукової) дії та ін.);
- ✓ вибору місця та часу;
- ✓ забезпечення охорони для осіб, які цього потребують (підозрюваних).

Щодо **наступного (основного) етапу пред'явлення для впізнання**. Так як для впізнання може пред'являтися особа, річ або труп, то на нашу думку, слід зупинитись на кожному об'єкті впізнання та визначити що необхідно спрогнозувати безпосередньо при проведенні даної слідчої (розшукової) дії та взагалі, які особливості застосування методу криміналістичного прогнозування при проведенні останніх.

Отже, під час **пред'явлення для впізнання особи, предметом прогнозування є передбачення**:

- 1) власної форми поведінки відповідно до ситуації, що складеться, а саме:

- можливої власної реакції від самого проведення впізнання;

- імовірної необхідності зміни тактики проведення впізнання;
- імовірних засобів впливу та дії для переконання, для того, щоб свідчення були правдивими (наприклад, якщо особа нервується, вагається у виборі, боїться сказати правду та інше);
- переліку можливих запитань у випадку впізнання (невпізнання);
- можливих власних дій під час обдумування особи, що впізнає;
- можливих власних дій при певних жестах, виразу обличчя, жестикуляції особи, що впізнає;
- власної тактики дій при затрудненні чи ваганні особи у виборі впізнання;
- щодо необхідності особі, яка упізнається, виконати певні рухи (пройтись, повернутись);
- необхідності забезпечення приміщення з відповідними акустичними засобами (у випадку впізнання за голосом);
- необхідності забезпечення спеціальних умов для проведення впізнання за ходою;

2) поведінки особи, що впізнає (на основі вивчення характеристики особи та попереднього допиту), а саме:

- можливої емоційної нестійкості від самого процесу проведення впізнання;
- імовірної неправдивої дачі показань (невпізнання особи) через побоювання розплати;
- можливого утруднення чи вагання у виборі;
- можливої забудькуватості;

3) поведінки особи, яка упізнається (за вивченням типу характеру), а саме:

- імовірності виказування себе через зовнішні ознаки хвилювання;
- можливості емоційної нестійкості;
- імовірності протестних активних дій;
- можливості вчинення перешкод для проведення впізнання.

Коли особа, яка впізнає, вказує на об'єкт впізнання, важливо не упустити прогнозу інформацію стосовно того, яким тоном вона говорить (впевнено, голосно, тихо), як вона жестикулює. Важливе значення для прогнозування має інформація відносно обґрунтування вибору об'єкта впізнання. А саме, як особа, що впізнає, мотивує свій вибір (пояснює, за якими ознаками вона впізнає).

Якщо для впізнання підпадають *фотознімки*, то *предметом прогнозування є передбачення*:

- імовірності того, що особа могла змінити власну зовнішність;

- необхідності надання особі, що впізнає, більше часу для обмірковування;
- імовірності щодо необхідності ставлення уточнюючих чи конкретизуючих запитань.

Якщо під об'єкт впізнання підпадає певна *річ (предмети)*, то **предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:**

- можливого порядку розміщення речей;
- імовірності невпізнання (впізнання) речі за певними ознаками, прикметами;
- імовірності наявних особливих ознак.

Застосування методу криміналістичного прогнозування важливе і при пред'явленні для впізнання *трупа*. У даному випадку **предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:**

- необхідності проведення «косметичного туалету» трупа;
- власної емоційної реакції;
- морального стану особи, що впізнає;
- необхідності надання медичної та психологічної допомоги особі, що впізнає;
- тактики пред'явлення для впізнання на місці злочину, відразу після проведення огляду.

При самому впізнанні трупа **предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:**

- можливості впізнання трупа за особливими прикметами (татування, шрам, одяг та ін.);
- імовірності того, що виникне необхідність детального огляду тіла чи його частин;
- імовірності побоювання особи що впізнає;
- імовірності невпізнання трупа.

Отже, на даному етапі, для побудови прогнозу та подальшого перспективного припущення подій слідчий подумки ставить перед собою такі **запитання:**

- Чи впізнає особа об'єкт впізнання?
- Чи співпаде бажання упізнати з можливістю пізнання?
- Чи відновить особа в пам'яті деталі для пізнання?
- Яку подальшу тактику дій обрати?
- Які уточнюючі питання слід поставити і коли?
- Які методи впливу можна застосувати?
- Яку реакцію особи, що впізнає слід очікувати та як її трактувати?

- На скільки особа психологічно стійка?
- Чи видасть себе особа, яка упізнається?

На заключному етапі пред'явлення для впізнання метод криміналістичного прогнозування важливий для того, аби припустити:

1) необхідність проведення пред'явлення для впізнання (речі, особи, трупа) за участю інших учасників (свідка, потерпілого і т.д.);

2) необхідність проведення додаткового допиту (у випадку, коли інформації недостатньо);

3) необхідність проведення інших слідчих (розшукових) дій;

4) імовірність залякування особи, яка впізнає, особою, яку впізнають (наприклад, коли особа яку впізнають підписує протоколу про пред'явлення для впізнання ознайомлюється з відомостями особи, що впізнає);

5) можливість того, що особа, яку впізнають може побачити того, хто впізнає (для вживання заходів запобігання випадкової зустрічі).

Слідчий подумки ставить собі такі **запитання**:

- Чи дійсно відверто особа вказала на об'єкт впізнання?
- Чи не могла помилитися?
- Чи обґрунтованим є вибір?
- Які подальші дії слід вчинити?
- Чи не було втрачено можливості отримати більше інформації?

Отже, на нашу думку, загалом, слідчий повинен:

1) перед з'ясуванням, у особи, яка впізнає, спрогнозувати, на скільки особа обізнана інформацією про дану особу, її вигляд, прикмети;

2) безпосередньо під час впізнання, опираючись на реакцію особи, яка впізнає та її результат, спрогнозувати імовірний результат впізнання (чи співпадають попередні дані особи з показаннями).

Таким чином, перед слідчим стоїть головна мета – через прогнозування встановити певну індивідуальну тотожність в той час, коли впізнаючий порівнює характерні ознаки пред'явлених йому об'єктів з ознаками раніше сприйнятого (побаченого) та з тими, що збереглися в пам'яті, відповідаючи на запитання, чи це той об'єкт, характерні ознаки якого він запам'ятав.

Тому, метод криміналістичного прогнозування є особливо важливим під час підготовки та проведення пред'явлення для впізнання. Адже, застосовуючи даний метод, слідчий припускає можливі варіанти перебігу подій, що дає змогу виявити та виправити недоліки та можливі негативні ситуації, що можуть позначитись на результаті та ході кримінального провадження.

Розглянемо також застосування методу криміналістичного прогнозування під час **обшуку**. Відповідно до ст. 234–236 КПК України [4], під обшуком мається на увазі проведення на основі ухвали суду таких слідчих (розшукових) дій, які мають на меті пошук доказів, інформації чи відомостей, що мають відношення до вчиненого злочину (правопорушення).

Як відомо, під обшук підпадає особа, її житло, приміщення та транспортні засоби, тобто все, що виступає джерелом здобуття інформації, відомостей та доказів для кримінального провадження.

Метою криміналістичного прогнозування при проведенні обшуку є передбачення можливості виявлення та фіксації речей, предметів, інформації, що має відношення до злочину.

Застосовуючи метод криміналістичного прогнозування, слідчий повинен вирішити ряд таких **завдань** як:

- припущення можливості виявлення, вилучення та фіксації знарядь злочину, цінних речей та інших предметів, що мають відношення до злочину;
- припущення можливості вилучення предметів, які є забороненими, а також зберігання та збут яких тягне за собою кримінальну відповідальність;
- припущення імовірності встановлення місцезнаходження особи, що знаходиться в розшуку, трупа та ін.;
- передбачення імовірності виявлення майна, здобутого злочинним шляхом.

Суб'єктами криміналістичного прогнозування під час обшуку можуть бути слідчий та прокурор, а також інші учасники (слідчо-оперативна група).

Об'єктами криміналістичного прогнозування під час обшуку є:

- криміналістична ситуація;
- форма поведінки слідчого;
- модель (форма) поведінки особи, яку обшуковують чи в якій проводять обшук;
- методи, способи, прийоми та засоби, які застосовуються під час обшуку;
- рішення, які приймаються в ході обшуку;
- інформація, яка отримується в ході обшуку;
- результати обшуку (знайдені предмети, що мають відношення до злочину).

Процес проведення обшуку складається з підготовчої стадії та безпосередньо самого процесу обшуку, який має такі етапи: а) попередній; б) оглядовий; в) детальний.

Так, на *підготовчому етапі*, вивчаючи матеріали провадження, слідчий застосовує метод криміналістичного прогнозування для ефективності результату обшуку. Отже, ***предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:***

- імовірного кола учасників обшуку (хто буде брати участь у проведенні);
- можливої необхідності технічного забезпечення (засобів фіксації);
- можливої власної поведінки при проведенні обшуку;
- розумових процесів та поведінки особи, що приховала річ, предмети, (які розшукуються);
- поведінки інших осіб (слідчо-оперативної групи, спеціалістів, понятих, свідків);
- тактики обшуку.

Отже, на підготовчому етапі важливо сформувати такий перелік ***запитань***, відповіді на які дадуть змогу пророкувати місце, де сховано об'єкт пошуку та припустити подальші дії, а саме:

- Де потрібно шукати?
- Коли та що саме підпадає під об'єкт пошуку?
- У кого слід шукати?
- Яким чином проводити обшук?
- Які методи пошуку слід застосувати?
- Яке технічне обладнання необхідне для пошуку?
- Кого залучити до обшуку?
- Чи ніхто із сторонніх не буде заважати обшуку?

Під час обшуку, на попередньому етапі, а саме по прибутті на місце, ***предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:***

- необхідності побудови уявної моделі дій пошуку;
- необхідності проникнення на місце обшуку таємно;
- необхідності проведення обшуку швидко, безшумно та результативно;
- необхідності виявлення речей або предметів, що мають відношення до злочину;
- імовірності перебування в житлі, де проводитиметься обшук інших людей, тварин (собаки);
- імовірності добровільної здачі предмету пошуку (його частини);
- імовірності перешкоджання особою проведення обшуку;

– імовірності недовіри в показаннях особи, в якій проводиться обшук;

– імовірності виникнення складних або безвихідних ситуацій.

Слідчий собі подумки ставить перед собою ряд таких **запитань**:

– Який план обшуку?

– Які перешкоди слід усунути аби здійснити обшук?

– Які дії слід вчинити відносно осіб, що перебувають в приміщенні, де проводиться обшук?

– Яким чином слід переконати особу здати предмет обшуку?

На оглядовому етапі обшуку предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:

- можливості визначення найбільш вірогідних місць схову;
- можливості застосування спеціальних засобів для пошуку, технічних засобів;

- необхідності вибору особливої тактики обстеження приміщень, кімнат та ін.;

- необхідності змінити план проведення обшуку;

- можливості членів слідчо-оперативної групи виконувати певні обов'язки;

- можливості отримання нових даних про розміщення предмету пошуку, особливостей планування кімнат;

- необхідності уточнення графіку та схеми подальших дій під час обшуку;

- необхідності змінити тактику проведення обшуку.

Отже, на цьому етапі слідчий подумки ставить перед собою такі **запитання**:

- Чи можна буде встановити місцезнаходження об'єкта пошуку за підсвідомими вказівками особи, в якій проводиться обшук?

- В якому місці краще шукати?

- Які технічні засоби слід застосувати у даному випадку?

- Де можуть бути розміщені таємні місця?

- Які завдання будуть виконувати члени слідчо-оперативної групи?

Криміналістичне прогнозування вкрай необхідне і на **детальному етапі** проведення обшуку. Так, **предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:**

- можливості вибору того чи іншого прийому обшуку (послідовний чи вибірковий; одиничний чи роздільний і т.д.);

- імовірності застосування й інших методів пошуку (порівняння, спостереження, мікрообшук та ін.);

- імовірності виказування місцезнаходження предмету пошуку через поведінку особи, в якій проводять обшук та інших осіб;
- можливості вжиття певних заходів щодо вчинення опору або відволікання зацікавленими особами;
- можливості застосування засобів фіксації результатів обшуку (фото- та відеозйомка, освітлення та ін.);
- імовірності того, що слідчий нічого не знайде;
- імовірності проведення повторного обшуку.

Отже, на детальному етапі слідчий подумки ставить перед собою такі **запитання**:

- Чи викаже особа місце схову?
- Які методи слід використати на цьому етапі?
- Якою буде реакція та дії особи при наближенні до місця схову та при виявленні об'єкта пошуку?
- Які методи необхідно застосувати, аби швидко та результативно провести обшук?

Слід зазначити, що важливе значення при формуванні прогнозних даних має творча уява слідчого, яка дозволяє передбачати (уявити) стратегію поведінки учасників кримінального провадження в тій чи іншій ситуації, варіанти їх розвитку та вплив на результат розслідування слідчого. Чим ширший кругозір мислення, тим менша міра дефіциту інформації. Уявному моделюванню також сприяє володіння методом рефлексивного мислення, основу якого складають професійний та життєвий досвід слідчого. Особливе місце також відводиться пізнанню в сфері психології. На нашу думку, це є особливо важливим для побудови прогнозів.

Отже, при проведенні обшуку застосування методу криміналістичного прогнозування є дуже важливим. Опираючись на прогнозні дані, слідчий передбачає місцезнаходження, розміщення чи наявність тої чи іншої речі, предмета, що має відношення до злочину, а також припускає можливість виникнення небажаних ситуацій, з метою їх уникнення та попередження.

Також, не менш важливе значення має метод криміналістичного прогнозування й при проведенні **слідчого експерименту**.

За ст. 240 КПК України, слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в тому, що слідчий та/або прокурор у присутності понять, а в необхідних випадках за участю спеціаліста, підозрюваного, потерпілого, свідка, захисника, представника, з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обста-

вин кримінального правопорушення, проводить відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проводить інші необхідні досліді чи випробування [4]. З цього визначення випливає, що проведення даних заходів неможливе без прогнозування як на підготовчому етапі, так і безпосередньо при самому його проведенні.

Особливо доцільність здійснення прогнозування слідчим виникає в таких випадках:

- прогнозування форми поведінки свідка чи підозрюваного, показання якого перевіряються;
- прогнозування мотиву особи, для перевірки показань на місці;
- прогнозування ситуацій при проведенні слідчого експерименту та ін.

Метою криміналістичного прогнозування під час слідчого експерименту є передбачення імовірної ефективності слідчого експерименту через уточнення відомостей чи фактів, що мають відношення до вчиненого злочину.

Завданнями криміналістичного прогнозування під час слідчого експерименту є передбачення:

- 1) імовірної поведінки підозрюваного;
- 2) можливості втечі особи;
- 3) імовірності нападу на учасників слідчої (розшукової) дії для визволення підозрюваного;
- 4) негативної реакції з боку соціального оточення;
- 5) самовикриття особи.

Суб'єктами криміналістичного прогнозування під час слідчого експерименту є слідчий, спеціаліст та інші посадові особи, що беруть участь у слідчій (розшуковій) дії.

Об'єктами криміналістичного прогнозування при проведенні слідчого експерименту є:

- поведінка осіб сторони кримінального провадження з боку обвинувачення;
- поведінка осіб сторони кримінального провадження з боку захисту;
- криміналістична ситуація (в статичі та динаміці);
- сліди злочину;
- наслідки рішень, які необхідно прийняти;
- наслідки застосування криміналістичних засобів та методів;
- інформація, яку слід здобути та яка була отримана у ході слідчих (розшукових) дій;

– наслідки оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

Отже, *предметом криміналістичного прогнозування є передбачення:*

1) імовірності доцільності (результативності) в проведенні даного заходу;

2) необхідності залучення спеціаліста;

3) необхідності проведення вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису;

4) необхідності складання плану чи схеми;

5) необхідності виготовлення графічних зображень, відбитків та зліпків;

6) необхідності залучення потерпілого, підозрюваного, свідка чи інших осіб;

7) імовірності виникнення небезпеки, задля вжиття заходів щодо його уникнення;

8) імовірності відмови кого-небудь з учасників у проведенні експерименту;

9) імовірності проведення слідчого експерименту в таких умовах, що є максимально наближені до тих, які відбулись в минулому.

Слідчий експеримент, так як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія, складається з таких етапів як: підготовчий, робочий та заключний.

Оскільки *на підготовчому етапі* слідчий виконує ряд завдань, які є дуже важливими для повноцінного та ефективного проведення слідчого експерименту, то залежно від того, які дії він вчиняє, відповідно і застосовується метод криміналістичного прогнозування, а саме:

- при пропозиції особі, показання якої перевіряються, взяти участь у слідчій (розшуковій) дії, припускається імовірність того, що дана особа погодиться і покаже на місці те, про що вона повідомила;

- при перевірці достатності даних щодо місця проведення перевірки, припускається імовірність того, що інформації може бути недостатньо або виникне можливість проведення додаткового допиту осіб;

- при визначенні кола учасників слідчої (розшукової) дії припускається імовірність залучення спеціалістів та понять;

- при вирішенні питань організаційного характеру, слідчий припускає імовірність забезпечення відповідних науково-технічних та інших засобів;

- при визначенні часу проведення даного заходу, припускається те, що експеримент буде проводитись у найбільш вдалий (доцільний) час.

▪ при складанні плану проведення слідчого експерименту слідчий припускає дії всіх учасників.

На підготовчому етапі слідчому необхідно уміти передбачати можливі ситуації слідчої дії, поведінку підозрюваного, його окремі дії та розраховувати на конкретні результати дослідів. Для цього слід дати відповіді на такі **запитання**:

- За яких умов доцільніше проводити дослідження?
- В який час?
- Кого слід залучити?
- Які заходи необхідно вжити для найбільш вірогідного приближення до умов?
- Чи буде вдалим експеримент?
- На що слід звернути увагу при підготовці?
- Які чинники та фактори можуть негативно вплинути на результат?
- Чи погодиться затримана особа вчиняти певні дії?
- Які запобіжні заходи слід провести аби ніхто не постраждав?

Відповіді на ці питання дадуть змогу пророкувати імовірність настання певних подій чи дій в минулому та припустити подальший хід тактичних дій.

Безпосередньо, по прибутті на місце проведення слідчого експерименту, до початку його проведення, слідчий припускає імовірність:

- зміни обстановки, з урахуванням зміни місця, часу або учасників;
- необхідності проведення фото-, відеозйомки початкового етапу;
- зміни показань одного з учасників експерименту або відмови від участі;
- необхідності проведення додаткового інструктажу;
- необхідності змінити план або тактику проведення експерименту;
- проведення слідчого експерименту в декілька етапів;
- охорони місця проведення слідчого експерименту.

На **робочому етапі предметом криміналістичного прогнозування є передбачення**:

- імовірності виникнення небезпеки для життя чи здоров'я кого-небудь із учасників дослідів;
- імовірної поведінки кожного з учасників експерименту;
- імовірної власної поведінки та методів саморегулювання;
- імовірності того, що експеримент буде призупинено;
- імовірності відмови від участі одного з учасників;
- імовірності зміни дачі показань одного з учасників.

Таким чином, слідчий подумки ставить перед собою такі **запитання**:

- 1) Чи слід змінювати тактику дій?
 - 2) Якому етапові проведення дослідження слід приділити особливу увагу?
 - 3) Які заходи слід вчинити на даному етапі, аби отримати повноцінну інформацію?
 - 4) Чи співпадають дії особи, відносно якої проводиться експеримент з попередніми показаннями?
 - 5) Чи забезпечено достатність та відповідність умов проведення експерименту?
 - 6) Чи загрожує комусь небезпека при проведенні дослідження?
- Далі, оцінюючи обстановку, яка склалася на той момент, на **заключному етапі** криміналістичне прогнозування важливе для припущення можливості та імовірності:

- проведення додаткового допиту особи (кількох осіб);
- проведення інших слідчих (розшукових) дій;
- проведення повторного слідчого експерименту, із залученням підозрюваного, обвинуваченого та ін.;
- неефективності чи недоцільності проведення слідчого експерименту.

Таким чином, при проведенні слідчого експерименту особливо важливим є застосування методу криміналістичного прогнозування, оскільки припущення імовірності настання тих чи інших подій та явищ дає змогу слідчому ретельно підготуватись та вжити відповідні заходи для ефективного та успішного проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Отже, як бачимо, метод криміналістичного прогнозування є невід'ємною складовою проведення освідування особи на всіх його стадіях (етапах). Оскільки даний процес стосується особистої (часто інтимної) сфери життя людини, то слідчому важливо припустити та вжити заходи щодо недопущення критичних та неприємних наслідків, уникаючи та запобігаючи небезпеки для життя та здоров'я, а також приниження її особистості.

Також, слід зазначити, що **головним завданням криміналістичного прогнозування** в діяльності слідчого є розробка прогнозів у сфері:

- виявлення способів вчинення злочинів (як нових, так і раніше вчинених);
- приховування та замовчування злочинних діянь;
- додаткових механізмів слідоутворення;
- техніко-криміналістичних засобів боротьби зі злочинністю;

- об'єктів злочинних посягань;
- психологічної характеристики злочинця;
- тактичних засобів та прийомів розслідування злочинів та ін.

Отже, проаналізувавши деякі слідчі (розшукові) дії, ми переконалися, що метод криміналістичного прогнозування є допоміжним криміналістичним методом планування імовірного майбутнього. Припускаючи імовірне майбутнє, слідчий може заздалегідь підготувитись до певних ситуацій або вжити заходи щодо недопущення тих чи інших наслідків.

ПІСЛЯМОВА

На сучасному етапі розвитку правової держави існує ряд проблемних питань, вирішення яких неможливе без розробки, систематизації та стандартизації новітніх методів науки та техніки. Удосконалення та модифікація методів досудового розслідування для органів Національної поліції України, зокрема, методу криміналістичного прогнозування є одним із пріоритетних напрямів розвитку теоретичних положень криміналістики.

Криміналістичне прогнозування відкриває перспективу, дозволяє намітити головні напрямки боротьби зі злочинністю, вказує найбільш результативні шляхи її запобігання. Застосування криміналістичного прогнозування слідчим необхідне і для своєчасного вжиття заходів щодо попередження прогресуючої злочинності, для прогнозування тих процесів і явищ, які її супроводжують.

Процес проведення слідчих (розшукових) дій повинен безперервно супроводжуватись методом криміналістичного прогнозування. Тому, застосування методу криміналістичного прогнозування під час допиту, обшуку, огляду та інших слідчих (розшукових) дій, сприятиме удосконаленню досудового розслідування кримінальних правопрушень.

Передбачення того чи іншого явища надає можливість визначати шляхи розвитку перспектив, і, як наслідок, досягати поставлених цілей, втілювати плани та виявляти найбільш ефективні варіанти прийняття рішень. Через прогнозування подій можна завчасно підготуватись до тих чи інших наслідків, і при можливості – втрутитись в процес їх розгортання, контролювати їх, цілеспрямовано працювати над втіленням у життя однієї з виявлених альтернатив майбутнього, що є необхідною передумовою оптимального управління будь-якою системою.

Монографія корисна для удосконалення деяких теоретичних положень криміналістики, оскільки запропоновані рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій, забезпечать якісніше здійснення досудового розслідування кримінальних правопрушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативний матеріал:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 30.09.2016 № 1401-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Дисциплінарний статут ОВС України [Електронний ресурс] : закон України від 22.02.2006 № 3460-IV із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 09.06.2013 № 245 -18. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 02.11.2016 № 1666-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 13. 04. 2012 № 4651-VI із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 08.10.2016 № 1491-19, 1492-19. – Електрон. дан. (2 файли). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

5. Про державну службу [Електронний ресурс] : закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: [zakon 5.rada.gov.ua/laws/ show/889-19](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19). – Назва з екрана.

6. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : закон України від 02.07.2015 № 580 -VIII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 05.10.2015 № 1404-19. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

7. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України [Електронний ресурс] : наказ МВС від 06.07.2017 № 570

II. Спеціальна література:

8. Абрамова В. М. Криміналістика [Текст] : [учеб. пособ. для дистанційного навчання] / [В. М. Абрамова, А. А. Ляш] ; за наук. ред. А. В. Ищенко. – К. : Украина, 2007. – 557 с.

9. Абызов Р. М. Значение индивидуального прогнозирования для предупреждения преступности [Текст] / Р. М. Абызов // Организация

и тактика предотвращения и раскрытия преступлений : межвуз. сб. науч. тр. - Омск : ОВШ МВД СССР, 1982. – 188 с.

10. Аванесов Г. А. Прогнозирование и организация борьбы с преступностью [Текст] / Г. А. Аванесов, С. Е. Вицин. – М.: Знание, 1972. – 32 с. – (В помощь лектору).

11. Авдеев М. И. Руководство по расследованию убийств [Текст] / М. И. Авдеев.. – М. : Юрист, 1999. – 164 с.

12. Александров В. А. Модель процесса прогнозирования [Текст] / В. А. Александров, В. А. Лисичкин // Теория и практика прогнозирования развития науки и техники в странах - членах СЭВ. – М.: Экономика, 1971. – с. 112-121.

13. Андреев И. С. Криминалистика [Текст] : учебник / И. С. Андреев. – Минск : Вища школа, 2006. – 323 с.

14. Антонян Ю. М. Прогнозирование преступного поведения и предупреждение преступлений [Текст] / Ю.М. Антонян, Ю. Д. Блувштейн, Г. Б. Чикойдзе // Советское государство и право. – 1977. – № 4. – С. 66-71.

15. Афанасович В. Е. Некоторые вопросы прогнозирования в процессе расследования [Текст] / В. Е. Афанасович // Теоретические и практические проблемы программирования процесса расследования преступлений. – Свердловск, 1989. – С. 52–56.

16. Бастрыкин А. И. Криминалистика. Техника, тактика и методика расследования преступлений [Текст] : науч.-практ. пособ. / А. И. Бастрыкин. – СПб : Ореол, 2008. – 480 с.

17. Белкин Р. С. Криминалистика [Текст] : общетеоретические проблемы / Р. С. Белкин, А.Н. Винберг. – М. : Юрид. лит., 1973. – 251 с.

18. Белкин Р. С. Курс криминалистики [Текст] / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 837 с.

19. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики. В 3 т. Т. 2 [Текст] / Р. С. Белкин. – М. : Академия МВД СССР, 1978. – 408 с.

20. Берназ В. Д. Комплексна розробка методик розслідування окремих видів злочинів – значний внесок у криміналістичну науку [Текст] / В. Д. Берназ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 296–297.

21. Берназ В. Д. Негласные следственные (розыскные) действия как важнейшие средства решения стратегических задач досудового расследования [Текст] / В. Д. Берназ // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 10-1. – Том 2. – С. 106–109. – (Сер. : Юриспруденція).

22. Бестужев-Лада И. В. Прогнозирование как одна из категорий подхода к проблемам будущего [Текст] / И. В. Бестужев-Лада // Проблемы общей и социальной прогностики. – 1968. – Вып. 1. – С. 12-14.
23. Бестужев-Лада И. В. Рабочая книга по прогнозированию [Текст] / И. В. Бестужев-Лада. – М. : Мысль, – 1982. – 430 с.
24. Биленчук П. Д. Криміналістичне дослідження обвинувачуваного [Текст] / П. Д. Биленчук. – К. : Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 128 с.
25. Бірюков В. В. Криміналістичне прогнозування і імовірність: практичний та теоретичний аспекти [Текст] / В. В. Бірюков // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. № 32. – С. 37–44.
26. Богинский В. Е. Прогнозирование в допросе подозреваемого [Текст] / В. Е. Богинский, С. М. Стороженко // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1980. – Вып. № 21. – С. 51-57.
27. Булулуков О. Ю. Наукове криміналістичне прогнозування та індивідуальне передбачення при прийнятті тактичних рішень [Текст] / О. Ю. Булулуков // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – Вип. 10. – С. 74-78.
28. Василичук В. І. Прогнозування в оперативно-розшуковій профілактиці економічних злочинів [Текст] / В.І. Василичук // Науковий вісник ДДУВС. – 2009. – № 4 (46). – С. 248–252.
29. Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики [Текст] / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во МГУ, 1984. –143 с.
30. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз) [Текст] / В. К. Весельський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. – 2012. – № 2. – С. 151–159.
31. Владимирова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка [Текст] : учеб. пособ. / Л.П. Владимирова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и К., 2001. – 306 с.
32. Галаган В. І. Взаємодія слідчого, прокурора та слідчого судді під час вирішення питання проведення обшуку за КПК України [Текст] / В. І. Галаган, І. В. Канфуї // Криміналістика і судова експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб. – К., 2015. – Вип. 60. – С. 161–171.
33. Галаган В.І. Встановлення процесуального статусу окремих осіб, які беруть участь у досудовому провадженні [Текст] : монографія / В. І. Галан, О. М. Калачова. – Луганськ : Резніков В. С., 2012. – 212 с.

34. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні України [Текст] : моногр. / В. І. Галаган, О. В. Козак. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – Краматорськ : Каштан, 2015. – 224 с.

35. Галаган В. І. Реалії і проблеми нового КПК України [Текст] / В. І. Галаган, О. І. Галаган // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1 (5). – С. 13–18.

36. Герасимов И. Ф. Общие положения методики расследования преступлений [Текст] / И. Ф. Герасимов // Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. – М., 1994. – С. 325.

37. Геращенко О. С. Тактико-психологічні особливості проведення розвідувального опитування на завершальному етапі [Текст] / О. С. Геращенко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 105–108.

38. Головин А. Ю. Криминалистика : природа, система, методологические основы [Текст] / А. Ю. Головин, Н. П. Яблоков. – М. : Норма, 2009. – 288 с.

39. Гора І. В. Криміналістика [Текст] : навч. посіб./ І. В. Гора, А. В. Іщенко, В. А. Колесник. – 4-те вид., випр. та доп. – К. : Паливода А. В., 2007. – 236 с.

40. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика [Текст] / В. П. Горбатенко. – К. : Генеза, 2006. – 400 с.

41. Горский Г. Ф. Научные основы организации и деятельности следственного аппарата в СССР [Текст] : автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12. 00. 09 «Уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза» / Г. Ф. Горский. – М., 1973. – 33 с.

42. Горшенин Л. Г. Основы теории криминалистического прогнозирования [Текст] / Л. Г. Горшенин. – М. : АН МВД РФ, 1993. – 123 с.

43. Горшенин Л. Г. Теория криминалистического прогнозирования [Текст] автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза» / Л. Г. Горшенин. – Минск, 1994. – 45 с.

44. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики [Текст] / Г. Гросс. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М. : Лекс Эст, 2002. – 1088 с. – Репринт.

45. Даев В. Г. Взаимосвязь уголовного права и процесса. [Текст] / В. Г. Даев. – Л. : ЛГУ, 1982. – 112 с.

46. Дементьев А. Ю. Криминалистическое прогнозирование в процессе собирания и фиксации доказательств по уголовному делу [Текст] : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза» / А. Ю. Дементьев. – Екатеринбург, 2003. – 24 с.

47. Денисюк С. Ф. Обыск в системе следственных действий (тактико-криминалистический анализ) [Текст] : науч.-практ. пособ. / С.Ф. Денисюк, В. Ю. Шепитько. – Харьков : Консум, 1999. – 160 с.

48. Деревняк Д. В. Криміналістична тактика обшуку та особистий обшук : необхідність удосконалення [Текст] / Д.В. Деревняк // Криміналістичний вісник . – 2015 . – № 2. – С. 104–109.

49. Дулов А. В. Судебная психология [Текст] / А. В. Дулов. – Изд. 2-е испр. и доп. – Минск : Вышэйшая школа, 1975. – 462 с.

50. Дьячкова Ю. Е. Психологический прогноз поведения участников следственных действий при расследовании преступлений [Текст] : дис... канд. психол. наук : 19.00.06 / Ю.Е. Дьячкова. – М., 2004. – 277 с.

51. Егоров Н. Н. Криминалистика [Текст] : учебник / Н.Н. Егоров, Е. П. Ищенко, Н.Е. Мерецкий. – Владивосток : ТГЭУ, 2010. – 256 с.

52. Железняк А. С. Криминалистика. Тактико-методические основы уголовного судопроизводства (досудебная стадия) [Текст] : учеб. пособ. / А. С. Железняк. – М. : МГИУ, 2007. – 126 с.

53. Журавель В. А. Допрос потерпевшего и использование его показаний для построения методики расследования отдельных видов преступлений [Текст] : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / В. А. Журавель. – Харьков, 1983. – 14 с.

54. Журавель В. А. Криміналістичне прогнозування у розслідуванні економічних злочинів [Текст] / В. А. Журавель // Вісник АПН. – 2000. – № 2. – С. 166-173.

55. Журавель В. А. Методологічні основи криміналістичного прогнозування [Текст] / В. А. Журавель // Методологічні проблеми правової науки : матеріали міжнар. наук. конф., (Харків, 13-14 грудня 2002 р.). – Харків, 2003. – С. 307-309.

56. Журавель В. А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування [Текст] / В. А. Журавель. – Харків : Право, 1999. – 304 с. (С.18, 22).

57. Журавель В. А. Роль криміналістичного прогнозування в удосконаленні розслідування тяжких злочинів [Текст] / В. А. Журавель // Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю : матеріали наук.-практ. конф., (Харків, 19 листопада 1994 р.). – Харків, 1994. – С. 48-49.

58. Журавель В. А. Теорія та методологія криміналістичного прогнозування [Текст] : автореф. дис.. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / В. А. Журавель. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 1999. – 36 с.

59. Журавель В. А. Теорія та методологія криміналістичного прогнозування [Текст] : Дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / В. А. Журавель. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 1999. – 391 с.

60. Закалюк А. П. Методология индивидуального прогнозирования преступного поведения [Текст] / А. П. Закалюк // Методология и методика прогнозирования в сфере борьбы с преступностью. – М., 1989. – С. 10–14.

61. Закалюк А. П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения [Текст] / А. П. Закалюк. – М. : Юрид. лит., 1986. – 191 с.

62. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ [Текст] / під ред. П. В. Коляди. – К. : ГСУ МВС, 2001. – 240 с.

63. Зинченко М. Криминалистическое прогнозирование как частная криминалистическая теория [Текст] / М. Зинченко, И. Филиппович. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа: <http://znat.ru/page,1,113-zinchenko.html>. – Название с экрана.

64. Зорин Г. А. Криминалистическая методология [Текст] : науч.-популярн. изд.. – Минск : Амалфея, 2000 – 608 с.

65. Зорин Г. А. Криминалистическая эвристика [Текст] : учеб. пособ. в 2 т. Т 1 / Г. А. Зорин. – Гродно : Гродненск. ун-т, 1994. – 107 с.

66. Зорин Г. А. Проблемы применения специальных логико-психологических методов при подготовке и проведении следственных действий [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12. 00. 09 / Г. А. Зорин. – М., 1991. – 162 с.

67. Зорин Г. А. Теоретические основы криминалистики [Текст] / Г. А. Зорин. – Минск : Амалфея, 2000. – 416 с.
68. Зуйков Г. Г. Прогнозирование [Текст] / Г. Г. Зуйков // Российский криминологический взгляд. – 2012. – № 1. – С. 448-449.
69. Ищенко Е. П. Криминалистика [Текст] : учебник для студентов вузов / Е. П. Ищенко, А. А. Топорков. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : КОНТРАКТ : ИНФРА-М, 2006. – 746 с.
70. Клейменов М. П. Уголовно-правовое прогнозирование [Текст] / М. П. Клейменов. – Томск : Томск. ун-т, 1991. – 168 с.
71. Клименко Н.І. Концептуальні питання криміналістичного та експертного прогнозування [Текст] / Н.І. Клименко // Митна справа. – 2010. – № 6. – С. 74-78.
72. Когутич І. І. Використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних справ [Текст] : наук.- практ. посіб. // І.І. Когутич, В. Т. Нор. – Львів ; Київ : Тріада плюс : Алерта, 2010. – 428 с.
73. Когутич І. І. Криміналістика [Текст] : навч. посіб. для студ.вузов / І. І. Когутич, О. М. Калужна, В. М. Фігурський. – К. : Ін Юре, 2015. – 452 с.
74. Когутич І. І. Криміналістика : особливості методики розслідування окремих видів злочинів [Текст] : текст лекцій / І.І. Когутич. – К. : Тріада плюс, 2006. – 456 с.
75. Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статистики и динамики : предварительный эскиз [Текст] / Н. Д. Кондратьев. – М. : Наука, 1991. – 591 с.
76. Коновалова В. Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя [Текст] / В. Е. Коновалова. – К. : РИО МВД СССР, 1973. – 122 с.
77. Коновалова В.Е. Следственная тактика: принципы и функции [Текст] / В. Е. Коновалова, А. М. Сербулов. – К.: РИО МВД СССР, 1983. – 132 с.
78. Коновалова В. О. Юридична психологія [Текст] : підручник / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : Право, 2008. – 240 с.
79. Корецький С. М. Індивідуальне прогнозування девіантної поведінки неповнолітніх [Текст] / С. М. Корецький // Науковий вісник НАВС України. – 2000. – № 3. – С. 127–131.
80. Кофанов А. В. Криміналістика [Текст] : посіб. для підготовки до іспитів / А. В. Кофанов, О. С. Кофанова. – К. : Ліпкан, 2011. – 248 с.

81. Криминалистика [Текст] / [В. В. Агафонов, Н. А. Бурнашев, В. А. Газизов и др.] ; под ред. А. Г. Филиппова. – М. : Юрайт : Высш. образование, 2008. – 441 с. – (Основы наук).

82. Криминалистика [Текст] : учебник / [А. Н. Васильев, И. Ф. Герасимов, В. Н. Герасимов та ін.] ; отв. ред. В. Я. Колдин, Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 464 с.

83. Криминалистика [Текст] : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005. – 781 с.

84. Криминалистика [Текст] : учебник / под ред. А. Ф. Волынського, В. П. Лаврова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 943 с.

85. Криминалистика [Текст] : учебник / под ред. И. Ф. Крылова, А. И. Бастрыкина. – М. : Дело, 2001. – 800 с.

86. Криминалистика [Текст] : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. – СПб : Лань, 2001. – 928 с.

87. Криминалистика [Текст] : учебник / под ред. А. Г. Филиппова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : СПАРК, 2000. – 687 с.

88. Криминалистика [Текст] : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005. – 718 с.

89. Криминалистика [Текст] : учебник для вузов. / [Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Российская.] ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : НОРМА, 2000. – 990 с.

90. Криминалистика [Текст] : учеб. пособ. – Минск : Экоперспектива, 1996. – 415 с.

91. Криминалистика [Текст] : учеб. пособ. Ч. 1 : Общая теория криминалистики и крими-налистическая техника / Е. В. Бурцева, И. П. Рак, А. В. Селезнев, Э. В. Сысоев. – Тамбов : Тамб. гос. техн. ун-т, 2006. – 96 с.

92. Криминалистика : информационные технологии доказывания [Текст] : учебник для вузов / [А. И. Баянов, Т. М. Дмитренко, В. А. Жбанков. и др.] ; под ред. В.Я. Колдина. – М. : Зерцало-М, 2007. – 752 с.

93. Криміналістика [Текст] : навч.-метод. посіб. / [В. В. Тіщенко, О. П. Ващук]. – Одеса : Юрид. літ., 2015. – 197 с.

94. Криміналістика [Текст] : навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / [В. М. Бараняк, О. М. Гумін, В. Л. Ортинський, А. С. Крижановський] ; за заг. ред. В. Л. Ортинського. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. – 101 с.

95. Криміналістика [Текст] : навч. посіб. / [Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.]. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 539 с.

96. Криміналістика [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет. – [2-ге вид.]. – К. : ЦУЛ, 2009. – 472 с.

97. Криміналістика [Текст] : навч.-практ. посіб. / [О. А. Борідько, С. В. Діденко, В. В. Літвін та ін.]. – Херсон : Херсон. міськ. друк., 2010. – 269 с.

98. Криміналістика [Текст] : підручник / [В. Д. Берназ В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. – Харків : ХНУВС, 2011. – 665 с.

99. Криміналістика [Текст] : підручник / за ред. А. Г. Філіппова, А. Ф. Волинського. – М. : СПАРК, 1998. – 543 с.

100. Криміналістика: підручник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. – [5-е вид., перероб. і доп.]. – Харків : Право, 2011. – 464 с.

101. Криміналістика [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Ін Юре, 2004. – 728 с.

102. Криміналістика [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вузів // за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Ін-Юре, 2001. – 682 с.

103. Криміналістика. Академічний курс [Текст] : підручник / [Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояринов та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 495 с.

104. Криміналістика в питаннях і відповідях [Текст] : посібник / П. Д. Біленчук. – Вид. 2-е, стер. – К. : Паливода А. В., 2011. – 178 с.

105. Криміналістика (криміналістична техніка) [Текст] : курс лекцій / [П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков]. – К. : Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2001. – 216 с.

106. Криміналістичні засоби та методи розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [Текст] : підручник. / О. М. Цільмак, О. Є. Користін, О. С. Шаптала, Д. В. Талалай. – Одеса : ОДУВС, 2015. – 302 с. : іл.

107. Криминологія [Текст] : підручник для вузів / під заг. ред. А. И. Борговой – М. : НОРМА, 2001. – 259 с.

108. Криминологія [Текст] : учебник для вузов / под общ. ред. А. И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : НОРМА, 2007. – 912 с.

109. Кузьмичов В. С. Криміналістика [Текст] : навч. посіб. / В. С. Кузьмичов, Г. І. Прокопенко ; за заг. ред. В. Г. Гончаренко, Є. М. Моїсєєва. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 366 с.

110. Лисичкин В. А. О процессе разработки прогнозов и его стадиях [Текст] / В. А. Лисичкин // Управление, планирование и организация научных и технических исследований : труды междунар. симпозиума стран-членов СЭВ и СФРЮ : в 5 т. Т. 3 : Вопросы планирования и организации научных и технических исследований. – К., 1970. – С. 475-483.

111. Литвинов А. Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике [Текст] / А. Н. Литвинов, Р. Л. Степанюк ; под общ. ред. В. И. Гаенко. – М. : Юркнига, 2004. – 160 с.

112. Литвинов О. М. Проблеми організації практичного криміналістичного прогнозування [Текст] / О. М. Литвинов // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2003. – № 3. – С. 243-253.

113. Лобойко Л. М. Співвідношення прогнозування та планування процесу боротьби зі злочинністю [Текст] / Л. М. Лобойко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2002. – № 2. – С. 207-215.

114. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий (допрос, очная ставка, предъявление для опознания, проверка показаний на месте) : учебн. пособ. [Текст] / В. Г. Лукашевич. – К. : НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1989. – 88 с.

115. Маликов С. В. Руководство по военно-полевой криминалистике [Текст] / С. В. Маликов, А. Л. Савенков. – М. : Этника, 2011. – 656 с.

116. Матвієнко В. В. Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12. 00. 09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Матвієнко. – К., 2000. – 20 с.

117. Мерецкий Н. Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации [Текст] : науч.-практ. пособ. / Н. Е. Мерецкий. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 368 с.

118. Методология и методика прогнозирования в сфере борьбы с преступностью [Текст] : труды Академии МВД СССР / [отв. ред. К. И. Игошев]. – М. : Академия МВД СССР, 1989. – 169 с.

119. Мухин Г. Н. Криминалистика [Текст] : [учеб. пособ.] / Г. Н. Мухин, Д. В. Исютин-Федотков. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 2009. – 227 с.

120. Настільна книга слідчого [Текст] : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / [М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Ін Юре, 2008. – 728 с.

121. Новий тлумачний словник української мови [Текст] : у трьох томах. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. – Вид. друге, випр. – К. : Аконіт, 2006. – К. : Аконіт, 2006 –

Т. 2. – 2006. – 928 с.

Т. 3. – 2006. – 864 с.

122. Новичков В. Е. Уголовно-процессуальное, криминалистическое и оперативно-розыскное прогнозирование как перспективные отрасли, обеспечивающие комплексный подход в борьбе с преступностью [Текст] / В. И. Новичков // Уголовно-правовые и процессуальные проблемы отправления правосудия в современной России : материалы межрегион. науч.-практ. конф., (Курск, 29-31 мая 2003 г.). – Курск : Гос. техн. ун-т, 2003. – С. 100-105.

123. Пасько О. М. Професійно важливі вміння, які детермінують готовність слідчого до проведення допиту [Текст] / О.М. Пасько // Кримський юридичний вісник. – 2015. – № 1. – С. 213–223.

124. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні [Текст] / М. А. Погорецький // Юридичний часопис НАВС. – 2013. – № 1. – С. 270–276.

125. Подшибякин А. С. Криминалистическое прогнозирование [Текст] / А. С. Подшибякин. – М. : Академия ФСБ России, 1996. – 255 с.

126. Про зареєстровані кримінальні провадження та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402. – Назва з екрана.

127. Реалізація недоторканності права власності під час досудового розслідування [Текст] : [навч. посіб.] / В. І. Галаган, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко. – К. : НАВС, 2016. – 141 с.

128. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей [Текст] / А. Р. Ратинов. – М. : Юр-литинформ, 2001. – 352 с.

129. Рошин А.И. Книга криминалиста: практическое пособие [Текст] / А. И. Рошин. – К. : Украина, 1995. – 423 с.

130. Саакян М. Б. Психологічні аспекти тактики ведення переговорів зі злочинцями в ході операції по звільненню заручників [Текст]

/ М. Б. Саакян // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 1. – С. 103–106.

131. Саакян М. Б. Співвідношення організації і тактики в структурі оперативно-розшукової операції [Текст] / М. Б. Саакян // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 100–103.

132. Сабадаш В. П. Прогнозирование и планирование борьбы с киберпреступностью [Электронный ресурс] / В. П. Сабадаш. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа: <http://www.crime-research.ru/analytics/sabad07/>. – Название с экрана.

133. Савельева М. В. Криміналістика [Текст] : учебник / М. В. Савельева, А. Б. Смушкин. – М. : Дашов и К, 2009. – 608 с.

134. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Текст] : підручник / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2008. – 594 с.

135. Сапун А. П. Роль общей теории советской криминалистики в развитии теоретических основ криминалистической экспертизы [Текст] / А. П. Сапун // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1971. – Вып. 8. – С. 116–117.

136. Сафаров Р. А. Прогнозирование и юридическая наука [Текст] / Р. А. Сафаров // Советское государство и право. – 1969. – № 3. – С. 93–94.

137. Скригонюк М. І. Криміналістика [Текст] : підручник / М. І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. – 496 с.

138. Сотников К. И. Прогнозирование в деятельности следователя [Текст] : автореф. дис.. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза» / К. И. Сотников. – Свердловск, 1987. – 13 с.

139. Старушевич А. Проблема загального та окремих методів розслідування злочинів у криміналістиці [Текст] / А. Старушевич // Право України. – 2004. - № 5. – С. 105–109.

140. Тарасенко В. Є. Окремі аспекти методики попередження злочинів на стадії досудового розслідування [Текст] / В. Є. Тарасенко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 2. – С. 21–22.

141. Тарасенко В. Є. Окремі теорії як підгрунття наукових досліджень у криміналістиці та оперативно-розшуковій діяльності [Текст] / В. Є. Тарасенко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 1. – С. 50–51.

142. Твисс Б. С. Прогнозирование для технологов и инженеров. Практическое руководство для принятия лучшего решения [Текст] : пер. с англ. / Б. С. Твисс ; под ред. А. И. Коршунова. – Н. Новгород : Парсек НН, 2002. – 255 с.

143. Теорія управління органами внутрішніх справ [Текст] : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. – К. : НАВС України, 1999. – 702 с.

144. Тощенко Ж. Т. Социальное прогнозирование [Текст] // Тезаурус социологии. Тематический словарь-справочник. Разд. 4, гл. 2 / Ж. Т. Тощенко. – М., 2009. – С. 314–321.

145. Филиппов А. Г. Проблемы криминалистики : избранные статьи [Текст] / А. Г. Филиппов. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 352 с.

146. Холостенко А. В. Проблематика проведення огляду під час розслідування злочинів у сфері одержання неправомірної вигоди [Текст] / А. В. Холостенко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 2. – С. 157–160.

147. Холостенко А. В. Шляхи оптимізації порядку розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів у сфері одержання неправомірної вигоди [Текст] / А. В. Холостенко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 441–445.

148. Цехан Д. М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ [Текст] : монографія / Д. М. Цехан ; за наук. ред. О. О. Подобного. – Одеса : Юрид. літ., 2011. – 216 с.

149. Цехан Д. М. Проблемні питання участі оперативних підрозділів в кримінальному провадженні [Текст] / Д. М. Цехан // Криміналістичні та кримінально-процесуальні засоби оптимізації досудового розслідування : матеріали дистанційної конф., (Одеса, 2 квітня 2016 р.). – Одеса, 2016. – С. 126–130.

150. Цехан Д. М. Співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження [Текст] / Д. М. Цехан // Вісник кримінального судочинства. – 2016. – № 1. – С. 44–49.

151. Цільмак О. М. Загальнотеоретичні положення криміналістичного прогнозування. [Текст] / О. М. Цільмак // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. – 2013. – № 4. – С. 178–184.

152. Цільмак О. М. Класифікація методів криміналістики у відповідності до рівнів пізнання [Текст] / О. М. Цільмак // Публічне право. – 2016. – № 1. – С. 85–192.

153. Цільмак О. М. Класифікація методів побудови та перевірки криміналістичних версій [Текст] / О. М. Цільмак // Криміналістичний вісник. – 2015. – № 2. – С. 6–12.

154. Цільмак О. М. Роль і місце психологічної проникливості працівників кримінальної міліції в системі професійно важливих якостей

[Текст] / О. М. Цільмак // Південноукраїнський правничий часопис. – 2013. – № 1. – С. 256–259.

155. Чернецкий О. К. Прогностическая деятельность следователя при проведении следственного эксперимента [Текст] / О. К. Чернецкий // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – 2012. – № 2. – Том 25 (64). – С. 232–237. – (Сер. «Юридические науки»).

156. Шавер Б. М. Предмет и метод советской криминалистики [Текст] // Б. М. Шавер // Социалистическая законность. – 1938. – № 6 – С. 56–82.

157. Шейфер С. А. Взаимосвязь объекта, цели и методов познания в следственном действии [Текст] // Актуальные проблемы укрепления социалистической законности и правопорядка : межвуз. сб. – 1982. – С. 100–111.

158. Шепітько В. Ю. Криміналістика [Текст] : енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / В. Ю. Шепітько; за ред. В. Я. Тація. – Харків : Право, 2001. – 560 с.

159. Шостак И. В. Проблемы комплексной компьютеризации процесса прогнозирования научно-технического развития региона [Текст] / И. В. Шостак, М. А. Данова // Радіоелектронні і комп'ютерні системи. – 2012. – № 7. – С. 236–240.

160. Щерба С. П. Філософія: підручник [Текст] / С. П. Щерба, О. А. Заглада. – К. : Кондор, 2011. – 548 с.

161. Щур Б. В. Принцип побудови та застосування окремої криміналістичної методики [Текст] / Б. В. Щур // Право і безпека. – 2010. – № 4. – С. 179–187.

162. Яблоков Н. П. Криминалистика [Текст] : учебник / Н. П. Яблоков. – М. : Юриспруденция, 2003. – 376 с.

163. Яблоков Н. П. О некоторых путях совершенствования методики расследования отдельных видов преступлений [Электронные данные] / Н. П. Яблоков. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа : <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1312562>. – Название с экрана.

164. Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования : (некоторые теоретические положения) / Н. П. Яблоков. – М. : МГУ, 1985. – 97 с.

165. Якимов И. Н. Криминалистика. Руководство по уголовной технике и тактике / И. Н. Якимов. – Новое издание, перепечат. с изд. 1925 г. – М. : ЛексЭст, 2003. – 496 с.

166. Ritchey, T. Modeling Complex Socio-Technical Systems using Morphological Analysis [Electronic resource] / T. Ritchey – Adapted from an address to the Swedish Parliamentary IT Commission. – Electronic data (1 fail). – Stockholm. – 2002. – December. – Mode access: www.swemorph.com/pdf/it-webart.pdf. – Title from the screen.

167. Erickson E. Criminalistic Laboratory Manual [Text] : The Basics of Forensic Investigation / E. Erickson. – NY : Anderson, 2014. – Page : 240.

168. Weihman R. Kriminalistic [Text] : Fur Stadium und Praxis / R. Weihman. – Berlin : Deutsche Polizeiliteratur, 2007. – 447 s.

169. Weihman R. Kriminalistic [Text] : Fur Stadium und Praxis, Fuhung / R. Weihman, Schuch Claus P. – Berlin : Deutsche Polizeiliteratur, 2010. – 864 s.

170. Weihman R. Musterklausuren Kriminalistic [Text] / R. Weihman. – Berlin : Verlag Deutsche Polizeiliteratur, 2005. – 127 s.

ДОДАТКИ

**Анонімна анкета для слідчих слідчих
підрозділів Національної поліції**

Анонімно

АНКЕТА

Вам пропонується прийняти участь у науковому дослідженні, метою якого є – визначення стану застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні

Уважно ознайомтеся з запитаннями та зробіть позначку. Запам'ятайте, що невірних відповідей не буває.

Стать: **Жіноча** або **Чоловіча**

Вік: _____ років

Дата анкетування ____ ____ 20__р.

1. Як часто Ви використовуєте метод криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні:

- А) зовсім не використовую;
- Б) використовую рідко;
- В) іноді використовую;
- Г) використовую завжди.

2. Відмітьте як часто (у відсотках) Ви використовуєте метод криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій:

	0 %	25 %	50 %	75 %	100 %
огляд					
допит					
обшук					
пред'явлення для впізнання					
слідчий експеримент					
освідування особи					
проведення експертизи					
спостереження за особою, річчю або місцем					

3. Чи вистачає у Вас знань та умінь щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні:

- А) вистачає цілком;
- Б) не вистачає зовсім;
- В) не впевнений (на);
- Г) вистачає лише умінь
- Д) вистачає лише знань.

4. На Вашу думку, чи потребує Ваш рівень компетентності подальшого удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування?

- А) не потребує;
- Б) не впевнений (на);
- В) потребує та я бажаю удосконалити свої знання та уміння;
- Г) знань маю достатньо але маю бажання удосконалити свої уміння .

5. Як Ви вважаєте, на скільки відсотків ефективним є процес застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні:

0 %	25 %	50 %	75 %	100 %

6. Які з перерахованих умінь необхідні для побудови криміналістичних прогнозів:

Уміння	Не потрібне	Іноді потрібне	Дуже потрібне
здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу			
оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу			
коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій			
прогнозувати подальші дії злочинця			

визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів			
висувати робочі гіпотези та розробляти прогностичні варіанти, які один одному не суперечать			
визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)			
визначати наслідки діяльності та власної поведінки			
аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища			

7. Як, на Вашу думку, використання методу криміналістичного прогнозування, може вплинути на хід кримінального провадження?

- А) застосування цього методу не впливає зовсім;
- Б) даний метод іноді допомагає при розслідуванні злочинів;
- В) криміналістичне прогнозування є незамінним методом при попередженні та розслідуванні злочину.

8. Як на Вашу думку, чи необхідні практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій:

	Так, необхідні	Ні, не потрібні	Вагаюсь з відповіддю
огляд			
допит			
обшук			
пред'явлення для впізнання			
слідчий експеримент			
освідування особи			
проведення експертизи			
спостереження за осо- бою, реччю або місцем			

Додаток А.1

Результати анонімного анкетування слідчих слідчих підрозділів Національної поліції стосовно визначення стану застосування методу криміналістичного прогнозування у процесі досудового розслідування кримінальних проваджень

1. Як часто Ви використовуєте метод криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні (дивись рис. А.1):

А) зовсім не використовую – 18 %; Б) використовую рідко – 33 %;
В) іноді використовую – 39 %; Г) використовую завжди – 10 %

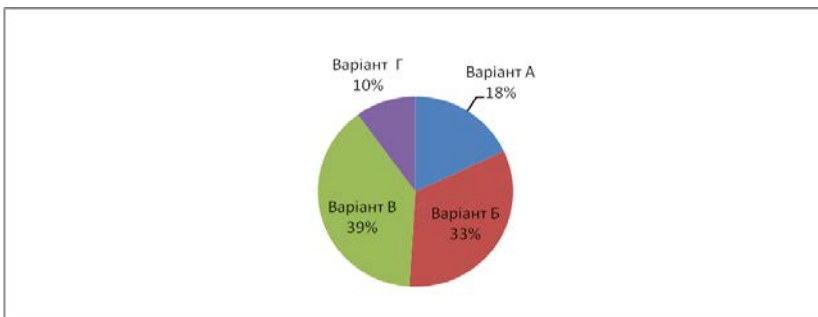

Рис. А.1 Частота використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні

2. Відмітьте, як часто (у відсотках) Ви використовуєте метод криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій, (дивись рис. А.1.2):

<i>слідчі (розшукові дії)</i>	0 %	25 %	50 %	75 %	100 %
огляд	10%	21%	48%	19%	2%
допит	6%	21%	46%	25%	2%
обшук	3%	26%	42%	24%	2%
пред'явлення для впізнання	10%	32%	40%	16%	2%
слідчий експеримент	12%	32%	34%	20%	2%
освідування особи	16%	26%	42%	16%	0%
проведення експертизи	20%	32%	34%	14%	0%
спостереження за особою, річчю або місцем	14%	34%	42%	10%	0%

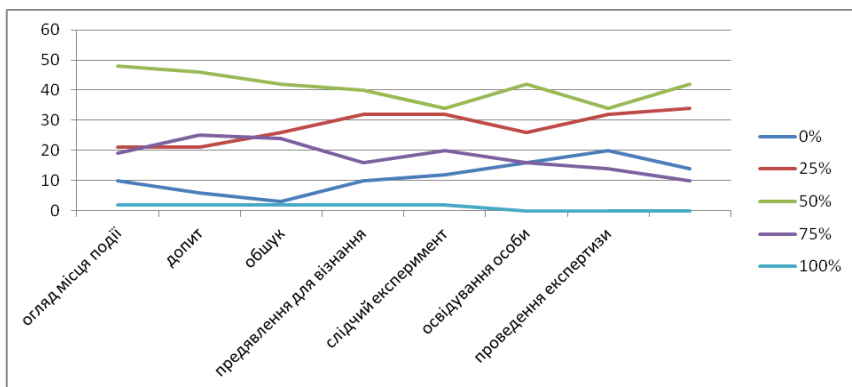

Рис. А.1.2 Частота використання методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій

3. Чи вистачає у Вас знань та умінь щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні (дивись рис. А.1.3):

- А) вистачає цілком – 5 %; Б) не вистачає зовсім – 32 %;
 В) не впевнений (на) – 43 %; Г) вистачає лише умінь – 8 %;
 Д) вистачає лише знань – 12 %

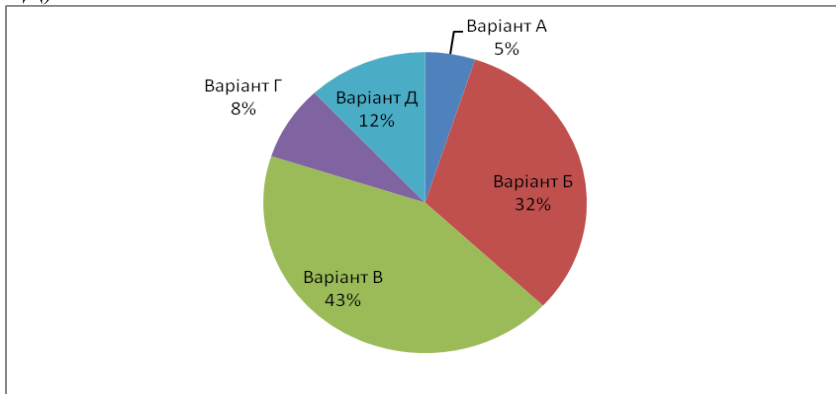

Рис. А.1.3 Показник достатності знань та умінь щодо тактики використання методу криміналістичного прогнозування

4. Чи потребує Ваш рівень компетентності подальшого удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування (дивись рис. А.1.4):

- А) не потребує – 8 %; Б) не впевнений(на) – 16 %;
 В) потребує та я бажаю удосконалити свої знання та уміння – 49 %;

Г) знань маю достатньо але маю бажання удосконалити свої уміння – 27 %.

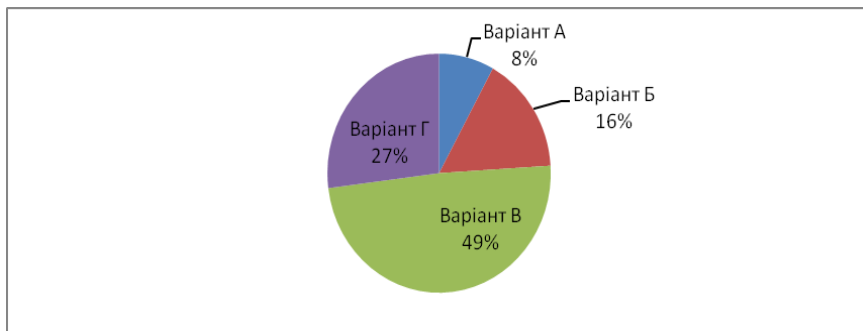

Рис. А.1.4 Необхідність удосконалення тактики застосування методу криміналістичного прогнозування

5. На скільки відсотків ефективним є процес застосування методу криміналістичного прогнозування у досудовому розслідуванні (дивись рис. А.1.5):

0 %	25 %	50 %	75 %	100 %
0 %	12 %	18 %	50 %	20 %

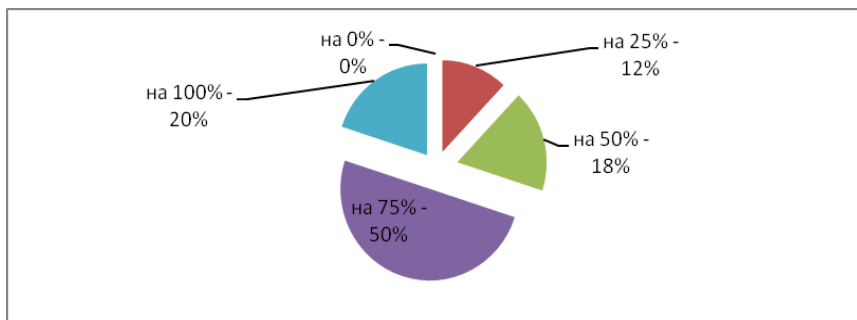

Рис. А.1.5 Рівень ефективності методу криміналістичного прогнозування

6. Які з перерахованих умінь необхідні для побудови криміналістичних прогнозів (дивись рис. А.1.6):

уміння	Не потрібне	Іноді потрібне	Дуже потрібне
здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	6%	30%	64%
оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	5%	34%	61%
коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	8%	24%	68%
прогнозувати подальші дії злочинця	3%	24%	73%
визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	8%	30%	62%
висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	8%	31%	61%
визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	12%	28%	60%
визначати наслідки діяльності та власної поведінки	8%	30%	62%
аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	16%	18%	66%

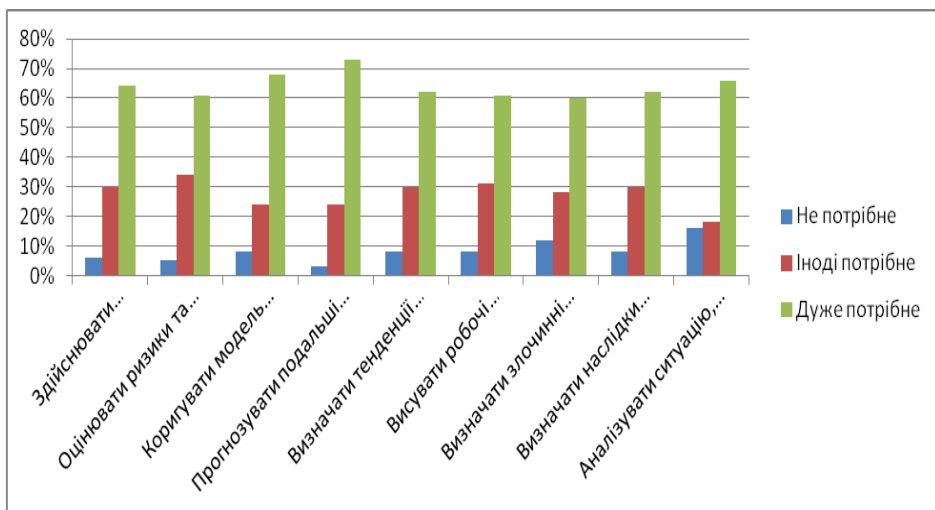

Рис. А.1.6 Рівень необхідності умінь для побудови криміналістичного прогнозування

7. Як, на Вашу думку, використання методу криміналістичного прогнозування може вплинути на хід кримінального провадження (дивись рис. А.1.7) :

- А) застосування цього методу не впливає зовсім – 10%;
- Б) даний метод іноді допомагає при розслідуванні злочинів – 34%;
- В) криміналістичне прогнозування є незамінним методом при попередженні та розслідуванні злочину – 56%.

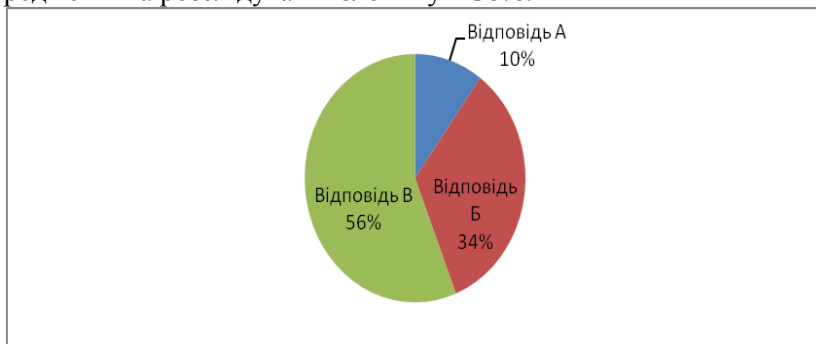

Рис. А.1.7 Вплив методу криміналістичного прогнозування на хід кримінального провадження

8. Чи необхідні практичні рекомендації щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування під час слідчих (розшукових) дій (дивись рис. А.1.8):

Слідчі (розшукові) дії	Так, необхідні	Ні, не потрібні	Вагаюсь з відповіддю
огляд	71%	8%	21%
допит	67%	6%	27%
обшук	67%	8%	25%
пред'явлення для впізнання	64%	15%	21%
слідчий експеримент	61%	12%	27%
освідування особи	65%	14%	21%
проведення експертизи	65%	12%	23%
спостереження за особою, річчю або місцем	65%	12%	23%

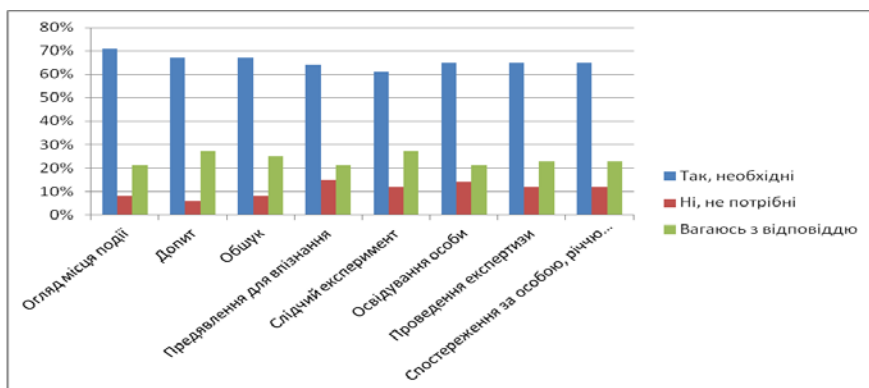

Рис. А.1.8 Необхідність практичних рекомендацій щодо тактики застосування методу криміналістичного прогнозування

**Анкета щодо визначення необхідного рівня умінь,
які детермінують криміналістичну прогностичність у слідчого**
Анонімно

АНКЕТА

Вам пропонується прийняти участь у науковому дослідженні, метою якого є визначення рівня професійно важливих умінь, які детермінують криміналістичну прогностичність

Уважно ознайомтесь з перерахованими вміннями та відповідно позначте, на скільки вони повинні бути розвинуті у слідчого, та оцініть відповідно, по п'ятибальній шкалі: де:

1 - зовсім не розвинені – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**;
4 - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

Запам'ятайте, що невірних відповідей не буває.

Стать **Ж** чи **Ч** Вік _____ років

Дата дослідження ____ ____ 20__р.

№	Уміння, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища					
2	Аналізувати помилки					
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки					
4	Виявляти сутність явища або процесу					
5	Надавати бездоганно зважені аргументи					
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)					
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки					
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості					
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми					

10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення					
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь					
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження					
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу					
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу					
15	Вибудовувати логіку послідовності дій					
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій					
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо					
18	Прогнозувати подальші дії злочинця					
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів					
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать					

Дякуємо за відповіді!

Додаток Б.2

**Анкета щодо визначення рівня розвитку професійно
важливих умінь, які детермінують криміналістичну
прогностичність у особи, що сидить поруч**

Анонімно

АНКЕТА

Вам пропонується прийняти участь у науковому дослідженні, метою якого є визначення рівня професійно важливих умінь, які детермінують криміналістичну прогностичність

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими вміннями та відповідно позначте, на скільки вони розвинуті у особи, яка сидить з вами поруч справа:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища					
2	Аналізувати помилки					
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки					
4	Виявляти сутність явища або процесу					
5	Надавати бездоганно зважені аргументи					
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)					
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки					
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості					
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми					
10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення					
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь					
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження					

13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу					
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу					
15	Вибудовувати логіку послідовності дій					
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій					
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо					
18	Прогнозувати подальші дії злочинця					
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів					
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать					

Дякуємо за відповіді!

Додаток Б.3**Підсумкові результати анонімного анкетування курсантів ОДУВС
щодо визначення рівня професійно важливих умінь, які детермі-
нують криміналістичну прогностичність****Додаток.Б.3.1****Анонімна анкета**

щодо визначення рівня професійно важливих умінь,
які детермінують криміналістичну прогностичність

Уміння, що повинні бути розвинуті у **слідчого** відповідно, по п'ятибальній шкалі: де:

1 - зовсім не розвинені – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**;
4 - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	1%	2%	21%	32%	44%
2	Аналізувати помилки	0%	4%	12%	46%	38%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	1%	5%	10%	38%	46%
4	Виявляти сутність явища або процесу	0%	7%	22%	43%	28%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	1%	4%	18%	36%	41%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	0%	5%	14%	27%	54%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	1%	5%	32%	37%	25%
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	0%	13%	23%	38 %	26%
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми	1 %	4%	24%	40%	31%

10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення	0%	7%	18%	45%	30%
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь	1%	4%	12%	38%	45%
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	0%	7%	22%	41%	30%
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	2%	8%	23%	40%	27%
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	1%	11%	20%	42%	26%
15	Вибудовувати логіку послідовності дій	1%	1%	11%	39%	48%
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	0%	4%	22%	43 %	31%
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо	1%	4%	10%	29%	56%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	0%	3%	7%	30%	60%
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	2%	6%	18%	45%	29%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	2%	3%	20%	30%	45%

Додаток Б.3.2

Анонімна анкета

щодо визначення рівня професійно важливих **умінь**,
які детермінують криміналістичну прогностичність у **особи**,
яка сидить з вами поруч справа

На скільки уміння розвинуті у **особи, яка сидить з вами поруч**
справа:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на
50 %; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	3%	6%	23%	46%	22%
2	Аналізувати помилки	4%	10%	30%	38%	18%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	1%	11%	22%	45%	21%
4	Виявляти сутність явища або процесу	2%	8%	22%	45%	23%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	2%	11%	26%	38%	23%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	2%	12%	28%	31%	27%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	3%	11%	25%	40%	21%
8	Розчленування у свідомості об'єкту прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	10%	14%	32%	27%	17%
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми	2%	10%	33%	43%	12%

10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення	5%	11%	26%	31%	27%
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь	4%	8%	38%	37%	13%
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	4%	6%	26%	47%	17%
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	4%	5%	31%	38%	22%
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	2%	10%	26%	40%	22%
15	Вибудовувати логіку послідовності дій	2%	12%	26%	38%	22%
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	3%	8%	26%	47%	16%
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо	1%	11%	25%	40%	23%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	4%	13%	22%	40%	21%
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	4%	11%	17%	45%	23%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	4%	11%	17%	31%	37%

Додаток Б.4

**Підсумкові результати анонімного анкетування слідчих слідчого
відділення Приморського РВ ОМУ ГУ МВС України
в Одеській області, Малиновського РВ ОМУ ГУ МВС України
в Одеській області та Суворовського РВ ОМУ ГУ МВС України
в Одеській області**

Додаток Б.4.1**Анонімна анкета**

**щодо визначення рівня професійно важливих умінь,
які детермінують криміналістичну прогностичність**

Уміння, що повинні бути розвинуті у **слідчого** відповідно, по п'ятибальній шкалі: де:

- 1** - зовсім не розвинені – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**;
4 - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	2%	6%	27%	30%	35%
2	Аналізувати помилки	1%	3%	19%	47%	30%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	1%	2%	23%	42%	32%
4	Виявляти сутність явища або процесу	0%	4%	35%	40%	21%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	9%	16%	12%	39%	24%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	2%	8%	15%	39%	36%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	2%	3%	17%	49%	29%
8	Розчленування у свідомості об'єкту прогноза, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	5%	18%	34%	30%	13%

9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми	4%	13%	45%	28%	10%
10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення	1%	10%	18%	36%	35%
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь	0%	8%	15%	41%	36%
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	4%	5%	21%	52%	18%
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	0%	4%	27%	28%	41%
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	1%	14%	25%	40%	20%
15	Вибудовувати логіку послідовності дій	1%	4%	13%	45%	37%
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	0%	2%	28%	33%	37%
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо	4%	2%	25%	31%	38%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	4%	9%	16%	38%	33%
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	3%	4%	11%	47%	35%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	0%	3%	24%	39%	34%

Додаток Б.4.2

Анонімна анкета

щодо визначення рівня професійно важливих умінь,
які детермінують криміналістичну прогностичність у особи,
яка сидить з вами поруч

На скільки уміння розвинуті у **особи, яка сидить з вами поруч**:
де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	2%	5%	18%	43%	32%
2	Аналізувати помилки	2%	7%	34%	42%	15%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	1%	14%	27%	39%	19%
4	Виявляти сутність явища або процесу	0%	3%	28%	49%	20%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	3%	18%	22%	52%	5%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	6%	14%	25%	38%	17%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	4%	16%	21%	32%	27%
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	8%	32%	25%	26%	9%
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми	4%	15%	36%	30%	15%

10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення	1%	5%	24%	48%	22%
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь	2%	10%	19%	35%	34%
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	2%	8%	29%	45%	16%
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	1%	3%	16%	34%	46%
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	4%	15%	10%	39%	32%
15	Вибудовувати логіку послідовності дій	0%	3%	12%	45%	40%
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	2%	11%	27%	34%	26%
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо	5%	18%	21%	37%	19%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	3%	20%	15%	48%	14%
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	9%	16%	27%	25%	23%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	5%	13%	23%	41%	18%

Додаток Б.5

**Підсумкові результати анонімного анкетування курсантів
Одеського училища професійної підготовки працівників міліції
ГУ МВС в Одеській області**

Додаток Б.5.1

Анонімна анкета

щодо визначення рівня професійно важливих **умінь**,
які детермінують криміналістичну прогностичність

Уміння, що повинні бути розвинуті у **слідчого** відповідно, по п'ятибальній шкалі: де:

1 - зовсім не розвинені – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**;

4 - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	0%	15%	22%	38%	25%
2	Аналізувати помилки	4%	20%	31%	40%	5%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	7%	16%	32%	26%	19%
4	Виявляти сутність явища або процесу	2%	16%	24%	37%	21%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	13%	15%	26%	25%	21%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	1%	27%	18%	29%	25%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	4%	7%	29%	38%	22%
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	1%	13%	27%	25%	34%
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні»	0%	16%	30%	22%	32%

	моменти, «вузли» протиріччя, проблеми					
10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестандартно підходити до їх вирішення	3%	14%	19%	45%	19%
11	Уважно спостерігати, розглядаючи кожну деталь	2%	15%	23%	33%	27%
12	Диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	5%	12%	27%	39%	17%
13	Здійснювати ретроспективний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	4%	7%	12%	45%	32%
14	Оцінювати ризики та наслідки динаміки об'єкта прогнозу	2%	14%	35%	27%	22%
15	Вибудовувати логіку послідовності дій	3%	9%	25%	35%	28%
16	Коригувати модель прогнозу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	0%	1%	32%	46%	21%
17	Знаходити способи розкриття злочинів тощо	0%	5%	30%	38%	27%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	0%	2%	24%	57%	17%
19	Визначати тенденції розвитку певних факторів, процесів або станів	4%	9%	16%	38%	33%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіанти, які один одному не суперечать	2%	7%	37%	31%	23%

Додаток Б.5.2

Анонімна анкета

щодо визначення рівня професійно важливих **умінь**,
які детермінують криміналістичну прогностичність у **особи**,
яка сидить з вами поруч

На скільки уміння розвинуті у **особи, яка сидить з вами поруч**:
де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Уміння, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Аналізувати ситуацію, процеси, предмети і явища	3%	6%	24%	39%	28%
2	Аналізувати помилки	5%	12%	22%	30%	31%
3	Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	2%	6%	17%	65%	10%
4	Виявляти сутність явища або процесу	5%	13%	25%	36%	21%
5	Надавати бездоганно зважені аргументи	1%	24%	28%	39%	8%
6	Визначати злочинні явища, аналізувати їх складові (механізм, закономірності, умови, причини, мотиви, засоби, форми здійснення та ін.)	0%	4%	18%	68%	10%
7	Визначати наслідки діяльності та власної поведінки	4%	21%	19%	43%	13%
8	Розчленування у свідомості об'єкта прогнозу, виокремлювати в ньому певні частини, елементи, аспекти, ознаки та властивості	10%	17%	58%	11%	4%
9	Моделювати та виявляти найбільш гострі «критичні» моменти, «вузли» протиріччя, проблеми	8%	20%	42%	18%	12%
10	Здійснювати уявне експериментування способів вирішення завдань та нестан-	0%	8%	43%	38%	11%

	дартно підходити до їх ви- рішення					
11	Уважно спостерігати, розг- лядаючи кожну деталь	5%	16%	48%	25%	6%
12	Диференціювати і порівню- вати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження	9%	21%	28%	36%	6%
13	Здійснювати ретроспектив- ний та перспективний аналіз та оцінку об'єкта прогнозу	3%	8%	24%	48%	17%
14	Оцінювати ризики та нас- лідки динаміки об'єкта про- гнозу	5%	14%	29%	40%	12%
15	Вибудовувати логіку послі- довності дій	4%	7%	29%	24%	36%
16	Коригувати модель прогно- зу відповідно до слідчих (розшукових) ситуацій	10%	14%	29%	35%	12%
17	Знаходити способи розкрит- тя злочинів тощо	2%	6%	11%	42%	39%
18	Прогнозувати подальші дії злочинця	5%	4%	19%	37%	35%
19	Визначати тенденції розвит- ку певних факторів, проце- сів або станів	3%	16%	27%	33%	21%
20	Висувати робочі гіпотези та розробляти прогнозні варіа- нти, які один одному не су- перечать	2%	21%	26%	29%	22%

**Анкета щодо визначення необхідного рівня
професійно важливих якостей, які детермінують
криміналістичну прогностичність у слідчого**

Анонімно

АНКЕТА

Вам пропонується прийняти участь у науковому дослідженні,
метою якого є встановлення рівня професійно важливих якостей,
які детермінують криміналістичну прогностичність

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими якостями та від-
повідно позначте, на скільки вони повинні бути розвинені у слідчого:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на
50 %; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

Запам'ятайте, що невірних відповідей не буває.

Стать **Ж** чи **Ч** Вік _____ років

Дата дослідження ____ ____ 20__ р.

№	Якості, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Гнучкість					
2	Винахідливість					
3	Розсудливість					
4	Кмітливість					
5	Раціональність					
6	Креативність					
7	Дедуктивність,					
8	Обміркованість					
9	Допитливість					
10	Логічність					
11	Аналітичність					
12	Розсудливість					
13	Ініціативність					
14	Цілеспрямованість					
15	Спостережливість					
16	Прогностичність					
17	Проникливість					
18	Предбачувальність					
19	Рефлексивність					
20	Емпатійність					

**Анкета щодо необхідного рівня професійно важливих якостей,
які детермінують криміналістичну прогностичність у особи,
яка сидить поруч**

Анонімно

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими якостями та відповідно позначте, на скільки вони розвинуті у особи, яка сидить з Вами поруч:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Гнучкість					
2	Винахідливість					
3	Розсудливість					
4	Кмітливість					
5	Раціональність					
6	Креативність					
7	Дедуктивність,					
8	Обміркованість					
9	Допитливість					
10	Логічність					
11	Аналітичність					
12	Розсудливість					
13	Ініціативність					
14	Цілеспрямованість					
15	Спостережливість					
16	Прогностичність					
17	Проникливість					
18	Передбачувальність					
19	Рефлексивність					
20	Емпатійність					

Дякуємо за відповіді!

Ключ

1-14 питання – інтелектуальні якості

15-20 питання - прогностичні якості

Підсумкові результати анонімного анкетування курсантів ОДУВС
Додаток В.3.1

Анонімна анкета

щодо встановлення рівня професійно важливих **якостей**,
 які детермінують криміналістичну прогностичність

Якості, що повинні бути розвинені у **слідчого**:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	5%	20%	40%	25%	10%
2	Винахідливість	1%	8%	13%	39%	39%
3	Розсудливість	0%	2%	11%	31%	56%
4	Кмітливість	1%	2%	11%	37%	49%
5	Раціональність	1%	11%	36%	30%	22%
6	Креативність	5%	10%	27%	46%	12%
7	Дедуктивність	1%	8%	22%	37%	32%
8	Обміркованість	1%	4%	12%	38%	45%
9	Допитливість	0%	7%	11%	29%	53%
10	Логічність	1%	2%	8%	38%	51%
11	Аналітичність	1%	5%	20%	32%	42%
12	Розсудливість	0%	2%	10%	30%	58%
13	Ініціативність	2%	10%	30%	38%	20%
14	Цілеспрямованість	1%	4%	17%	31%	47%
15	Спостережливість	1%	4%	8%	25%	62%
16	Прогностичність	1%	5%	22%	43%	29%
17	Проникливість	4%	8%	21%	38%	29%
18	Передбачувальність	5%	6%	22%	38%	29%
19	Рефлексивність	4%	12%	21%	45%	18%
20	Емпатійність	6%	20%	31%	25%	18%

Анонімна анкета
щодо встановлення рівня професійно важливих якостей,
які детермінують криміналістичну прогностичність у особи,
яка сидить з Вами поруч

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими **якостями** та відповідно позначте, на скільки вони розвинуті **у особи, яка сидить з вами поруч**:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	5%	21%	37%	26%	11%
2	Винахідливість	1%	8%	23%	45%	23%
3	Розсудливість	4%	8%	20%	38%	30%
4	Кмітливість	1%	6%	26%	41%	26%
5	Раціональність	4%	10%	38%	38%	10%
6	Креативність	2%	8%	23%	42%	25%
7	Дедуктивність	4%	13%	21%	36%	26%
8	Обміркованість	1%	5%	24%	45%	25%
9	Допитливість	4%	6%	20%	38%	32%
10	Логічність	1%	4%	23%	45%	27%
11	Аналітичність	4%	11%	28%	42%	15%
12	Розсудливість	4%	5%	18%	45%	28%
13	Ініціативність	7%	10%	26%	29%	28%
14	Цілеспрямованість	4%	9%	19%	42%	26%
15	Спостережливість	1%	9%	29%	42%	19%
16	Прогностичність	4%	10%	26%	38%	22%
17	Проникливість	4%	12%	31%	32%	21%
18	Передбачувальність	5%	12%	27%	37%	19%
19	Рефлексивність	5%	21%	23%	39%	12%
20	Емпатійність	10%	13%	24%	38%	15%

Додаток В.4

Підсумкові результати анонімного анкетування слідчих слідчого відділення Приморського РВ ОМУ ГУ МВС України в Одеській області, Малиновського РВ ОМУ ГУ МВС України в Одеській області та Суворовського РВ ОМУ ГУ МВС України в Одеській області

Додаток В.4.1

Анонімна анкета

щодо встановлення рівня професійно важливих якостей,
які детермінують криміналістичну прогностичність

Якості, що повинні бути розвинені у слідчого:

де: 1 - зовсім не розвинуті – 0 %; 2 - розвинені на 25 %; 3 - на 50 %; 4 - розвинені на 75 %, 5 - на 100 %.

№	Якості, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	4%	23%	28%	41%	4%
2	Винахідливість	2%	13%	19%	23%	43%
3	Розсудливість	3%	7%	21%	42%	27%
4	Кмітливість	1%	4%	10%	39%	46%
5	Раціональність	1%	12%	32%	19%	36%
6	Креативність	2%	15%	30%	43%	10%
7	Дедуктивність	2%	14%	20%	38%	26%
8	Обміркованість	0%	2%	11%	35%	52%
9	Допитливість	4%	5%	16%	18%	57%
10	Логічність	0%	4%	32%	28%	36%
11	Аналітичність	0%	2%	15%	37%	46%
12	Розсудливість	0%	6%	13%	42%	39%
13	Ініціативність	1%	3%	29%	36%	31%
14	Цілеспрямованість	2%	7%	13%	29%	49%
15	Спостережливість	0%	6%	16%	25%	53%
16	Прогностичність	0%	9%	24%	21%	46%
17	Проникливість	2%	5%	20%	43%	30%
18	Передбачувальність	3%	8%	18%	27%	44%
19	Рефлексивність	5%	15%	27%	35%	18%
20	Емпатійність	2%	13%	34%	29%	22%

Додаток В.4.2

Анонімна анкета

щодо встановлення рівня професійно важливих **якостей**,
які детермінують криміналістичну прогностичність у **особи**,
яка сидить з Вами поруч

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими **якостями** та відповідно позначте, на скільки вони розвинуті у **особи, яка сидить з Вами поруч**:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	4%	18%	41%	23%	14%
2	Винахідливість	2%	10%	23%	27%	38%
3	Розсудливість	1%	4%	15%	46%	34%
4	Кмітливість	1%	3%	29%	48%	19%
5	Раціональність	0%	5%	23%	25%	47%
6	Креативність	5%	16%	29%	35%	15%
7	Дедуктивність	0%	8%	32%	45%	15%
8	Обміркованість	1%	6%	17%	50%	26%
9	Допитливість	2%	3%	24%	42%	29%
10	Логічність	4%	8%	29%	32%	27%
11	Аналітичність	1%	5%	23%	51%	20%
12	Розсудливість	2%	2%	27%	43%	26%
13	Ініціативність	1%	7%	15%	24%	53%
14	Цілеспрямованість	2%	13%	18%	48%	19%
15	Спостережливість	9%	23%	35%	26%	7%
16	Прогностичність	1%	6%	39%	42%	12%
17	Проникливість	3%	7%	34%	18%	38%
18	Передбачувальність	1%	5%	12%	36%	46%
19	Рефлексивність	3%	2%	41%	48%	6%
20	Емпатійність	5%	18%	20%	37%	20%

Додаток В.5

**Підсумкові результати анонімного анкетування курсантів
Одеського училища професійної підготовки працівників міліції
ГУ МВС в Одеській області**

Додаток В.5.1**Анонімна анкета**

щодо встановлення рівня професійно важливих **якостей**,
які детермінують криміналістичну прогностичність

Якості, що повинні бути розвинені у **слідчого**:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у слідчого	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	3%	26%	19%	37%	15%
2	Винахідливість	4%	15%	17%	54%	10%
3	Розсудливість	8%	19%	43%	19%	11%
4	Кмітливість	3%	6%	65%	21%	5%
5	Раціональність	10%	16%	27%	23%	24%
6	Креативність	5%	12%	37%	28%	18%
7	Дедуктивність	1%	8%	25%	38%	28%
8	Обміркованість	1%	11%	19%	45%	24%
9	Допитливість	0%	6%	27%	31%	36%
10	Логічність	2%	8%	22%	29%	39%
11	Аналітичність	3%	16%	20%	37%	24%
12	Розсудливість	2%	13%	23%	25%	37%
13	Ініціативність	3%	19%	14%	45%	19%
14	Цілеспрямованість	4%	9%	8%	32%	47%
15	Спостережливість	2%	8%	19%	37%	34%
16	Прогностичність	1%	11%	15%	29%	44%
17	Проникливість	0%	3%	19%	60%	18%
18	Передбачувальність	2%	5%	16%	39%	38%
19	Рефлексивність	2%	17%	24%	42%	15%
20	Емпатійність	6%	23%	30%	26%	15%

Анонімна анкета

щодо встановлення рівня професійно важливих **якостей**,
які детермінують криміналістичну прогностичність у **особи**,
яка сидить з Вами поруч

Будь ласка, уважно ознайомтеся з перерахованими **якостями** та відповідно позначте, на скільки вони розвинуті у **особи, яка сидить з вами поруч**:

де: **1** - зовсім не розвинуті – **0 %**; **2** - розвинені на **25 %**; **3** - на **50 %**; **4** - розвинені на **75 %**, **5** - на **100 %**.

№	Якості, що розвинені у Вашого сусіда по парті	1	2	3	4	5
1	Гнучкість	4%	23%	28%	35%	10%
2	Винахідливість	3%	16%	36%	31%	14%
3	Розсудливість	0%	4%	27%	44%	25%
4	Кмітливість	5%	10%	18%	39%	28%
5	Раціональність	0%	2%	4%	29%	65%
6	Креативність	1%	18%	24%	31%	26%
7	Дедуктивність	3%	14%	36%	25%	22%
8	Обміркованість	4%	15%	24%	43%	14%
9	Допитливість	0%	17%	35%	28%	20%
10	Логічність	1%	4%	31%	43%	21%
11	Аналітичність	6%	15%	24%	17%	38%
12	Розсудливість	0%	18%	35%	38%	9%
13	Ініціативність	0%	7%	14%	33%	46%
14	Цілеспрямованість	1%	3%	20%	39%	37%
15	Спостережливість	3%	23%	20%	29%	25%
16	Прогностичність	0%	13%	27%	35%	25%
17	Проникливість	7%	18%	30%	27%	18%
18	Передбачувальність	4%	23%	20%	24%	29%
19	Рефлексивність	2%	8%	26%	45%	19%
20	Емпатійність	16%	25%	21%	28%	10%